

У К Р А Ї Н С Ь К И Й Тиждень

№ 46 (418) 20 – 26.11.2015 р.

**Шаліні
Рандерія**
про сучасні
загрози
суверенітету
держав

Чиєю поразкою стали
місцеві вибори

Як житиме «Правий сектор»
після розколу

Якою є роль Качинського
в польській політиці

СЛАБКА СИЛЬНА ЄВРОПА

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

Якщо зібрався у мандрівку,
бери з собою **ТревелСімку!**

ЄДИНИЙ ТАРИФ
на дзвінки та СМС
в Україну

Тревел Шоп

Діє у **> 190** країнах

БЕЗКОШТОВНІ вхідні дзвінки у **≈ 140** країнах

ВІДСУТНЯ ПЛАТА за з'єднання та абонплата

ПАКЕТНІ ПРОПОЗИЦІЇ, що дозволяють заощаджувати
ще більше: дзвінки, СМС, GPRS-Інтернет

БЕЗКОШТОВНІ дзвінки зі **Skype та Viber** на ТревелСімку

ВСІ можливі варіанти поповнення: portmone.com **ПриватБанк** **VISA** **MasterCard** **IBOX**

**БЕЗКОШТОВНА
ДОСТАВКА**
гарних номерів

Інфолінія: (044) 223-8008 w.TravelSiM.ua

Тарифні умови на 10.10.2014 р. Додатки на дачність: «Т100-1986»
№ 001/0001 та Т100-1988 від 4/12/2003 року вч. ЕЦДЗ

U.T.T.

НА ЧАСІ

- 4 **Технологія гіршого**
Як теракти змінили настрої французького істеблшменту
- 7 **Ярослав Пешек про те, як європейські уряди можуть виявити солідарність у відповідь на паризьку трагедію**
- 8 **Кінець «Новоросії»**
Як змінилась електоральна мапа Південного Сходу

- 10 **Дерегіоналізація Миколаєва**
Що означає поразка «колишніх» в одному з ключових міст українського Півдня

- 12 **Василь Гацько: «Тисячі громадських активістів розчинилися в партіях, які приховують джерела своїх доходів»**
Лідер Демальянсу про останні та майбутні вибори й перспективи молодих партій

- 14 **Розірваний провід**
Чого чекати від розколу в «Правому секторі»
- 16 **Вузькі місця податкових змін**
У чому недоліки наявних проєктів реформування фіскальної системи

ТЕМА НОМЕРА

- 20 **Подвійний рахунок?**
Юрій Макаров про актуальні виклики для Європи
- 22 **Що таке Європа?**
Чим сьогодні визначено межі європейських Сходу й Заходу
- 24 **Богдан Яременко: «Ми здатні зробити свій внесок у міжкультурний діалог, який може покласти початок створенню спільноти Балто-Чорноморської дуги»**
Голова «Майдану закордонних справ» про геополітичні перспективи України
- 28 **Скляна завіса**
Як сприймають східних європейців на Заході континенту

30 **Разом зручніше?**

Що спільного й відмінного між економіками країн Центрально-Східної Європи

- 32 **Едвард Лукас про те, чому проєкт «Міжмор'я» приречений на поразку**

СУСПІЛЬСТВО

- 34 **Шаліні Рандерія: «Нині у світі можливе повернення до імперіалізму та колоніалізму в їхніх нових формах»**
Австрійський соціолог про суверенітет держав у глобалізованому світі

СВІТ

- 38 **Україна чи Сирія**
Як теракти в Парижі змінять сприймання війни на Донбасі в європейському політикумі
- 40 **Колективна відповідальність**
Протести через жадливу пожежу в нічному клубі змусили румунський уряд піти у відставку. Лишилося змінити політичну систему

- 41 **Він повернувся**
Хто матиме найбільший вплив у новому польському уряді
- 42 **Воно справжнє!**
Яким брендам довіряють споживачі в багатих країнах

КУЛЬТУРА

- 44 **Реставрація по крихтах**
Як українські пам'ятки опиняються перед загрозою остаточного знищення

щоденники окупації

- 48 **«Аллах акбар!!!»**
Кого надихає привид ісламізму в Криму
- 49 **Непримиренні суперечності**
Головні теми, що роз'єднують «їх» і «нас»

P. S.

- 50 **Богдан Буткевич про неукраїнське телебачення**

Тиждень

№ 46 (418) 20 – 26.11.2015
Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ
Видавець ТОВ «Український тиждень»
03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37
Головний редактор Дмитро Крапивенко
Редакція Наталія Петринська,
Анна Корбут, Алла Лазарева,
Олександр Крамар,
Ганна Трегуб, Богдан Буткевич,
Валерія Бурлакова, Станіслав Козлюк,
Юрій Макаров, Роман Малко,
Ольга Ворожбит

Відділ передплати та роздрібної торгівлі
тел.: 067-407-10-96
e-mail: peredplata@tyzhden.ua
Відділ реклами
тел.: 067-407-10-89
e-mail: reklama@tyzhden.ua
Видається з 02 листопада 2007 року
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 18119-6/919 ПР від 30.08.2011 р.
Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2
Адреса редакції 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

e-mail: office@tyzhden.ua
тел.: (044) 351-13-00
Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 1447 від 28.07.2003 р. № зам. 15-2852
Наклад 32 000
Номер підписано до друку 18.11.2015 р.
Виходить щоп'ятниці
Розповсюджується в роздрібній торгівлі та за передплатою
Передплатний індекс 99319
Ціна договірна

НА ЧАСІ

Технологія гіршого

Алла Лазарева, Париж

Теракти в Парижі повністю витіснили з мейнстриму французьких медіа проблему війни в Україні. Натомість військова співпраця з Росією на Близькому Сході подається як близька реальність.

«Не можна поступатися страхові», — закликає в кожному виступі президент Олланд. «Ми не дозволимо конфіскувати нашу свободу!» — пишуть парижани на папірцях, які чіпляють до свічок і букетів квітів на місцях терактів. Ціла країна переконує себе та інших, що їй не лячно. Але страх є. Нехай і не визнаний, загнаний у найглибші закапелки підсвідомості. Він у нервових поглядах довкола: у метро та на вулицях. У раптових дитячих сльозах без жодної видимої причини. У похапливих виступах політиків, котрі, мабуть, переконуючи ►

ФОТО: AP

найбільше самих себе, безкомпромісно проголошують, що немає іншої ради: треба йти на співпрацю з Путіним, «ІДІЛ» — спільний ворог, усі на боротьбу з ворогом!

Тиха паніка задає тон великої політики. І ось уже не Путін проситься до Парижа або Нью-Йорка, а сам Олланд власною персоною зазбирався до Москви. Порадитися, як здолати «ІДІЛ». Бо без знаного експерта в питаннях тероризму не обійтися. Він, експерт, має досвід. То навчить, підкаже, нажене винищувачів, нагодує-приголубить — хто ж, як не він?

Неспокій — поганий радник. У поспіху й на нервах французький політичний клас на різні голоси повторює: ми почуваємося самотніми в бомбардуваннях позицій «Ісламської держави». Нам потрібні союзники, а Німеччина відмовчується, Америка кволо натискає не на ті кнопки, тому вибачайте, а ми до Путіна. Він чекає. І не проблема, що Росія та Франція мають на Близькому Сході діаметрально протилежні цілі. Так само як у Придністров'ї, у Нагірному Карабасі та на Донбасі, в Абхазії та Південній Осетії Москва дестаблізує ситуацію, бо саме нестабільність завжди була питомим середовищем поширення російського впливу.

НЕСПОКІЙ — ПОГАНИЙ РАДНИК. У ПОСПІХУ Й НА НЕРВАХ ФРАНЦУЗЬКИЙ ПОЛІТИЧНИЙ КЛАС НА РІЗНІ ГОЛОСИ ПОВТОРЮЄ: МИ ПОЧУВАЄМОСЯ САМОТНИМИ В БОМБАРДУВАННЯХ ПОЗИЦІЙ «ІСЛАМСЬКОЇ ДЕРЖАВИ». НАМ ПОТРІБНІ СОЮЗНИКИ

Сирія не виняток. Кілька років тому, коли сирійці збунтувалися проти свого диктатора й у цій країні почала формуватися відносно демократична опозиція, Башар Асад навмисне випустив із в'язниць усіх радикальних ісламістів. У певному сенсі режим якщо не породив «ІДІЛ», то значно посприяв його появі, сподіваючись створити альтернативу курдам, а також іншим повстанцям. Кремль системно й непохитно завжди підтримував Асада. Зокрема, й у складних іграх з ісламістами. Нині тенденція зберігається. Надто багато дивних збігів, надто швидко й упевнено запропонував свою «допомогу» французам Путін, щоб не помітити очевидно: Москва напрочуд вправно користується панікою й нескординованістю західного політичного класу та прямує до своєї мети. «Участь Росії в антитерористичній коаліції видається майже вирішеним питанням», — щогодини повторює France-Info.

Слово «Україна» практично зникло з лексики французької преси. Ані слова про поновлення боїв на українському Сході, про санкції та недавню «руконеподавність» Путіна. Візит до Парижа Арсенія Яценюка, запланований на 18 листопада, анульовано «у зв'язку з трагічними подіями». Натомість оголошено перспективу поїздки Олланда до Москви. Промовисто? Ясніше не буває.

Здійснюючи поліцейські штурми, арешти, рейди, виловлюючи терористів, які поховалися по паризьких околицях та вичікують, вочевидь, нової нагоди, щоб втілити свої криваві плани, Франція, поспішаючи та нервуючись, припускається фатальної європейської помилки, яку робила не раз. Страх

перед ісламським тероризмом, що після паризьких терактів 13 листопада визнано найгіршим злом, штовхає до виправдання будь-яких суперечливих та неприйнятних за моральними критеріями співпраць. Як у 1938-му, коли Едуард Даладье підписав безславну Мюнхенську угоду, сподіваючись зберегти у своїй країні комфорт та спокій. Як під час Другої світової, коли Захід пішов на союз зі Сталіним проти Гітлера. Нині на роль зловісного фігура призначено «ІДІЛ». Сталіним попрацює Путін. Він давно готує себе для цієї ролі, а нині, певне, святкує свій зоряний час. Права людини? Захоплення чужих територій? Це, звичайно, важливо... Але як вам сказати? У світовій політиці інтереси зазвичай беруть гору над принципами.

Земля кругла, а останнім часом у світлі паризьких терактів ще й активно уподібнюється до шагреневої шкіри, де такі категорії, як географічна відстань, переходять до умовних параметрів. Регіональні вибори у Франції, заплановані на грудень цього року, несподівано стають фактором міжнародної політики.

Олланд вирішив перехопити прапор у правих і продемонструвати ефективність у царині безпеки. Соціалісти не дуже орієнтуються в цій темі, яку вважають традиційним майданчиком правих. Тиждень тому офіційний Париж чути не хотів про переговори з Асадом. Нині в контексті провальних перспектив соціалістів на виборах Олланд дещо наївно вдає, що й він має план. Швидкий і дієвий. Той самий, врешті, що його пропонували Марін Ле Пен та Ніколя Саркозі. Пріоритети змінилися. Путін та Асад визнані віднині «меншим злом», яке варто терпіти, щоб уникнути гіршого. Якщо Москва й не стоїть за паризькими терактами, вона використала події з неймовірним коефіцієнтом корисної для себе дії.

Отже, внутрішня політична ситуація Франції проектується на події планетарного масштабу. Про Україну ніхто не згадує. Про курдів, які борються і проти «Ісламської держави», і проти Асада, також. У тренді заплановані на найближчі дні переговори Олланда спочатку з Обамою, а потім із Путіним. Не чекаючи зустрічі з паризьким гостем, Росія вже відправляє свої військові кораблі «в підкріплення», як не втомлюється радісно повідомляти французька преса.

Ще один наслідок недавніх терактів у Парижі — неминуче, принаймні тимчасове, закриття кордонів і вихід на інші рівні співпраці поліцейських та слідчих структур між країнами ЄС. Терористи, які розстріляли людей у французькій столиці, базувалися з комфортом у сусідній Бельгії. Французів про ймовірність терактів попереджали і турецькі, і бельгійські спецслужби. Як бачимо, марно. Невдовзі на рівні ЄС обіцяють запровадити справжню міждержавну кооперацію слідчих антитерористичних структур.

Франція усвідомлює, що війни з ненависниками західної цивілізації не оминуть. «Вони вдарили по всьому, що я люблю: по рок-музиці, футболу, пиву після роботи та недорогих ресторанчиків, без яких узагалі не можна уявити Париж, — каже колега. — Перспектива поліцейської держави — менше зло, ніж капітуляція перед дикунством».

У Парижі сьогодні не готові думати, що в цій ще одній гібридній війні Україна вже платить свою ціну. Горе засліплює. Цю сліпоту технологічно використовує Москва на шкоду не лише Україні. ■

Тероризм не пройде

Ярослав Пешек

З усіх європейських столиць лунають заклики до солідарності з жертвами терактів у Парижі та безкомпромісні вимоги гарантувати безпеку населенню Європейського Союзу. Одна з найбільш поширених пропозицій, як вирішити проблему проникнення нелегальних мігрантів у Шенгенську зону, — створення спільної європейської прикордонної охорони та ефективний захист зовнішніх кордонів ЄС, організація перевірок на пропускних прикордонних пунктах.

Сучасна ситуація змушує європейських політиків діяти активніше, ініціювати нові реформи, які реально сприятимуть відновленню спокою, порядку та безпеки в країнах. Під натиском шокованого суспільства європейська політична еліта починає ставити цілу низку раніше замовчуваних запитань і шукати відповіді. Наприклад, політиків критикують за те, що вони заговорили про війну проти європейської, англосаксонської цивілізації та її цінностей, не вказуючи при цьому конкретно ім'я агресора, його цілі та можливості. Це викликало широку дискусію з глибоким підґрунтям. Наприклад, у недільній телепередачі Чеського телебачення «Запитання від Вацлава Моравця» професор Белогорський сказав: «Одна з помилок Заходу — те, що по закінченні холодної війни в 1989 році не було проведено жодної мирної конференції, яка визначила б нові параметри мирного співіснування держав у новій ситуації». Так утворився вакуум, яким нині активно зловживає Владімір Путін, стверджуючи, що на початку 1990-х років тогочасні провідні політики запевняли радянського лідера Міхаїла Горбачова, що НАТО не розширюватиме своїх кордонів. А в реальності, мовляв, держави НАТО вже майже впритул підходять до кордонів РФ, тоді як із Кремлем відмовляються співпрацювати навіть найближчі сусіди, колишні радянські республіки. Саме загрозу безпеці Росії використовував як основний аргумент Борис Єльцин, коли війська його країни зайшли на територію Молдови, у так зване Придністров'я, на початку 1990-х. Так само говорив і Путін, коли російські

війська окупували територію Грузії у 2008 році, а у 2014-му — українські Крим та частину Донбасу. Це форма державного тероризму, в якій російський президент став справжнім віртуозом.

Учасники різних публічних дискусій часто виступають із критикою некерованої деколонізації країн Північної Африки та Близького Сходу, яка з вини колишніх метрополій — Франції, Італії, Великої Британії та ін. — стала вагомою причиною сьогоденної нестабільності режимів, зокрема в арабських, мусульманських країнах. Недостатньо обдумані дії міжнародних коаліцій на чолі зі США спричинили розруху та хаос насамперед у таких державах, як Іран, Ірак, Афганістан і призвели до створення терористичної організації «Ісламська держава». Будь-який експорт європейської та американської демократії в країни без необхідних традицій та політичної культури, навіть якщо це робиться з найкращих безкорисних міркувань, можна порівняти з підкладанням дров у вогонь і, здається, нині за це розплачується весь Європейський Союз.

СУЧАСНА СИТУАЦІЯ ЗМУШУЄ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПОЛІТИКІВ ДІЯТИ АКТИВНІШЕ, ІНІЦІЮВАТИ НОВІ РЕФОРМИ, ЯКІ РЕАЛЬНО СПРИЯТИМУТЬ ВІДНОВЛЕННЮ СПОКОЮ, ПОРЯДКУ ТА БЕЗПЕКИ В КРАЇНАХ

Газети, журнали й телебачення щодня транслюють новини про активізацію агресії терористів, а в Європі формується атмосфера воєнної загрози. Політики закликають до міжнародного співробітництва й вимагають різкої відсічі спробам терористів посіяти страх і паніку. Проте найважливіше — продемонструвати саморефлексію та силу інтегрованості європейців. Ми не можемо лише говорити про європейські цінності, потрібно ще й уміти їх боронити та відновлювати в повсякденному житті.

Потрібно повернутися до коріння, з якого 65 років тому й виріс Європейський Союз. І не лише це: будь-який, навіть найдосконаліший, організм постійно розвивається. Тож і нам треба реформувати ЄС. Відновити основні європейські цінності й уповні забезпечити їх захист силою, якою міжнародна спільнота (500 млн населення) володіє. Гроші — це не єдиний засіб вирішення спільних проблем. Головними змінами повинні стати дієздатність й ефективність роботи всіх керівних, координаційних та виконавчих органів ЄС. Тоді ні ісламський, ні російський тероризм не пройде. ■

13 листопада в Парижі було влаштовано низку терактів, зокрема вибух біля стадіону «Стад де Франс», де відбувався матч Франція — Німеччина (на ньому був присутній і президент Франсуа Олланд), і стрілянину в театрі «Батаклан», де терористи взяли заручників і почали їх розстрілювати. За останніми даними, від рук зловмисників загинуло 129 осіб. Відповідальність за скоєне взяла на себе «Ісламська держава». Підозрюваний у підготовці терактів, за попередніми висновками правоохоронців, — це 27-річний громадянин Бельгії, який воював на боці «ІД» у Сирії.

Кінець «Новоросії»

Денис Казанський

Другий тур місцевих виборів засвідчив, наскільки істотно змінилась електоральна мапа Південного Сходу

Кривий Ріг по-старому. Перемога Юрія Вілкула виявилася найсумнівнішою і спричинила протести в місті

Місцеві вибори, що так розтяглися в часі через запровадження другого туру, нарешті завершилися. Досі ситуація до кінця не зрозуміла тільки в Кривому Розі, де представники демократичних партій зафіксували масові фальсифікації та збираються оскаржувати результати голосування. В інших містах голоси було пораховано значно швидше, ніж у першому турі, тож результати перегонів уже відомі.

Варто сказати, що загалом, якщо не брати до уваги скандал у Кривому Розі, другий тур відбувся відносно спокійно. І навіть там, де прогнозувалися гарячі точки та серйозні протистояння, виборчий процес завершився напрочуд цивілізовано. У деяких містах кандидати, які програли, ще до оголошення офіційних результатів визнали поразку та привітали опонентів із перемогою, що для України поки ще не типове.

Другий тур, як і передбачалося, приніс сюрпризи. Головним із них стало зникнення з електоральних мап так званої Новоросії. Якщо в попередні 10 років області Південного Сходу України на різних виборах, як правило, у єдиному пориві віддавали перевагу проросійським кандидатам, то тепер у низці регіонів перемогли представники демократичних партій, орієнтованих на європейський вектор інтеграції України. Відразу в трьох обласних центрах Південного Сходу: Херсоні, Миколаєві та Дніпропетровську — представники

колишньої Партії регіонів зазнали поразки. А в одному з найбільших міст України — Кривому Розі — голоси виборців розділилися практично порівну.

Втративши адміністративний ресурс та широкі можливості для фальсифікування, старі клани виявилися не здатні утримувати владу у своїх руках. Результатом місцевих виборів у південних областях стало значне збільшення представництва демократичних партій в органах місцевої влади, практично повсюдний провал комуністів, а також кінець політичної монополії представників Партії регіонів та її дочірньої структури — Опозиційного блоку.

Таким чином з'ясувалося, що біло-блакитний Південний Схід, який російська пропаганда видає за «Новоросію», вороже налаштовану до України, по факту є звичайною містифікацією, яка не може існувати без адмінресурсу та фальсифікацій голосування. «Новоросія» виявилася породженням переписаних протоколів та каруселей, і перші ж відносно прозорі вибори вщент розбили міф про її існування. Голосування показало, що український Південний Схід є не єдиним ментальним простором, а дуже різний за своєю суттю. І включає в себе як справді проросійські налаштовані анклавні на кшталт Харкова, Одеси (без областей) та залишків Донбасу, так і великі території, які не сприймають російський імперський міф. Прихильники сепаратизму пояснюють невдачі проросійських партій падінням явки. Мовляв, населення Південного

Сходу після Майдану взагалі не бачить жодного сенсу в тому, щоб ходити на українські вибори. Однак насправді ніякого обвалу явки порівняно з попередніми роками не відбулося. Якщо взяти результати останніх місцевих виборів у 2010 році, то стає зрозуміло, що й за Януковича жителі Південного Сходу на вибори ходили дуже погано. Так, у Донецькій області явка тоді становила 44% виборців, Дніпропетровській — лише 40%, Херсонській — 42,3%, Харківській — 46,8%, Одеській — 45%, Миколаївській — 42,3%.

Цього разу на Одещині проголосувало 41,6% виборців. У Миколаєві в другому турі явка становила 39,85%. Падіння є, але незначне. А якщо відкинемо факти фальсифікацій у 2010-му, то й зовсім не побачимо жодної різниці.

У Дніпропетровській області явка на місцеві вибори цього разу взагалі перевищила показники минулих місцевих перегонів. У першому турі вона становила 42,9%. У другому у Дніпропетровську — 45%. Таким чином, жодного різкого зниження інтересу до виборів з часу втечі Януковича на Південному Сході не відбулося. Понад те, якщо зробити поправку на значні фальсифікації в 2010-му, то виявиться, що інтерес до виборів не тільки не впав, а місцями навіть зріс. Тож пасивність електорату навряд чи якось пов'язана з проросійськими настроями й загалом радше відображає загальну інертність та низьку правову грамотність українського суспільства.

Навіть там, де вихідці з Партії регіонів перемогли, їхню першість швидше можна пояснити застосуванням адмінресурсу, ніж усенародним оboжнюванням. У Павлограді та Запоріжжі, де з великою перевагою перемогли ставленики Ріната Ахметова, містяться виробництва, що належать донецькому олігархові. Саме їхні працівники здебільшого й забезпечили такий результат. А в Кривому Розі представникові клану Вілкулів допомогли обійти опонента із «Самопоміч» лише відверті фальсифікації.

Голосування в цьому місті було найскандальнішим. У першому турі чинний мер Юрій Вілкул випередив найближчого переслідувача Юрія Мілобога на 35% і лише трохи не дотягнув до 50%. Здавалося, результат другого туру очевидний. Але, як і передбачав *Тиждень* (див. № 45), у другому турі результат Мілобога істотно зріс, оскільки навколо нього об'єдналися виборці демократичних сил, а у Вілкула електорального резерву не було.

15 листопада обидва кандидати дістали майже рівну підтримку. Юрій Вілкул випередив амбітного Мілобога лише на 700 голосів. При цьому вирішальну перевагу йому вдалося здобути в Інгупецькому районі. Там була зареєстрована аномально висока явка порівняно з іншими районами, де переміг демократичний кандидат.

Коли стало відомо про протистояння, яке несподівано виникло в Кривому Розі, до міста одразу виїхали народні депутати та журналісти, однак по-фактум довести, що вибори були сфальсифіковані, тепер буде досить складно. Народний депутат Єгор Фірсов уже визнав у своєму коментарі, що фальсифікаціям у Кривому Розі не вдалося запобігти через те, що ніхто просто не вірив у перемогу Мілобога.

«Вибори пройшли досить брудно, спостерігачі від Мілобога склали кілька десятків скарг. У подібній ситуації в іншому місті відразу почався б скандал і

фальсифікації не пройшли б. Але невіра у власні сили в Кривому Розі зіграла з нами злий жарт. Оскільки всі очікували легкої перемоги Вілкула, у Кривий Ріг не приїхали журналісти та дружні депутати. І Юрій Мілобог у вирішальний момент залишився без підтримки.

Фактично він виграв, але коли маєш справу з шахраями зі зграї Януковича, то просто виграти недостатньо. Потрібно ще вміти захистити результат. На жаль, із цим у Кривому Розі головна проблема», — написав Фірсов.

Особливу роль у поразці кандидата від «Самопоміч» відіграв криворізький осередок партії «Батьківщина». Його лідер Ольга Бабенко відмовилася підтримувати в другому турі партнерів по коаліції й фактично стала на бік Вілкула. Таке рішення пояснюється тим, що Бабенко давно пов'язує із Вілкулом партнерські відносини. ТОВ «Крост», що належить їй, не раз виграло великі тендери в період президентства Віктора Януковича та повного панування Вілкулів на Дніпропетровщині. Найбільший куш дістався Бабенко в 2013 році, коли «Крост» виграв тендер на 193 млн грн на реконструкцію спортивного комплексу «Метеор» у Дніпропетровську. Набагато частіше Бабенко отримувала підряди на різні роботи в рідному Кривому Розі.

Після того як ТВК оголосила про перемогу Вілкула на виборах, Бабенко одразу ж у своєму зверненні визнала результати голосування. Однак згодом «Батьківщина» таки приєдналася до вимог демократичних партій про перерахунок голосів у Кривому Розі. Ба більше, партія ініціювала розпуск свого осередка у цьому місті.

Взагалі ж по Україні обійшлося практично без сюрпризів. У більшості міст другий тур виграла діючі мери. Хіба що в Черкасах міський голова Одарич несподівано поступився представникові «Батьківщини» Бондаренку. Досить передбачувано закінчилося голосування і на Донбасі.

У Северодонецьку на Луганщині в другому турі переміг Валентин Казаков, який очолював місто в період воєнних дій і товаришував із представниками сепаратистів. Після звільнення міста від козачих банд добровольці батальйону «Айдар» взяли Казакова в полон і деякий час тримали в підвалі. Однак у правоохоронців запитань до мера-сепаратиста традиційно не виникло, і Казакову ніщо не завадило повернутися до виконання своїх обов'язків.

У Краматорську вибори виграв представник містоутворюючого підприємства НКМЗ екс-регіонал Андрій Панков, який до війни вже працював заступником міського голови. Його суперник, також колишній регіонал, а нині нардеп із фракції Блоку Петра Порошенка Максим Єфімов, вів агресивну рекламну кампанію, але адмінресурс виявився сильнішим за гроші.

Загалом уведення другого туру мало благодійний вплив на виборчий процес і зіграло на руку в південно-східних областях проєвропейським силам. Традиційна роздробленість демократичних партій у цих регіонах раніше грала на руку регіоналам, проте нові правила допомогли демократам об'єднати зусилля в другому турі.

Залишається сподіватися, що переможцям вдасться скористатися плодами своїх перемог. ■

Дерегіоналізація Миколаєва

Станіслав Козлюк

У колишньому форпості біло-синіх на Півдні кандидат від Опозиційного блоку програв, попри чималий адмінресурс і тіньові виборчі схеми

Агітаційну кампанію, яка тривала в місті до 14 листопада, складно назвати млявою. Тут можна було побачити весь традиційний набір технологій для сучасних українських виборів: від зовнішньої реклами до чорнухи в медіа. А в сам день виборів хмизу у вогонь підкинув Сергій Львовичкін, який після закриття дільниць заявив, що за результатами екзит-полу кандидат від Опоблоку Ігор Дятлов перемагає із 60% голосів. Це могло бути цілком очікуваним результатом, адже за Миколаєвом давно закріпилася слава регіональського міста, а на мапах електоральних уподобань його наполегливо замальовували синім кольором, приєднуючи до умовного проросійського Південного Сходу. Втім, ситуація виявилася дещо іншою.

«ЧОРНІ ВІРШІ» Й НЕЗАКОННА АГІТАЦІЯ

Українців уже давно не здивувати «каруселями», вкиданням бюлетенів чи агітацією біля дільниць. Від виборів до виборів цей арсенал у політичній боротьбі за владні місця використовують мало не по всій території країни. Винятком не став і Миколаїв. Під час паузи між першим і другим турами там активно «валили» висуванця «Самопоміч», поширюючи в медіа спроби політичної сатири. Апофеозом став сюжет на одному із центральних телеканалів, де розповідалося, як кандидат у мери кілька років тому потрапив у ДТП і зробив інвалідом жінку.

«Справді, чотири роки тому Сінкевич потрапив в аварію. Втім, усе закінчилося відносно добре. Є медичні й судові свідчення, які підтверджують, що потерпіла здорова, їй була виплачена моральна компенсація за інцидент», — пояснили у штабі кандидата від «Самопоміч».

На додачу в переддень голосування в місті з'явилися листівки, на яких молодь попереджало, що на дільницях можуть чатувати військові комісари, аби вручити повістки хлопцям і чоловікам. Попри це, аноніми закликали не боятись і приходити на голосування, щоб вирішити долю міста.

«Це не наша робота. Чому? Бо я займалася агітацією у штабі Дятлова. Ми такі листівки не клеїли. Принаймні я про це нічого не чула», — пояснює Ольга, одна із членів ДВК у Заводському районі міста.

«Тему військкоматів ми не зачіпали. Думаю, це робили наші конкуренти. Точно знаю, що вони розсилали sms із закликом іти на вибори й «не допустити кримінал до влади», — жінка витягає з кишені смартфон і показує повідомлення. У ньому йдеться справді саме про це.

«Й це не робота Дятлова. Хто таке міг зробити? Думайте самі», — багатозначно завершує Ольга і вручає бюлетень пенсіонерів-виборцю.

Можна сказати, що незаконною агітацією відзначилися обидва кандидати. Повсюди в місті висіли на білбордах заклики йти на дільниці — у синіх та зелених кольорах, із упізнаними шрифтами. На додачу Миколаєвом і в день тиші, і під час виборів розсікали авто з промовистим написом: «За Сінкевича. За Майбутнє». Хоча пальма першості в порушеннях явно належала його опонентів. Піком стали спортивні пасажири «каруселі», які накиннулися на спостерігачів і побили їхню машину під час спроби зафіксувати порушення закону.

МИКОЛАЇВ ТАКИ ПЕВНОЮ МІРОЮ ПОЗБУВСЯ СЛАВИ «ВОТЧИНИ ПАРТІЇ РЕГІОНІВ», ПРОГОЛОСУВАВШИ ПРОТИ ДЯТЛОВА. РОЗРИВ 17 ТИС. ГОЛОСІВ І ЯВКА МАЙЖЕ 40% ЦЕ БЕЗПОСЕРЕДНЬО ДОВОДЯТЬ

Корабельний район, вечір виборів, приватний сектор. Біля однієї з дільниць стоїть білий мікроавтобус. На лобовому склі великими літерами — слово «ВИБОРИ», поруч дрібнішим шрифтом розписано маршрут, яким курсує транспорт. Раз по раз такі «добробовози» виринали у віддалених районах Миколаєва. За кермом сидить чоловік у толстовці з кашпоном, уважно придивляється до фотоапарата.

«Я порушую законодавство? Як? Он, диви, людина подала руку дідусеві, який ледве ходить, аби той піднявся сходами й зайшов на дільницю. Я теж допомагаю, підвожу пенсіонерів», — упевнено-хамувато починає водій. Його звать Олександр, «працює» він уже близько 8 год. Каже, за цей час назбиралося лише 50 пасажирів.

«Із восьмої ранку їжджу. Народу небагато. А після обіду взагалі порожній катаюся. Чи платять мені? Та ні, що ти таке кажеш! — щиро дивується. — Так, заправили соляркою і все». Щоправда, ім'я доброго «самаритянина», який не пошкодував грошей на дороге пальне, не називає. Натомість постійно намагається з'ясувати, скільки отримують журналісти за роботу на «Самопоміч». Факт, що хтось може просто контролювати чесний хід виборчого процесу, в нього не вкладається в голову. Поруч із нами волонтерка штабу Сінкевича. Приїхала зафіксувати підвезення виборців на дільницю. Дівчина фотографує бус, після чого стиха питає: «А що далі потрібно робити?».

НА ВОЛОНТЕРСЬКИХ ЗАСАДАХ

Якщо штаб пана Дятлова працював за відкритою схемою колись найбільшої партії України, не шкодуючи грошей на роботу із членами комісії, організовуючи

«каруселі» тощо, то його опоненти вирішили набрати людей на волонтерських засадах. Наскільки вдалим був цей крок, сказати важко, адже взнаки давалася неготовність більшості добровольців працювати під час виборів, а тим паче фіксувати й виявляти порушення на дільницях. Подекуди активісти не знали схеми дій у разі виявлення тих-таки мікроавтобусів із виборцями, водії яких починали розповідати історії про «добрих меценатів». Унаслідок цього, доки волонтери радилися зі штабом, марно минав час, а самі порушники зникали в невідомому напрямку.

«Вибори видалися складними. У нас серед членів дільничних комісій було багато волонтерів. Ми не знали точно, з нами вони працюють чи зі штабом Дятлова. Виявилось, що частина членів ДВК симпатизувала висуванцю від Опозиційного блоку і в нас у комісіях фактично не було паритету. Ми пережили, що таку ситуацію конкуренти використовують для фальсифікацій в момент підрахунку», — пояснює працівник штабу Сінкевича Олексій.

«До того ж волонтери, котрі були як спостерігачами, так і членами комісій, уперше працювали на виборах. Існували побоювання, що вони не зможуть відстежити фальсифікації, грамотно зафіксувати порушення, вчасно викликати спостерігачів тощо. Адже махінаціями займаються професіонали, щоб їм протидіяти, потрібен неабиякий досвід», — пояснював Олексій.

Уже згодом, після оголошення результатів, він зізнається: узагалі побоювався зриву голосування. І справді, ситуація на виборчому фронті поволі почала загострюватися напередодні 15 листопада, у суботу надвечір. Тоді на окремих дільницях не знайшли печаток, подекуди комісії почали підписувати порожні протоколи. Ці методи «підготовки» до дня волевиявлення не назвеш новими, схожі явища можна спостерігати постійно, від виборів до виборів. Подекуди з ними вдавалося успішно боротися, подекуди — ні. Утім, цього разу в Миколаєві система дала збій.

«Увечері комісія почала засідання й першим питанням висунула підготовку протоколів. Але замість просто вписати прізвища й зрекомити час, чого закон прямо не забороняє, вирішили відразу ставити підписи на чистих аркушах», — пояснює Ірина, представник поки що кандидата в мери Сінкевича на дільницю № 480924. Стоїмо в холі, осторонь решти членів комісії. Жінка стиха продовжує:

«ДВК мотивувала своє рішення тим, що «завжди так робилося». Коли ж я відмовилася підписатися, члени комісії проголосували, аби змусити мене це зробити. Що найцікавіше, «за» були і двоє представників Сінкевича, які мали б мене підтримувати. Довелося телефонувати юристу, щоб він пояснював присутнім, що такі дії незаконні. Уже після цього заповнені протоколи винесли кудись на другий поверх і заявили про їх знищення». Повз нас на перекур ідуть кілька членів комісії, скося позираючи.

«Не коментуватиму ситуації з протоколами, — нервово каже голова ДВК, яка на цих виборах представляє Дятлова, — я вже все пояснила міліції і слідчому. Ми із секретарем були на навчанні в міській виборчій комісії. Коли приїхали, інцидент уже стався. Я не бачила протоколів, які було заповнено. Розпорядження робити це не давала. І якою була ситуація насправді, сказати не можу».

Система дала збій. Попри локальні спроби фальсифікацій, кандидат від Опозиційного блоку так і не став мером

Упродовж дня спостерігачі очікували, що заповнені заздалегідь документи можуть знову виринути в момент підрахунку голосів. І справді, після закриття дільниці «знищені» протоколи знову з'явилися. Утім, члени комісії одногосно висловилися за те, щоб їх розірвати й уникнути таким чином подальших проблем.

Варто зауважити: напередодні дня голосування відбулися заміни в низці комісій, що викликало певний подив. Як згодом з'ясувалося, своїх людей замінював штаб Сінкевича. Причини такого кроку в день виборів не коментували: то юристів на місці немає, то десь «карусель» спіймали, то поїхали розбиратися з головою ДВК, яка виганяла з приміщення журналістів. Врешті, у прес-службі визнали: справді, заміни відбулися; у цьому, як і в негараздах, що сталися потім, може бути провина штабу. Ситуація дещо прояснилася на ранок 16 листопада.

«Увечері 14-го виявилось, що нам потрібно міняти людей. У нас частина членів комісії відмовилася виходити, хтось не з'явився на засідання. Тут справді певна проблема в тому, що в нас були волонтери. Подібні ситуації виникли й зі спостерігачами. Із 239 людей зо три десятки відмовилися виходити працювати. Ще приблизно половина прямо говорила, що боїться, і висувала умови. Скажімо, щоб їх ставили працювати в парах», — пояснили у штабі.

Попри це Миколаїв таки певною мірою позбувся слави «вотчини Партії регіонів», проголосувавши проти Дятлова. Розрив 17 тис. голосів і явка майже 40% це безпосередньо доводять. Власне, саме завдяки таким результатам вдалося уникнути дальшої брудної боротьби, як у тому ж таки Кривому Розі. Адже за настільки серйозної переваги майже нереально підтасувати результати. Хіба що викравши бюлетені. Утім, не варто забувати, що де-регіоналізація міста відбулася частково: у місцевій раді Опозиційний блок має 26 місць. Та й позиції самої політсили лишень похитнулися. ■

Василь Гацько:

«Тисячі громадських активістів розчинилися в партіях, які приховують джерела своїх доходів»

Спілкувався Денис Казанський

Тиждень обговорив із лідером Демократичного альянсу результати місцевих виборів, перспективи малих партій і перспективу об'єднання новітніх політичних сил як протиположності олігархічним політичним клубам.

Чи вважаєш ти місцеві вибори успішними для Демальянсу? Які завдання ставилися, що вдалося?

— Ми ставили собі за мету досягти результату передусім в обласних центрах. Як виявилось, це було найважче завдання, адже що більше місто, то важче налагоджувати комунікації з людьми. Тому результат ми здобули передусім у невеличких містах, дуже різних за географією: як у Тернопільській області, так і в Донецькій. Вдалося пройти до міськрад у Радомишлі, Заліщиках, Броварах, Новоградівці.

Але скажу чесно, що маленькі міста не були нашим пріоритетом. Бо якщо в Україні є понад 10 тис. місцевих рад, то зрозуміло, що охопити все ми просто не можемо. Тому вирішили працювати передусім у великих містах, де сконцентрована велика кількість виборців. На цих виборах перед нами постала низка викликів, які подолати не вдалося. Працювати у великих містах виявилось складно. З усіх обласних центрів ми пройшли лише в Чернігові, взявши там понад 5%. Також наші фракції будуть представлені в районних радах у місті.

Другий результат у нас по Києву. Тут нам для проходження до міськради не вистачило невеличкої кількості голосів. Найбільша проблема для нас — це рівень упізнаності. Практика показує, що люди, які про нас знають, швидше за все, підтримуватимуть нас. Але кількість таких виборців досі мала. Навіть після подій на Майдані, після революції, у якій ми активно брали участь, опитування засвідчили, що про нас відомо лише 3% виборців. Майже стільки голосів ми й отримали торік.

Навіть після обрання до міськради інформації про нас у ЗМІ майже не було. Під час цієї передвиборчої кампанії навіть наші виборці запитували: «А де ви були півтора року?». І це попри те, що ми раз на місяць проводили брифінги, на яких звітували про свою діяльність.

Що за півтора року вам вдалося зробити в міськраді?

— Ми чистили Поділ від нелегальної вуличної реклами. Вносили поправки до Регламенту, які дозволили людям бути присутніми на засіданні різних комісій. Але взагалі я визнаю, що вдалося зробити небагато. Бо для того, щоб зробити щось реальне, треба мати значну присутність у Київграді. Успішність твоїх ініціатив залежить не так від ініціативності, як від того, скільки депутатів ти маєш безпосередньо в залі.

Коли ми зайшли в Київград, у нас був чіткий план того, що хочемо робити. Написали програму з 53 конкретними ініціативами. Але реалізувати з них вдалося лише одиниці. Тому що ми не стали частиною більшості й не здобули належного впливу, щоб просувати такі ініціативи. З боку Кличка та його політичної сили був повний ігнор не лише наших пропозицій. Він дістав монополію на владу, його партія здобула абсолютну більшість у Київграді, тому вони навіть не намагалися шукати якихось компромісів з іншими політсилами.

Чи зіткнулися ви з дерибаном та корупцією? Як боролися з цими явищами?

— Звичайно. Ми намагалися створити антикорупційний фільтр у міськраді та блокували корупційні рішення на комісіях як могли. Вдалося зупинити деякі спроби організувати корупційні схеми. Наприклад, із тією самою нелегальною вуличною рекламою. Змогли з'ясувати, скільки грошей іде поза бюджетом у кишені посадовців. Боролися та-

кож із нелегальними вуличними парковками. Загалом минула рада була набагато менш корупційна, ніж попередні. Звісно, такого дерибану, як за часів Черновецького та Попова, вже не було. Але треба сказати, що корупція еволюціонувала. Тепер більшість можливостей для зловживань узагалі поза межами рішень міської ради. Корупція зосередилася у виконавчих органах, у КМДА, у комунальних підприємствах.

Як ти вважаєш, чому в Києві не вдалося повторити успіх минулих виборів?

— На жаль, треба констатувати, що виборці взагалі майже нічого не знають про нашу діяльність у міськраді. Бо навіть якщо ти щомісяця звітуєш про неї на брифінгах, то ще не означає, що це потрапляє в новини та хтось може це побачити. Місяці передвиборчої кампанії стали для нас можливістю просто розповісти зацікавленим громадянам про те, що ми зробили за попередній рік та збираємося робити далі. Але цього насправді було замало.

Користуватися Facebook і писати блог на «Українській правді» недостатньо для того, щоб виборці дізналися про те, що ти робиш і що пропонуєш. Ми не маємо великого рекламного бюджету, тому змушені постійно вигадувати різні нестандартні кроки. Протягом цієї кампанії ходили по офісах різних компаній, розмовляли з персоналом, презентували їм наші проекти, влаштовували заходи, які називали «квартирниками», запрошували гостей, спілкувалися з людьми.

Щоб розповісти про себе мешканцям столиці, потрібні справді великі бюджети. Наприклад, у Києві на сьогодні налічується 1 млн 200 поштових скриньок. Тобто, лише щоб розкидати по скриньках газети, треба витратити близько 500 тис. грн за місяць. За останній рік ми змогли роздати газету тричі по 100 тис. екземплярів. І кошти на це теж було знайти вкрай нелегко.

Вам і далі жертвують гроші?

— Так, звичайно. За останній рік через рахунки Демальянсу пройшло близько 3 млн грн. Усе це були внески громадян. Під час нинішньої передвиборчої кампанії нам вдалося зібрати більше грошей порівняно з попередніми періодами.

Минулого року й на початку нинішнього ми фактично не здійснювали збору грошей через війну, тому що з нашого боку абсолютно аморально було б боротися за гривню виборця, яка передавалася здебільшого волонтерським організаціям і солдатам на Схід.

Того, що нам вдається збирати, звісно, не вистачає для повноцінної партійної діяльності. Але при цьому Демальянс фактично є чи не єдиним прикладом, коли громадяни згодні жертвувати гроші на політику. На останню кампанію ми зібрали близько 1,5 млн грн. Переважно це були кошти наших прихильників. Нам дуже допоміг досить великим внеском Марко Супрун, засновник проекту Babylon'13.

Попри дуже скептичні оцінки експертів та соціологів, які малювали нам 1% підтримки киян, ми все ж таки покращили свій торішній результат і були за крок від потрапляння до міськради.

Партія «Сила людей», яка також прозоро збирала гроші на власну кампанію, зробила ставку на маленькі міста й змогла показати непоганий результат.

Чи не вважаєш ти, що це більш правильна тактика, ніж підкоряти столицю?

— Їхні успіхи, як і наші, дуже локальні. В Україні близько 10 тис. місцевих рад, і вони не потрапили навіть до соті частини з них. А в контексті майбутньої парламентської кампанії це взагалі смішно. Якщо позачергові вибори відбудуться навесні, з чим ми підемо? Із сотнею місцевих депутатів у маленьких містечках?

То, може, вам варто об'єднати зусилля?

— Ми сьогодні ні поодиноці, ні разом із «Силою людей» не спроможні взяти участь у національній передвиборчій кампанії. Треба бути реалістами.

Взагалі склалася така ситуація, з якої є тільки один вихід. Ось у нас зараз багато розмов про позачергові вибори. Але що зміниться, якщо вони відбудуться? Нічого. Ми просто перетасуємо ту саму колоду карт із «Самопоміч», «Солідарності» чи «Батьківщини». Хтось отримає трохи більше місць, хтось трохи менше, та й усе.

Тож ми маємо вже зараз ставити перед собою таке завдання, яке мали ставити одразу після закінчення Революції гідності. Потрібно зібратися й разом створити політичну силу на протипагу олігархічним проектам. Об'єднання просто двох маленьких політичних партій не вихід. Настав час для створення загальної потужної платформи, яка виграє конкуренцію за якісних молодих політиків.

СВОЄЮ ПРИСУТНІСТЮ В ОЛІГАРХІЧНИХ ПРОЕКТАХ ЛЮДИ НА КШТАЛТ СЕРГІЯ ЛЕЩЕНКА, МУСТАФИ НАЙЄМА ЧИ ІГОРЯ ЛУЦЕНКА ЛЕГІТИМІЗУВАЛИ ЇХ, АЛЕ САМІ РОЗЧИНИЛИСЯ В ЦІЙ СІРІЙ МАСІ

Чому ж таку платформу не створили раніше?

— Це й була наша спільна помилка. Не створивши такої платформи, ми сформували передумови для того, щоб тисячі громадських активістів розчинилися в партіях, які приховують джерела своїх доходів. Ми не надали таким людям альтернативи, фактично підштовхнули їх шукати можливості реалізувати себе в олігархічних політичних проектах. Виграти боротьбу за них ми можемо тільки в тому випадку, коли об'єднаємо зусилля й запропонуємо їм гідний шлях для самореалізації.

Своєю присутністю в олігархічних проектах люди на кшталт Сергія Лещенка, Мустафи Найєма чи Ігоря Луценка легітимізували їх, але самі розчинилися в цій сірій масі. Їм не вдається в парламенті формувати порядок денний, не вдається стати фактором впливу. Тож єдиний вихід для всіх нас — формування єдиного громадського фронту з якісно нових людей.

Звичайно, є ще шлях еволюції, коли ми просто розбудовуватимемо партію та колись претендуватимемо на місця в парламенті. Але той шлях займе десятиріччя. За цей період ми можемо взагалі втратити державу. ■

Розірваний провід

Роман Малко

Які наслідки матиме розкол у середовищі радикалів

Це мусило рано чи пізно статися і таки сталося. Криза в «Правому секторі», найпотужнішій та найлегендарнішій націоналістичній силі України, народженій Революцією гідності, була майже запрограмована. Але вона аж ніяк не означає її близького кінця, радше навпаки.

Заява Дмитра Яроша про складання із себе повноважень провідника ПС і справді бабахнула не згірш як добра батарея гаубиць на лінії зіткнення. Чогочого, але почути раптом «я не можу бути «весільним генералом» явно ніхто не сподівався. І не лише в лавах ПС, а й серед його численних симпатиків, та й, мабуть, ворогів. Ярош і ПС, здавалося, нероздільні. А тому спочатку все радше нагадувало фейк, принаймні в нього було легше повірити. Тим паче доволі обтічні Ярошеві аргументи ще більше заплутували. Якийсь з'їзд, якийсь провід. Усе схоже на переворот. Але який може бути переворот у ПС? Утім, виявилося, то ніякий не фейк. Це підтвердила наступна заява від імені того проводу, про який згадував Ярош. Вона конкретизувала суть проблеми, але водночас залишила по собі більше запитань, аніж дала відповідей. До того ж, попри незворушність і самовпевненість викладених аргументів, від неї все ж віддавало якоюсь розгубленістю.

Безумовно, всі, хто був у темі, вочевидь, давно знали про проблеми в організації. Про них навіть можна було здогадуватись, адже, зважаючи на неоднорідність середовища, інакше й не могло бути. Виникнувши на Майдані й відшліфувавшись у боях, націоналістична структура все одно лишалася доволі строкатою. Поки тривала активна фаза бойових дій, було не до світоглядних дискусій. Коли ж трохи стихло й з'явився час на переосмислення, куди і як рухатися далі, почалося бродіння. Це природний стан для будь-якої організації, тим паче такої, як ПС. Та й численні натяжки в соцмережах часто підтверджували, що не все так добре в націоналістичному середовищі, але з ким не буває.

Щоб краще зрозуміти, що, власне, сталося, можна скористатися скупими аргументами обох сторін тепер явно окресленого конфлікту. Тільки вони наврод чи прольють справжнє світло, адже завжди є нюанси, про які не говорять. Утім, якщо узагальнити, то на вимогу частини членів проводу організації відбулася конференція керівного складу структури для узгодження позицій, напрацювання подальших напрямів діяльності та підготовки до всеукраїнського з'їзду цілого національно-визвольного руху, що об'єднує весь барвистий букет підрозділів ПС. За версією Яроша, «ініціатори та деякі учасники зібрання взяли на себе нелегітимні функції: визначення стратегічного напрямку розвитку ПС та обрання ще одного проводу, де мені виділено посаду провідника». За версією ж його опонентів, обрання проводу було

якраз із ним узгоджено, а найбільша проблема полягала в тому, що Дмитро Ярош не був особисто присутній на з'їзді й на нього, мовляв, вплинули «окремі особи, керовані власними меркантильними інтересами, амбіціями і, можливо, зв'язками зі спецслужбами», які «зробили все, аби налаштувати Д. Яроша на невизнання рішень конференції й неприйняття революційної стратегії».

Чому провідник не приїхав на конференцію, а лише відписався листом, достеменно невідомо, хоча майже очевидно, що він був у курсі того, як може повернутися ситуація. Чи сподівалися люди, які все-таки відважилися за відсутності лідера організації вдатися до таких серйозних трансформацій і проголошення не менш серйозних заяв про визнання нелегітимності нинішньої влади, що провідник наважиться скласти із себе повноваження й просто все кинути, також не зрозуміло. Але, швидше за все, ні. Який саме був розрахунок, чи був він узагалі, чи, може, думали, що якийсь воно буде, колись, напевно, дізнаємося з мемуарів учасників подій. Нині ж видно, що того резонансу, який виник у результаті, таки не передбачали. Принаймні це чудово ілюструє бліц-інтерв'ю Андрія Тарасенка, одного з опонентів Дмитра Яроша, який заявив, що не знає, хто очолить провід після демаршу останнього, і що, аби з цим визначитися, планується провести засідання, на яке запросять і самого Яроша. Але, на його думку, «відхід однієї людини — це точно не розкол. Мені поки що невідомо, щоб за Ярошем хтось пішов».

На тому могло б усе й закінчитися і «Правий сектор» справді з часом отримав би нового керівника, якби не втрутилися інші дійові особи, а саме бойові частини руху, зокрема штаб ДУК ПС, а також деякі обласні структури ПС. Вони відмовилися приймати відставку провідника, аргументувавши це неоправданою шкодою, якої вона може завдати ДУК ПС та рухові загалом. «Проголошене на конференції 8 листопада 2015 року рішення щодо легітимності влади ставить бійців поза законом і дає карт-бланш силовикам для розправи над патріотами, у тому числі й фронтовиками. А спроба створити альтернативний провід робить допустимою практику силового захоплення влади в структурі ПС. Розуміючи відповідальність, що лежить на штабі ДУКу, ми не можемо допустити розвалу Корпусу, розпуску (чи й розгону) бойових батальйонів, перетворення запасних підрозділів на злочинні угруповання». Ярошеві відразу запропонували очолити ДУК, і він погодився.

Насправді, прийнявши рішення відмовитися надалі очолювати ПС за обставин, що склалися, Ярош вчинив дуже мудро, чим не лише вніс сум'яття в ряди своїх опонентів, вибив козири з рук власних ворогів за межами ПС, а й запустив процес оздоровлення організації, хоч як це дивно звучить на загальному тлі.

Радикальні і ще радикальніші. Криза в «Правому секторі» може оздоровити організацію.

Те, що ПС давно муляє очі багатьом силам в Україні та за її межами, ні для кого не секрет. Його неврегульоване становище, його дедалі більша популярність серед українців, його певна неконтрольованість, безумовно, несуть значні ризики та побоювання. Добре організована, структурована й, головне, озброєна організація в ситуації нестабільності та невизначеності, у якій нині перебуває країна, може в будь-який момент стати проблемою, і це чудово розуміють у владних кабінетах. Можливо, саме тому там так активно гальмують процеси її легалізації та введення в правове поле. Адже це якщо не рівнозначно самогубству, то точно межує з ним.

Рано чи пізно мусило дійти до такої, як виникла зараз, або схожої ситуації, і нею обов'язково скористалися б зацікавлені особи. Не виключено, що й це непорозуміння було спровоковане кимось ззовні. І тут зовсім не йдеться про те, що в структурі завелися кроки чи зрадники. Людськими почуттями чи прагненнями завжди можна добре маніпулювати, особливо коли мова про почуття національні. Сильні націоналістичні структури вороги кололи завжди, і найчастіше руками найактивніших їхніх членів. Українська історія минулого століття, на жаль, кишить такими прикладами, і з них варто було б все ж таки робити висновки. Тому можна навіть не гадати, кому конкретно вигідне непорозуміння в ПС. Ниточки тягнуться в різні боки. Інша річ, що дров до багаття підкладають у самому «Правому секторі». Заяви про нелегітимність влади і, зокрема, президента явно працюють не на користь організації. Так, ці заяви можуть назбирати дуже багато лайків у Facebook, залучити ще більше прихильників і, можливо, навіть привабити спонсорів. Адже організація, як не крути, доволі потужна сила, і її жертовні бійці багато що можуть, але протистояти організованій державній силі машині навряд чи подумують. Надто серйозна перевага й надто багато ще потрібно зробити, щоб

усе працювало як годинник. Ідея радикалізації, безумовно, на часі. Країна явно пробуксовує, а її так звана еліта виявляє всю свою недієздатність, притаманну всім постколоніальним елітам. Тільки от проголосувати з трибуни певні речі щонайменше нерозумно. Про справу говори не з ким можна, а з ким треба, вчить шоста заповідь націоналіста. І кому, як не бандерівцям із ПС, варто було б її пам'ятати.

Наразі кризова ситуація в ПС остаточно не розв'язана. Вона, мабуть, ще й не сягнула свого апогею. Отримати якісь більш-менш конкретні коментарі чи пояснення від різних сторін конфлікту поки що немає можливості. Провідник мовчить, а ті, хто в темі, обмежуються загальними поясненнями, мовляв, буде в січні з'їзд, тоді все з'ясується. Те, що саме в січні, а не відразу, можливо, навіть добре. Час має здатність гасити полум'я і дає нагоду розібратися в проблемі, обдумати й визначитись. Як свідчать деякі члени організації, надії на те, що конфлікт сам загасне, небагато, бо сьогодні він тільки поглиблюється. Ховати ж Яроша чи ПС, як це вже встигло зробити чимало політологів та політичних екстрасенсів, також ще явно зарано. Провідник навряд чи піде очоловати УКРОП або інший олігархічний політпроект, принаймні в таких збоченнях він ніколи не був помічений, а ПС якщо навіть і трохи схудне, то явно не без користі для себе та свого майбутнього.

«Усе, що не вбиває, робить нас сильнішими», — люблять повторювати слова Фрідріха Ніцше націоналісти, і вони знають, про що кажуть. Так, іноді ці пафосні висловлювання видаються занадто банальними, тільки, будьмо певні, хлопці в пропахлих порохом мундирах, яким не з книжок відомо, що таке за покликком серця ризикувати життям, боронячи Батьківщину, знають їм ціну. Вони, можливо, не такі видатні інтелектуали, як мешканці Печерських пагорбів, зате точно не міряють добро свого народу величиною власних кишень і гаманців. ■

Вузькі місця податкових змін

Любомир Шавалюк

Дебати про трансформацію фіскальної системи в розпалі, але їх учасники ігнорують важливі деталі

В Україні тривають дискусії навколо того, з якою податковою системою ввійти в наступний рік. І хоча вони затягуються, то не біда. Проблема в іншому: автори двох варіантів реформи незворушно стоять на своєму й не хочуть слухати одні одних. Отже, хоч би який проект ухвалили в підсумку, він не позбудеться недоліків і не матиме шансів увібрати найкращі пункти свого конкурента.

Навіть поверхове вивчення позицій обох сторін дає підстави стверджувати: пропонуване кожною з них значно краще за те, що ми мали впродовж усього періоду незалежності. Тобто в будь-якому випадку Україна виграє, питання лише наскільки. Це повинні усвідомити ті, хто займає жорсткі позиції. Може, тоді вони приділять більше уваги порадам опонентів, передусім конструктивним.

Якщо аналізувати варіанти реформи детальніше, то виникає одне дивне й не зовсім приємне враження. Здається, немов боротьба альтернативних проєктів—це спір між візіонерами (громадянське суспільство на чолі з головою Комітету ВР з питань податкової та митної політики Ніною Южаніною), які не беруть до уваги важливі дрібниці, й тактиками, меншою мірою стратегами (Міністерство фінансів на чолі з Наталією Яресько), котрі зважають лише на короткострокові ефекти, ігноруючи тривалі перспективи.

КОНСЕРВАТИВНИЙ МІНФІН

Охочі критикувати проєкт податкової реформи від Мінфіну повинні пам'ятати, що над міністерством тягнє сувора позиція МВФ. Україна дуже залежить від фінансування Фонду, тож не може не враховувати його думку, яка до того ж служить орієнтиром для наших міжнародних донорів. А позиція в нього проста й зрозуміла: не можна урізати бюджетні надходження занадто радикально, бо виникне дефіцит сектору держуправління, який підрве макроекономічну рівновагу, досягнуту неймовірними зусиллями.

Звичайно, можна зауважити, що програма співпраці України з МВФ—це інструмент забезпечення Сполученими Штатами своїх геополітичних інтересів. Звідси може впливати, що Фонд не припиняє співпраці з нашою країною, навіть якщо в певних, зокрема й важливих, питаннях ми підемо проти його бажання. У такому разі теоретично можна торгуватися з метою ухвалити те, що вигідніше українцям, а не МВФ. Але чи варто випробувати долю? Адже на сьогодні альтернативи фінансуванню Фонду, США та ЄС немає. Проєкт податкової реформи від Мінфіну має багато позитивних моментів, про які вже чимало сказано. Однак два стратегічні, ба навіть візійні питання в ньому залишаються без відповіді.

Перше: за рахунок чого плануємо вигравати глобальну конкуренцію за капітал? Мінфін

пропонує запровадити всі ставки податків на додану вартість (ПДВ), доходи фізичних осіб (ПДФО), прибуток підприємств (ППП) і єдиний соціальний внесок (ЄСВ) на рівні 20%. При цьому в Росії нинішні ставки ПДФО—13%, ППП—20%, ПДВ—18%; у Литві—відповідно 15%, 15% і 21%; у Румунії—16%, 16% і 24%, у Болгарії—10%, 10% і 20%, в Угорщині—16%, 19% і 27%. Тобто в разі ухвалення урядового проєкту податкового кодексу за привабливістю ставок ми перебуватимемо серед гіршої половини держав регіону. Чи допоможе це переманити іноземних інвесторів, які на сьогодні вже працюють у Росії, Польщі, Словаччині, Угорщині та інших країнах? Звичайно, ні.

ОХОЧІ КРИТИКУВАТИ ПРОЄКТ ПОДАТКОВОЇ РЕФОРМИ ВІД МІНФІНУ ПОВИННІ ПАМ'ЯТАТИ, ЩО НАД МІНІСТЕРСТВОМ ТЯГНЄ СУВОРА ПОЗИЦІЯ МВФ

Уряд, мабуть, заперечить. Мовляв, Україна запропонує іноземному капіталові краще обслуговування, якісні інвестиційні майданчики, верховенство права й т. ін. Але ж це вилами по воді писано! Якщо ми не можемо надати вигідніші умови там, де це зробити найлегше, то яке право маємо стверджувати, ніби запропонуємо більш комплексні вигоди? Тим більше в умовах відсутності верховенства закону та забезпечення права власності в галузях, які абсолютно не належать до компетенції Міністерства фінансів і реформи в яких просуваються непомітно. Мінфін повинен зробити все, що в його силах, щоб залучити іноземний капітал в Україну, і новий податковий кодекс—найкращий шанс для цього. У цьому контексті пропозиції альтернативного проєкту бачаться значно ліпшими. Якби уряд пропонував не «все по 20», а «все по 18» або «все по 17», то така пропозиція була б значно кращою на тлі найближчих сусідів України в регіоні.

Друге питання: чи містить новий податковий кодекс такі зміни, які змусять вітчизняних підприємців платити податки? Сумнівно. Послаблення податково-го тягара—це ще не привід відмовлятися від принципу «нормальна людина державі не платить», який мають на озброєнні дуже багато бізнесменів у нашій країні. Цього, до речі, не розуміють ні в США, ні в МВФ. І річ тут не лише в «злочинному» менталітеті наших підприємців. Упродовж останніх кількох років дедалі більше українців усвідомлювали, що сплачені ними податки—це вартість послуги, яку повинна надавати держава. Якщо послуга неякісна, її не надають узагалі або її ціна, яка включає корупційну складову, занадто висока, то який сенс платити? Керуючись лише почуттям патріотизму, цього ніхто не робитиме, бо ми

навчилися бути патріотами країни й народу, а не зіпсованих чиновників, які становлять основу держави. Українцями дедалі частіше легше пожертвувати гроші на потреби війська чи дитячого будинку, ніж віддати їх урядові. На жаль, це сумна об'єктивна реальність, яка ставить під сумнів будь-яку посередню й невиразну податкову реформу.

Зважмо й на триваліший аспект, який враховано в проекті громадянського суспільства, хоч і не висловлено чітко. Чим для українця завжди була держава, влада? Зграєю чужинців, якщо не ворогів, котрі тією чи тією мірою принаймні заважали або цілеспрямовано відверто шкодили.

У цих умовах радикальне зменшення податкового навантаження не романтична забаганка, за допомогою якої надіються привабити інвестиції в економіку, а відповідь на запит колективного підсвідомого, можливість для суспільства перевести подих у відносинах із владою. У цьому контексті первинним є радикальне обмеження ролі держави в економіці, а відтак і бюджетних видатків. А послаблення фіскального тиску вторинне, позаяк немає витрат — немає сенсу збирати надмірні обсяги податків. Ось у чому полягає суто український аспект. Експерти часто наводять приклади економік із меншим відсотком перерозподілу ВВП через державу, які загалом характеризуються вищими темпами й рівнями розвитку. Це правда, але така постановка питання дає простір для маневру, а необхідність будувати нову Українську державу відповідною внутрішньому світові українців — ні. Радикальне зменшення ролі держави в економіці та налагодження ефективного виконання нею своїх функцій (друге не менш важливе, ніж перше) — це на сьогодні крок, який може знайти відклик у серцях більшості українців і спричинити позитивний лавиноподібний ефект, перетворюючи більшість із нас на волонтерів — платників податків. Громадянське суспільство, подаючи свій проект фіскальної реформи, інтуїтивно це відчуває, хоча формулювання залишають бажати кращого.

Якщо Мінфін у процесі доопрацювання свого проекту податкової реформи не знайде відповідей на ці два запитання, то ризик нульової ефективності

нововведення буде дуже високим. І це якраз той випадок, коли треба прислухатися до національних особливостей народу, а не до порад досвідчених зовнішніх партнерів, загальних для всіх країн, яким вони радять.

РАДИКАЛЬНЕ ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Проект податкової реформи, напрацьований громадянським суспільством разом із Комітетом Верховної Ради з питань податкової та митної політики на чолі з Ніною Южаніною і зареєстрований у парламенті як законопроект під номером 3357, є радикальнішим. Він, безумовно, краще відображає бажання й запити українського суспільства (зокрема, ймовірно, тих, хто стояв на Майдані майже два роки тому, ще немало важить). Але загалом менш продуманий, тому натикається на нищівну критику представників уряду, МВФ та інших закордонних радників і партнерів.

Перед тим, як критикувати ініціативу громадянського суспільства, потрібно усвідомити, що для України вже її наявність — це величезний крок уперед. Згадаймо податкову псевдореформу Януковича 2010 року, обговорення якої взагалі якщо й було, то тільки в кулуарах Адміністрації президента. Зараз громадянське суспільство напрацювало цілий законопроект, на положення якого відповідають ключові в згаданому процесі представники влади. Це було неймовірно ще п'ять років тому. Лише цього факту достатньо, щоб зрозуміти, що Україна на правильному шляху. Саме в горнилі гострих і жорстких тематичних дебатів народжуються майбутні міністри фінансів та прем'єр-міністри. Можливо, нині це головна перевага цього обговорення. Проект громадянського суспільства пропонує зробити ставки податків конкурентними на тлі країн-сусідів. Однак, бажаючи радикально їх зменшити, автори законопроекту № 3357 впадають в іншу крайність, недооцінюючи нетарифні недоліки нинішньої податкової системи (хоча заради справедливості треба сказати, що вони мають кілька пропозицій щодо усунення таких недоліків). Саме уніфікація податкових ставок до «все по 20», а також, що важливіше, усунення різноманітних пільг, винятків, спеціальних ▶

Програма
відповідальних
громадян

zik

LIFE КОД
ДАНИЛО ЯНЕВСЬКИЙ

ЩОП'ЯТНИЦІ о 22:00

режимів тощо в запропонованій Мінфіном реформі приведуть до суттєвого зменшення корупції в Державній фіскальній службі, а з ним (можливо, але не гарантовано) і до вищого рівня сплати податків. І тільки завдяки тому, що зникає основа корупції — різне трактування законодавства як підприємцями (для яких зникає необхідність займатися мінімізацією оподаткування), так і податківцями (які тепер не можуть чинити тиск і просити хабара, використовуючи вигідне для себе трактування законів). Цього не можна недооцінювати.

ПОДАТКОВА АРИФМЕТИКА

Найбільшим недоліком проекту громадянського суспільства називають ризик зменшення податкових надходжень на 200 млрд грн. Його реалізація нібито призведе до значного бюджетного дефіциту. На цьому акцентують увагу МВФ та інші критики. Сума, звичайно, суттєва, адже становить майже 40% усіх доходів державного бюджету на 2015-й. Але якраз цей дефіцит насправді є найслабшим аргументом критиків, а не найсильнішим. І ось чому. По-перше, згадана нестача відповідає запитам українців на зменшення ролі держави. Потрібно скорочувати видатки. Наскільки суттєвим підвищенням рівня сплати податків відреагують українці, можна лише здогадуватися (хоча, як правильно каже Яресько, цей фактор у бюджет не закладеш, бо його важко виміряти).

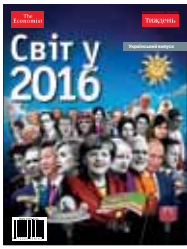
По-друге, якщо грубо порахувати нестачу податкових надходжень, до якої призводить законопроект № 3357, то отримаємо 160–180 млрд грн (**див. графік**). 200 млрд грн виходить лише в тому разі, коли припустити, що весь прибуток, одержаний українськими підприємствами, залишиться нерозподіленим, тобто що надходження від ППП будуть нульовими. Компенсаторів цієї суми достатньо, зокрема й абсолютно не притягнутих за вуха. Це і приріст номінального ВВП на 15%, який офіційно закладають у Кабміні та який за вже зниженого податкового навантаження дасть понад 90 млрд грн. І чергове

збільшення акцизів, яке забезпечить 10–15 млрд грн. І накопичена фінансова подушка, адже на єдиному казначейському рахунку на початок листопада було 43,6 млрд грн. І поточний профіцит зведеного бюджету (32,5 млрд грн за результатами трьох кварталів 2015-го), який дає змогу або підвищувати видатки, або знижувати доходи наступного року. Навіть незначна девальвація гривні може стати вагомим компенсатором. Як бачимо, теза критиків про те, що немає компенсаторів, хибна. І це ще за незмінних бюджетних видатків, не враховуючи можливостей економії та зменшення обсягу державних виплат. І нарешті, головне. Навіть якщо недонадходження до бюджету становитимуть 200 млрд грн, ці гроші нікуди не зникнуть, бо вартість, вироблена в економіці, збережеться. Куди ж вони підуть? Насамперед потрапляють до рук підприємців, які тепер офіційно й законно платитимуть менше. Що дали? Є три гіпотетичних варіанти. Перший — працівникам підвищать зарплату. Такий сценарій абсолютно неймовірний у країні з високим реальним безробіттям і високою конкуренцією на ринку праці. Бізнесменам просто немає сенсу робити це, відтак зазначений варіант не розглядаємо.

Другий — інвестують цю суму в розвиток. Перспектива хороша, але, поки не буде забезпечено права власності та справедливого суду, досить туманна й обмежена. Якщо помріяти, що умови для інвестування з'явилися, то ці 200 млрд грн почнуть обертатися в економіці й щороку додатково створюватимуть додану вартість принаймні на таку саму суму (якби ми виробляли більше товарів і послуг, а не імпортували, то ефект був би навіть кращим завдяки вищому мультиплікатору). Це повністю виправдало б радикальне зменшення податкових надходжень.

Третій — виведуть гроші в офшори. Цей сценарій на сьогодні практикують найчастіше, відтак спроба вивести більше за нижчого податкового навантаження будуть непоодинокими, якщо не масовими. Ось у цьому й криється ключ до розуміння завдань реформи. Чому підприємці виводять гроші з України? Бо можуть їх втратити в разі зміни влади, через нечесний суд, силові структури, які займаються рекетом, та багато інших факторів. Поки ми не побудуємо всіх цих причин, виведення капіталу триватиме. Єдине, що може частково допомогти, — боротьба з трансфертним ціноутворенням як способом вивести капітал. Але ж на ній не робить акценту жоден із проектів податкової реформи. Та і якби почали реальну боротьбу з трансфертним ціноутворенням, то винахідливі підприємці, мабуть, знайшли б інші лазівки. Боротися з виведенням капіталу (а радше створювати умови для того, щоб він залишився) треба системно на всіх рівнях влади. Проект громадянського суспільства в цьому контексті має свою пропозицію — стягувати ППП із розподіленого прибутку. Але це половинчасте рішення, бо якщо в тебе можуть «віджати» бізнес, то не має значення, високий відсоток ти платиш державі з прибутку чи ні. За таких умов ніхто грошей на рахунках своїх українських підприємств (тим більше в українських банках) не зберігатиме.

У підсумку кожен із проектів має свої переваги й недоліки в порівнянні з іншим. Їхні автори повинні не конфліктувати, а дійти до спільного знаменника, врахувавши всі нюанси та найкращі конструктивні пропозиції. ■

«Світ у 2016» – українська версія щорічного спецпроєкту журналу The Economist: аналіз, прогнози на майбутній рік від впливових експертів, політиків і ділових людей. Унікальність української версії видання – це не лише мова, а й акценти на національних проблемах і тенденціях, залучення провідних вітчизняних експертів.

Щонайменше 20% контенту видання буде присвячено Україні. «Український тиждень» уже шостий рік поспіль спільно із The Economist видає проєкт «Світ у...», п'ятий рік поспіль наше видання дістає ексклюзивне право в Україні на друк цього спецпроєкту. Змістову частину спецпроєкту «Світ у 2016» буде традиційно представлено статтями та колонками найвідоміших політиків, посадовців, бізнесменів, аналітиків, громадських діячів та журналістів.

Це забезпечує авторитетність і точність заявлених прогнозів та трендів, сценаріїв розвитку ключових подій ділового світу в 2016 році.

Подарунок* для передплатників журналу «УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ»

6 або 12 місяців

Денис Казанський
«Чорна лихоманка»
Ця книжка про те, як насправді жив Донбас останні 20 років. Порпання в териколах, копанки, схеми збуту вугілля, протекція в органах влади, смерті звичайних робітників та надприбутки обраних осіб із верхівки

Віктор Брухуненко
«Дивна то і несказанна мужність...»
Козаки у Хотинській війні 1621 року
Автор висвітлює причини війни між Річчю Посполитою та Османською імперією, вплив козацьких морських походів на мілітарні й політичні плани Туреччини, участь Війська Запорозького на чолі з гетьманом Петром Сагайдачним у бойових діях під Хотином, перебіг війни на морі

Олександр Пагіря
«Карпатська Січ»: військово-формування Карпатської України
Книжка присвячена одній із малодосліджених сторінок історії України напередодні Другої світової війни – військово-формуванню Карпатської України, «Карпатській Січі»

Ярослав Тинченко
«Війська Ясновельможного Пана Гетьмана»
Армія Української Держави, травень – грудень 1918 року
Сучасні дослідники по-різному оцінюють період правління в Україні гетьмана Павла Скоропадського. Одні перелічують чимало здобутків останнього гетьманату, інші засуджують очільника держави за проросійські ухили й марнування часу

Детальну інформацію можна дістати за тел. **044-351-13-00** або **067-407-10-96** (callback), peredplata@tyzhden.ua

*Під отриманням подарунка маємо на увазі можливість придбати книжку на вибір за **1,00 грн.** грошового еквіваленту подарунків не виплачуємо й не компенсуємо

Пропозиція чинна від 1.10.2015 р. до 31.12.2015 р. Акція не діє в разі передплати у відділеннях **Укрпошти** або на сайті portmone.com, обмін бонусів через МТС

Оберіть зручний для вас спосіб передплати:

РЕДАКЦІЙНА:

у будь-якому банку за наведеними реквізитами.

Повідомте адресу доставки за телефоном 067-407-10-96 (з 9:00 до 18:00, оператор скине Ваш виклик і перетелефонує)

У відділеннях УКРПОШТИ:

«Український тиждень» за індексом 99319

ЗА СИСТЕМОЮ PORTMONE:

www.portmone.com.ua

ВАРТІСТЬ РЕДАКЦІЙНОЇ ПЕРЕДПЛАТИ:

«Український тиждень»

- на 1 міс. – 45 грн
- на 3 міс. – 135 грн
- на 6 міс. – 271 грн
- на 12 міс. – 541 грн

«Світ у 2016» – 50 грн

Телефон редакції: 044-351-13-00

Повідомлення	Отримувач платежу	ТОВ «Український тиждень»	
		26009000022321	35392656
		поточний рахунок отримувача код отримувача	
	Назва установи банку	300023	
		МФО банку	
	ПАТ «Укрсоцбанк»		
	Прізвище, ім'я та по батькові платника		
	Адреса платника, телефон		
	Касир	Вид платежу: за передплату на журнал	*****
	Період:		
	Платник (підпис)	сума, грн	

** У графі «вид платежу» вкажіть, будь ласка, назву журналу

Слабка сильна Європа

Подвійний рахунок?

Юрій Макаров

С тільки вже вправлялися на цю тему впродовж останніх двох років, зокрема й у **Тижні**, що ніби нічого нового сказати неможливо. А доводиться, бо від неї, від Європи, залежить наше подальше існування. Або принаймні вибір стратегій виживання. Не кажучи вже про відновлення справедливості й покарання винних у війні проти України. І Європи також. Тому знову й знову.

У нашій пресі й соціальних мережах останніми днями разом із обуренням, жахом і співчуттям до жертв паризьких терактів лунали нотки образи. Чому про вбитих на бульварі Вольтера говорили й писали у світі більше, ніж про вбитих під Волновахою, Пісками чи Щастям? І там, і там терористи. Невже українська кров за хімічним складом відрізняється від французької? Дехто у своїх паралелях пішов далі: чому б французькому уряду не визнати право терористів на автономію, не прописати його в Конституції Французької Республіки й не сісти з ними за стіл переговорів разом із, скажімо, Росією?

Це водночас справедливо... і несправедливо. Європейці, і французи зокрема, чимало зробили для того, щоб почуватися в безпеці й мати право спокійно пити собі пиво в п'ятницю ввечері в барі Le Carillon: вони спромоглися покінчити зі сварками на континенті, розбудувати спільний економічний і політичний простір, створити суспільство добробуту. Понад те, можна вважати, що вони розплатилися й розплачуються за свої гріхи перед колишніми колоніями, приймаючи в себе біженців із «третього світу» й вважаючи це за свій обов'язок. Обов'язок сильного.

Я особисто маю в Парижі двох близьких родичок. Одна народилася у Франції й, попри своє російське коріння, може вважатися стовідсотковою французькою, так у них заведено. Друга — колишня москвичка, яка років 40 тому вийшла заміж за парижанина. У неї взірцева французька, хороша робота й вигляд типової мешканки дорогого кварталу Ньюїї (де вона врешті-решт і оселилася). Так от перша, звісно, нажахана, але не збирається міняти свої щоденні звички, крім того, вона вважає, що її країна й надалі має надавати притулок усім, хто його потребує. Друга так само налякана, аж до того, що розглядає можливість перебраться кудись у спокійніше місце (куди?!), вона категорично проти тих, хто «понаїхав» і витрачає її податки, забуваючи, що колись сама «понаїхала». Перша заперечує будь-яку можливість співпраці з паном Путіним і не виключає, що в діях терористів може виявитися московський слід, друга не вбачає в єдиному фронті з Росією нічого небезпечного, а в усіх бідах звинувачує США, які керують світом у своїх

інтересах. Вони для мене уособлення двох різних облич Європи (хоча насправді їх значно більше). Одне відповідальне, зосереджене, налаштоване на позитивні зміни, зокрема й не завжди комфортні, друге розпечене спокоем останніх десятиліть, розгублене, схильне шукати простих рішень, бо складних не уявляє й боїться.

Безумовно, у європейській політиці наявний дефіцит ідей. Ті, які зараз в обігу, є результатом вибухової культурної революції 1960-х. На хвилі справедливого протесту проти консервативної зашкарублості попередньої епохи ввійшла в обіг інфантильна демагогія, позбавлена реального сенсу. Ліва ідея як така вичерпала себе, хоча її в дещо пригладженому вигляді сповідують нинішня еліта, випускники гуманітарних вишів, де тон задають постарілі хулігани, герої барикад 1968-го. Праві, своєю чергою, такі, що від одного погляду на них уже нудить, а їхні програми за інтелектуальним рівнем тягнуть на п'ятий клас середньої школи. Справжні змістовні речі народжуються поза політикою й політикумом: у науці, мистецтві, «третьому секторі», місцевому самоврядуванні. Такі кризи траплялися в історії регулярно, і нічого страшного в цьому не було б, якби не нова загроза.

КУЛЬТУРНИЙ ЗАХІДНИЙ ЄВРОПЕЄЦЬ УЖЕ ЗАБУВ, ЯК ПОВОДИТИСЯ ЗІ ШПАНОЮ. ВІН НЕ ВВАЖАЄ ЗА ПОТРІБНЕ ДОСЛУХАТИСЯ ДО СВОЇХ СУСІДІВ НА СХОДІ, ЯКІ МАЮТЬ СВІЖІШИЙ ДОСВІД І ПЕРЕБУВАЮТЬ ЯКРАЗ НА КОРДОНІ МІЖ ЦИВІЛІЗАЦІЄЮ ТА ХАОСОМ

Ім'я цієї загрози — шпана, жлоб, тільки не з ножем, а з АКМ, а подекуди з діжкою нафти й крилатою ракетою. Він може набувати вигляду борця за іслам (хоча дистанція між ним і справжньою ісламською культурою як між Путіним і Львом Толстим), а може — захисника інших традиційних цінностей. Наприклад, православ'я певного зразка. Ціна йому однакова.

Якщо Європа в розпачі вирішить співпрацювати з одними жлобами, щоб захиститися від інших, нічого путнього на неї не чекає. Культурний західний європеєць уже забув, як поводитися зі шпаною. Він не вважає за потрібне дослухатися до своїх сусідів на Сході, які мають свіжіший досвід і перебувають якраз на кордоні між цивілізацією та хаосом. А дарма, може, саме тут, у зоні колишнього панування комунізму, народжуються ідеї, які дадуть старій Європі новий імпульс. Хтозна? ■

Що таке Європа?

Ігор Лосєв

Чим сьогодні визначено межі європейських Сходу й Заходу

Вінформаційному просторі України бачимо безліч посилань на Європу, на європейські цінності, на «дух Європи», на її традиції, на велич європейської культури і т. ін. Однак важко віднайти бодай якесь чітке формулювання — відповідь на природне запитання: що ж то таке Європа? Не проглядається навіть бажання подискутувати на цю тему. Справді, що ж нею є, а що ні? Де вона починається й де закінчується? І це проблеми аж ніяк не академічні.

Лідери Європейського Союзу вже багато десятиліть відмовляють у прийнятті до його лав туркам, водночас не сумніваючись, що Болгарія та Румунія — то Європа, хоча в соціально-економічному сенсі ці дві країни Туреччину навряд чи випереджають. Поки що струнких теорій і чітких стандартів розрізнення європейського та неєвропейського в тій-таки Європі немає.

Європа — це що: географія, політика, соціально-економічний устрій, релігія, історія, культура, менталітет? Не менш складна ситуація на рівні дефініцій із поділом континенту на Схід і Захід. Деякі автори стверджували, що кордоном Західної Європи є ареал панування латинської абетки та колишня межа імперії Карла Великого. Тоді довелося б вважати Західною Європою Польщу й Чехію, Словаччину й Угорщину, Словенію і Хорватію, що суперечить географії. Годі вже й казати про Румунію з її також латинською абеткою... А крім того, є багато взагалі неєвропейських народів, що також використовують латиницю.

Інші автори вбачають Європу лише в католицько-протестантському чи романо-германському світі. Однак цілком католицькі Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина, Хорватія і Словенія до романо-германського світу не належать. І що тоді робити з колискою європейської цивілізації — Грецією, з її 98% православного населення (найвищий відсоток серед країн)? Виняткова культурно-історична роль Еллади відома кожному європейцю, який здобув класичну освіту.

Наскільки адекватно розуміють Європу як культурно-історичний феномен?

Саме її поняття сягає глибокої давнини. Немає якогось єдиного погляду щодо його походження. Деякі науковці вважають, що воно пов'язане з містом в області Карія на південному заході Малої Азії (парадокс!), котре називалося Європа. Побутувала, окрім того, легенда про Європу, дочку царя Агенора з Тира (сучасний Ліван), яку вкрали жителі Криту. Ще одна з версій стверджує, що слово «Європа» походить від «Ереб» («темний») і означає країну смеркання (захід), на відміну від «Азії» — «Асі», країни сходу сонця (схід). Але Європа — це не так географія, як насамперед культура. Основа європейської культури —

античність. Саме тоді людство зробило величезний крок уперед у пізнанні світу. Антична філософія, мистецтво, наука, римське право, афінська демократія більшою чи меншою мірою живуть у сучасній Європі.

Майже весь політичний, науковий і філософський, мистецький словник європейців (аристократія, демократія, тиранія, республіка, деспотія, партія, назви наукових дисциплін, жанрів літератури) запозичений у давніх греків і римлян. У Середньовіччі під Європою розуміли насамперед територію, де сповідувалося християнство. До речі, сьогодні Перший культурний регіон (за класифікацією ЮНЕСКО) із шести, які є у світі, що називається «європейсько-північноамериканський», дивовижним чином охоплює тільки країни, населені переважно християнами. Церковний розкол XI століття, поділивши Європу на католицьку і православну, спровокував на Заході появу великої кількості творів, автори яких намагалися спростувати належність східної частини до Європи та християнства. Ця традиція почасти зберігається. Ще й сьогодні можна почути заяви, що обриси «справжньої Європи» збігаються з кордонами між Західною та Східною Римськими імперіями. Справді, Європу важко уявити в культурному вимірі поза Християнством. Як стверджував Томас Манн, без християнства західна культура неможлива: воно забезпечує їй глибину й перспективу, допомагає зберігати внутрішню форму та моральний закон, визначає її гуманістично-демократичний, а відтак і соціально-політичний характер, бо демократія, за Манном, якраз і є «політичним аспектом західно-європейського християнства».

**НИНІ В ЄВРОПІ ТОЧИТЬСЯ ГОСТРА СУПЕРЕЧКА:
ЧИМ ВОНА МАЄ БУТИ: НАДДЕРЖАВОЮ
ЧИ СОЮЗОМ ДЕРЖАВ, СУПЕРНАЦІЮ
ЧИ АНСАМБЛЕМ НАЦІЙ — «ЄВРОПОЮ ВІТЧИЗН»?**

Провідною ідеєю європейської культури впродовж століть була єдність у різноманітності. Про це влучно сказав нідерландський дослідник Брюгманс, порівнявши Європу з музичною темою, яка має варіації. Ними є національні та регіональні відмінності континенту, що стають зрозумілими в контексті загальної теми.

Україні доведеться напружено шукати свого місця в культурній спільності, й цю працю треба робити вже зараз інтелектуальній верстві нашого суспільства, а для цього — розповідати про себе Європі мовою, що буде їй зрозуміла, у прийнятних

Працька весна-1968. У східних європейців є історична пам'ять про кремлівську «танкову дипломатію»

для неї формах і символах, не втрачаючи водночас власної самобутності, інакшості. Нині Україна практично поза європейським культурним простором, у неї не існує належних інституцій, що визначали б стратегію і тактику її культурної присутності. Якщо британці мають Британську раду, французькі — «Альянс Франсез», іспанці — Інститут Сервантеса, німці — Інститут Гете, то Україна поки що не спромоглася на створення установи, яка нагадувала б про необхідність подолання певної інтеркультурної провіщаності. Уже сьогодні нашої інтелігенції треба думати не лише про те, як українцям увійти в Європу, а й про те, як зберегтися там, не розчинитися в ній, не зникнути у величезному універсумі, який, до речі, виник завдяки принципу націй. Іспанський філософ Хосе Ортега-і-Гассет писав: «Саме завдяки індивідуальному розвитку маленьких націй, що її формували, Європа змогла скластися як єдине ціле; можна сказати, що найхарактернішим європейським винаходом якраз і є відчуття націоналізму та національна ідея».

Звісно, сьогодні аж ніяк не всі у Старому світі погодяться із цією тезою, але саме на таких засадах Європа стала Європою, котру ми знаємо як лідера, зокрема й у духовній сфері.

Проте нині в Європі точиться гостра суперечка: чим вона має бути: наддержавою чи союзом держав, супернацією чи ансамблем націй — «Європою вітчизни»? І на ці запитання українським інтелектуалам треба готувати свої відповіді вже тепер. Це маса має право не думати на таку віддалену в її розумінні перспективу, інтелектуали повинні намагатися «зазирнути за обрій». Тим більше що в умовах прискореного розвитку світових процесів цей обрій може наблизитися значно швидше, ніж очікувалось, і тоді неготовність виявиться трагічно дошкульною. Адже над Україною (передусім над Південним Сходом) ще й досі тяжіє спокуса євразійства та «русского міра», котрі виступають запереченням європейського шляху

розвитку, пропонуючи натомість азійсько-деспотичні моделі суспільного устрою. Абсолютно не випадково перша програмова книга російських євразійців, видана у 1921 році, називалася «Исход к Востоку». Як справедливо зазначили упорядниці антології «Мир России — Евразия» Лідія Новікова та Іріна Сіземская, «...головну «спокусу» євразійців, що породжує отруйні плоди, Бердяєв убачав в етатизмі, сконструйованому за зразками більшовизму та італійського фашизму. Намагаючись замінити комуністичну ідеологію євразійською «идеєю-правительницею», котра спирається на догматизоване християнство, євразійці лише посилюють тоталітаризм держави авторитетом церкви, але в цей спосіб змушують її служити «царству кесаря», якщо не «царству мамони». Тотально-ідеократична держава, підсилена авторитетом догматизованого християнства, котра бере на себе організацію всього життя, всієї культури й навіть сфери духу, може виявитися російським фашизмом. Це попередження Бердяєва аж донині зберігає свою зловісну актуальність».

Нині похмурі пророцтва московських інтелектуалок справдилися стовідсотково. У межах єдиної Європи зберігаються суттєві відмінності, пов'язані переважно з різним історичним досвідом ХХ століття. Західна Європа пережила нацистський та фашистський тоталітаризм, але не знає, не відчула на собі, що таке «реальний соціалізм», комуністична тотальна диктатура. Саме тому ця частина Європи при її нетерпимому ставленні до будь-яких проявів ультраправої ідеології доволі поблажливо дивиться на ультраліву, незрідка вважаючи її чимось на зразок «розваг революційної молоді» й теоретичних мудрувань представників університетської професури. Якщо нацистських злочинців, попри їхній старезний вік, дотепер витягають із джунглів Південної Америки й репресують, то ставлення до комуністичних є суттєво іншим, набагато ліберальнішим. Тому в Західній Європі можуть навіть протестувати проти заборон комуністичної символіки на Сході.

Якщо для Східної Європи комунізм — жорстока практика, то для Заходу — доволі абстрактна теорія. А з огляду на масове захоплення західноєвропейських інтелектуалів лівими ідеями цій свідомості дуже важко прирівняти злочини комунізму до діянь фашизму й нацизму. Для них Гітлер — абсолютне зло, а Сталін — відносне. Крім того, демократичний Захід активно співпрацював зі сталінським СРСР і будь-яке засудження комунізму неминуче порушує питання про реальні засади й принципи політичної поведінки самого Заходу.

Ось чому Східна Європа набагато краще розуміє ситуацію нинішніх жертв російської агресивності на пострадянських теренах: Грузії, України, Молдови... Адже у східних європейців є історична пам'ять про кремлівську «танкову дипломатію» в Польщі, Угорщині, Чехословаччині...

А хорвати й словенці добре пам'ятають сталінські загрози Югославії (хоча серби на ґрунті спільних із Росією імперських емоцій воліють про це забути). Західна Європа не пройшла школи ГУЛАГу. З одного боку, відсутність такої «освіти» вберегла її від багатьох катастроф і страждань, а з другого — позбавила здатності розуміти своїх східних сусідів... ■

Богдан Яременко:

«Ми здатні зробити свій внесок у міжкультурний діалог, який може покласти початок створенню спільноти Балто-Чорноморської дуги»

Спілкувалася **Анна Корбут**

Тиждень розмовляв із головою правління «Майдану закордонних справ», колишнім генеральним консулом України в Стамбулі про Балто-Чорноморський регіон, його геополітичні перспективи та пов'язані з ним інтереси Києва.

Чим нині є умовна Балто-Чорноморська дуга в геополітичному розумінні?

— Якщо мова про територію від Туреччини до Скандинавії, то це більш ніж величезне об'єднання з неймовірним потенціалом. У ньому вже існують свої регіональні інтеграційні утворення: Північна Рада (країни Північної Європи. — **Ред.**), Рада країн Балтійського моря (11 держав регіону Балтійського моря та Єврокомісія. — **Ред.**). Є чітка координація з часу розвалу Радянського Союзу між Литвою, Латвією та Естонією, які намагаються багато чого робити синхронно в питанні вибудовування зовнішньополітичної концепції. Діє Вишеградська група, де теж досить високий рівень скоординованості, хоч і є певні розбіжності. Можна було б назвати ГУАМ, але оскільки з Азербайджаном визрівають певні проблеми, то візьмемо Грузію, Молдову й Україну, які, може, й не досягли такого рівня координації, але всі заявляють про необхідність інтеграції в ЄС, мають угоди про асоціацію, схожі проблеми, відчувають однакові загрози.

Тобто Балто-Чорноморський регіон поділений на менші країни, які завжди тяжітимуть до чогось більшого. Історично вони взаємопов'язані. Адже торговельні шляхи йшли не із Заходу на Схід, як нині, а з Півночі на Південь і навпаки, а з Півдня на Північ поширювалося християнство. І цим формувалася певна ідентичність. Тобто є в цьому просторі й певні культурні інтеграційні традиції (навіть якщо вони дуже давні), й економічні. Своєрідними варіантами формування такої дуги були, скажімо, і

Київська Русь, і Річ Посполита (її контакти з Османською імперією не тільки ворожі).

Ця дуга відділяє чітку західну цивілізацію від чіткої східної. Поки що дуже важко сказати, що може поєднувати, скажімо, Туреччину й скандинавські країни. Але візьміть, наприклад, потяг комбінованого перевезення «Вікінг»: контейнери, не знімаючи із залізничної платформи, можна відправляти з Клайпеди до Одеси. Зрозуміло,

це тільки половина шляху, бо до Клайпеди вони потрапляють зі Скандинавії, а з Одеси йдуть далі — на ту ж таки Туреччину чи Північну Африку, а там можуть прямувати і на Іран, і аж до Пакистану.

Тут можна багато про що говорити. Але баланс сил нині такий, що ситуацію визначають сильні гравці: Євросоюз і Росія. Поки що бачимо протистояння між ними. Зрештою, наслідком цього, не виключено, буде якесь утворення, яке не належатиме ані до ЄС, ані до РФ.

Яку роль тут відіграє питання Криму?

— Воно від усього цього відірване. Це проблема майбутнього, вона окрема, і до неї треба ставитись як до окремої. Тобто ми зазнали агресії, втратили територію і повинні дати собі чітку відповідь, чи збираємося її повертати. Такої відповіді ми не дали. Закон про вільну економічну зону «Крим» є свідченням того, що ми в принципі були б готові сприйняти факт окупації півострова і якось можемо вести з ним бізнес. Це форма визнання агресії та примирення з нею. При цьому звучать зовсім інші політичні гасла.

Загалом, доки залишатиметься анексованим Крим, не будуть вирішені питання Донбасу, Придністров'я, Абхазії, Осетії, Нагірного Карабаху, в Чорноморському регіоні не існуватиме спокою. Крим — серце Чорного моря, а отже, центральне із цих питань. До його вирішення, мабуть, треба підходити в першу чергу. Уже видно, що звідтіля пішли кораблі з військовими вантажами на Сирію, що країнам Причорномор'я, зокрема Туреччині, Грузії, Румунії, загрожують артилерійські ракетні системи. Становище Криму заважає нормальному авіаційному сполученню, навіть транзиту в регіоні. Воно наражає на загрозу морські маршрути, а від цього багато що залежить, зокрема й наша торгівля.

Утім, півострів не є суттєвою перешкодою для осмислення Балто-Чорноморського регіону. Зрештою, ситуація з ним дуже довго залишатиметься важливою, бо це найочевидніше порушення принципів і норм міжнародного права, яке ставить під сумнів їх існування. Цивілізовані держави ні де-факто, ні де-юре не погодилися з анексією. Є санкції з приводу Криму, є рішення, є чітке політичне засудження, є позиція Генасамблеї ООН.

Не виключено, що ці країни й хотіли б реагувати спокійніше, аби не ризикувати своїми комерційними інтересами, але не реагувати не зможуть. Бо це значить, що таке можна зробити де завгодно. А в самій Європі кордони — річ, яка змінюється дуже часто.

Відтак ця реакція продовжиться, можливо, більш стримано. Певною мірою це залежить від нас: наскільки ми зможемо грати на цьому. Ми слабкі, але треба знайти спосіб перетворити слабкість на силу, тобто постійно привертати увагу до цього питання. Поки що уряд справляється із цим дуже погано. Треба просто трохи політичної волі та організованості — і в питанні Криму можна буде вийти абсолютно на інший рівень, закріпитися на ньому. Це щоденна робота, гавкання, доведеться сваритися із друзями. Але на це йти варто, бо на нашому боці правда, і навіть якщо це когось дратуватиме і якщо нам це показуватимуть, то зробити інакше вони все одно не зможуть, адже є принципи, від яких не можна відмовлятися публічно.

Якщо говорити про Польщу, країни Балтії...

Чи не тяжіють вони сьогодні більше до Німеччини?

— Німеччина важлива і сама собою, і як локомотив ЄС. І зараз вона активніше намагається ставати геополітичним гравцем, хоча раніше її сила полягала винятково в економічному потенціалі. Насправді ці великі центри тяжіння залишаться. Залишаться й Росія як загроза або, можливо,

навіть як певний економічний важіль чи притягальна сила в разі зміни режиму, якщо торгівля з нею стане безпечною і не означатиме політичних ризиків. Тоді вона буде значно цікавішою за Німеччину для країн Балто-Чорноморської дуги, адже вони для Росії єдиний шлях транзиту енергоносіїв, а вона для них величезний ринок.

Проблема в тому, що німецькі ресурси — фінансова та політична підтримка — потрібні. Але розуміння безпеки в німців зовсім інше, ніж у балтійців та поляків, і, очевидно, ніколи не буде тим самим. Водночас Україні чи Молдові зрозуміти Литву, Латвію та Польщу простіше.

«БАЛТО-ЧОРНОМОРСЬКИЙ РЕГІОН ПОДІЛЕНИЙ НА МЕНШІ КРАЇНИ, ЯКІ ЗАВЖДИ ТЯЖИТИМУТЬ ДО ЧОГОСЬ БІЛЬШОГО. ІСТОРИЧНО ВОНИ ВЗАЄМОПОВ'ЯЗАНІ»

Які шанси мають ці країни, розуміючи загрози для себе, вплинути на таке німецьке бачення?

— Уже вплинули. І впливають. Раніше німці вихувалися з думкою, що будь-яка політична протидія Росії (що вже й казати про військову!) і, зрештою, все пов'язане з Радянським Союзом та Другою світовою — заборонена тема. Була установка не лізти в ці регіони, бо там є російський вплив. Зараз принаймні на рівні Ангели Меркель та експертної спільноти це дуже активно переосмислюється. Зрозуміло, що збройне протистояння досі залишається табу: зрештою, воно не вигідне нікому, зокрема й Україні (хоча в цьому випадку ми не можемо брати таке німецьке бачення за основу нашого світосприймання, бо вони жертвують нашими інтересами, а ми — своїми, якщо не захищаємося). Однак саме Ангела Меркель знайшла в собі сили, зокрема, запровадити санкції проти Москви, хоча це величезний удар для Берліна. Адже Росія — один із найцікавіших для Німеччини ринків. Що означає, наприклад, для компанії Siemens вийти на залізничний ринок РФ? Це ж тисячі кілометрів, локомотиви. І їх робить німецький виборець.

Фактично я думаю, що певний елемент у цьому переосмисленні незворотній: тепер є розуміння, що Росія може бути суперником.

Плюс величезна хвиля мігрантів. І Німеччина, й усі решта вже усвідомлюють, що на території самого ЄС це питання не вирішується. Їм треба сягнути за межі свого об'єднання, комфортного середовища й іти в дуже далекі регіони — намагатися змінити ситуацію там як військовою силою, так й економічними та політичними методами. Це примушуватиме їх до більш експансіоністської політики. І вони далі переосмислюватимуть свою роль на міжнародній арені.

Новий польський президент згадував проєкт «Міжмор'я». Наскільки серйозно це можна розцінювати?

— Це було сказано не раз. І, думаю, це концептуальна річ. Адже вона повторюється на тлі незадоволення Європейським Союзом і підкреслення

того, що він багато в чому не виконує своєї ролі. Зокрема, і під кутом зору протистояння російській загрози.

Турбує те, що це повторюється часто на тлі апелювання до історичної пам'яті Польщі. Очевидно, ми можемо вбачити в цьому якісь перегуки з Річчю Посполитою та регіональними амбіціями країни, хоча респектабельна польська експертна думка каже, що проект закритий.

Апелювання до таких націоналістичних почуттів для партії «Право і справедливість» — це частина її світогляду та платформи. Хоча до певної міри його викликало розчарування нездатністю попередньої полігсики знайти себе в ЄС та у світі. Звідси й реакція: стоп, Польща не може постійно йти слідом у німецькому обозі; потрібен свій регіональний або навіть ширший проект.

Польська еліта дуже добре освічена й відчуває стратегічну загрозу відсутності бачення, напрямку руху; того, що вона стає не суб'єктом, а об'єктом, який штовхають у різні ситуації і він при цьому не має вирішального голосу. Тому, як на мене, у Польщі відбувається спроба знайти і сформулювати нову концепцію — і вона цілком відповідає багатьом нашим інтересам. Не розбиваючи нинішнього курсу на євроінтеграцію, який ще певний час точно залишатиметься актуальним, нам теж варто прагнути намацувати альтернативи, якщо раптом не вийде з ЄС і НАТО. Як ми будемо й де?

«ЯК НА МЕНЕ, У ПОЛЬЩІ ВІДБУВАЄТЬСЯ СПРОБА ЗНАЙТИ І СФОРМУЛЮВАТИ НОВУ КОНЦЕПЦІЮ — І ВОНА ЦІЛКОМ ВІДПОВІДАЄ БАГАТЬОМ НАШИМ ІНТЕРЕСАМ»

Єдине — наша еліта не вихована так, як польська, і не має стратегічного мислення. Вона базується більше на прагматичних інтересах економіки й торгівлі, ніж на певних світоглядних позиціях. Це робить нас дуже своєрідними партнерами для поляків. Але потреби є і в одних, і в других.

А якою може бути наша участь у такому пошуку?

— Поки що нам нічого запропонувати, крім експертної думки. У нас немає ресурсів і бачення. Ресурсно ми майже повністю залежимо у своєму розвитку від ЄС. Тому тут ми повинні йти за політикою Союзу, і вибору немає. Адже альтернатива — Росія, яка може дати якісь ресурси, але ще більш жорстко поставити питання про те, що треба рухатись у фарватері її зовнішньої та безпекової політики.

Але в нас є достатньо експертної думки й наукових, історичних, політологічних знань. У нас формується нова еліта у вигляді постмайданівських партій. І це середовище перспективне в сенсі пошуку нових сценаріїв, спроб формулювати геополітичне бачення в Україні.

А ще ми здатні зробити свій внесок у міжкультурний діалог, який може покласти початок створенню спільноти Балто-Чорноморської дуги або дуже активно супроводжувати такий проект, якщо його реалізуватимуть. У нас тут збереглося

багато чого, що нас пов'язує з Півднем-Чорномор'ям і Центрально-Східною Європою.

Більше поки що ми не можемо дати нічого.

Як щодо нашої дипломатії?

— Поки що вона, як і весь уряд, затикає дїрки. І при цьому не враховує, що якісь маневри сьогодні можуть звунити поле для руху на завтра. Зараз вона майже повністю зосереджена на підтриманні міждержавного діалогу з тими країнами, з якими він триває. І на певній інформаційній протидії РФ. А інших завдань, схоже, перед собою не ставить. Тож, наприклад, ми є країною, яка найбільше потерпає від права вето членів Радбезу ООН, але ініціативи щодо того, як можна бодай теоретично підійти до цього питання, там реалізуються французькі.

В українській дипломатії не існує бачення майбутнього. І це віддзеркалює факт відсутності в Україні еліти, яка мислила б такими категоріями. Тому поки що, мені здається, наша дипломатія для польської держави та нової влади буде як валіза без ручки. Тобто без України такий проект не реалізується, але вона стане предметом, який дуже складно нести. І ручки ці зараз — це, мабуть, експертне, політологічне, культурне й наукове середовище.

Наскільки консолідовані думка й бачення щодо майбутнього України поміж експертів, нових політиків?

— Інтелектуали не повинні бути консолідованими. Важливо, що більшість людей, котрі позиціонують себе як ті, хто стратегічно мислить і дивиться на українську політику на перспективу, не з Росії. Тут цей кластер об'єднаний. І ще одне: у тому-то й перевага інтелектуалів, що вони можуть знаходити певні позитиви в будь-чому. І що більше в нас буде ідей, то краще, бо з кожної можна взяти щось раціональне й позитивне. Є чимало людей, які осмислюють, намагаються писати, їздять, бачать світ, регіони й уже «намацали» своїх партнерів на Заході. Відбувається перетікання мислення, і через те нам вдається з величезними проблемами рятувати становище з інформацією щодо Росії. Завдяки цьому західні експерти, з якими є контакти, швидше розуміють ситуацію, коли дістають відомості від колег з України, і вже власними словами доносять їх до своєї аудиторії. Це звучить для неї набагато вагоміше, ніж Russia Today або український іншомовний телеканал, якби такий існував, бо іде від своїх.

Держава, якщо в неї з'являться якісь гроші на підтримку аналітичної думки, повинна заохочувати копання в різних напрямках грантами. І що більше, то краще.

Як до проекту на кшталт «Міжмор'я» може поставитися та ж таки ФРН?

— Попервах, думаю, всі серйозні гравці — США, Німеччина, ЄС загалом, Росія — не трактуватимуть цього серйозно. Бо поки що це дуже аморфно, нікому не загрожує і нічого реально не несе. Не зрозумілі ані кількість країн, ані напрям дальшої дискусії. Поки що це гола ідея, прив'язана до фактів політики, безпеки, економіки та історії. Але ці факти можуть залишитися фактами.

Але що далі формалізуватиметься діалог, то більше буде уваги. Тоді вже й гравці зможуть визначитися.

Чи може активізація терору в ЄС якось зблизити західноєвропейські країни з Москвою?

—Очевидно, що Росія розігруватиме цю тему, та й уже розіграє: мовляв, треба забути про розбіжності, зосередитися на спільному ворогові. А кожному уряду в демократичних (і не тільки) країнах з огляду на розвиток інформаційних технологій потрібно відразу знайти, що показати людям, що дати почитати, послухати.

Але це було б ефективно три-чотири роки тому. Сьогодні проблема Путіна й росіян—цілком підірвана довіра. Те, що деякі голоси на Заході говорять про необхідність помиритися з Росією, є наслідком або історично-політичної загальмованості (коли русофілієство сформувалося раніше й підтримується в певних не надто впливових політичних колах), або роботи кремлівських спецслужб.

Нині ідея, що з Росією треба будь-що співробітничати, не є політичним мейнстримом. Адже західні уряди, які хотіли б нормально жити з росіянами, постійно передають їм меседжі: «Порозуміймося нарешті, заспокойтеся з Україною, нам треба з вами торгувати». А Москва у відповідь робить дедалі гірше: бреше, перекручує факти й виставляє дурнями охочих із нею дружити. І цим остаточно підриває довіру до себе.

Сьогодні в жодного західного уряду немає панічної реакції на кшталт «усе пропало, без Росії не розберемося». Навпаки, є спокійна, зважена, правильна, консолідована. Усі показали Франції: «Ми з вами, цілком солідарні, відчуваємо ту саму загрозу й будемо разом». Тепер потрібно, щоб окрім цієї оборонної стратегії (закрити, перекрити, відмовити в Шенгені) були ще якісь конструктивні кроки, які знімали б напруження там, де воно виникає. Без них буде важко.

Але росіяни поки що гратимуть. Наскільки успішно, зараз сказати складно. Це залежатиме також від тероризму: якщо його мережа розвинена вже настільки, що теракти не можна буде контролювати й вони періодично повторюватимуться, то якісь істеричні кроки певних урядів можливі.

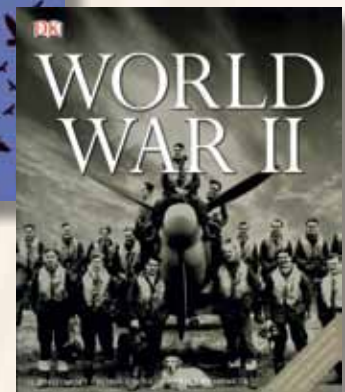
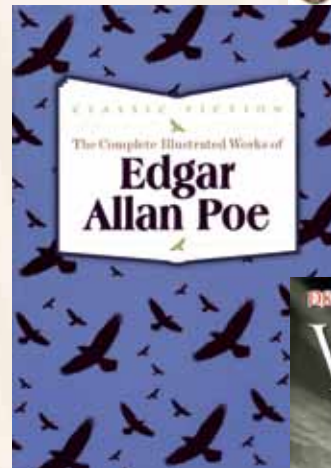
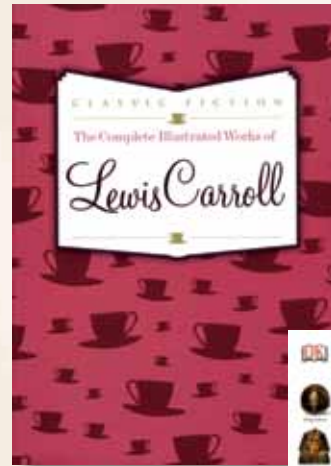
Однак реальна загроза може бути в тому, що ці теракти приведуть до влади крайніх правих і змінять коаліції у Франції, Німеччині. Коли замість того, аби сфокусуватися на допомозі людям у країнах, звідки вони тікають, і на знищенні невеликої групи бойовиків, увага громади зосередиться на тому, що «всі вони однакові, і всіх їх треба ненавидіти». Це може призвести до розпаду ЄС. І тут уже запитання до європейських урядів, політиків і лідерів громадської думки: чи завадять вони розігратися ксенофобським настроям?

Саме за цим треба стежити, напрошуватися на діалог, говорити й пояснювати, як ми це бачимо в нас, спрацює воно чи ні й чому. Треба з ними говорити. Європейці теж не всеільні, хоча достатньо розумні, освічені. Але сучасний світ такий, що самотужки з усім в інформаційному просторі не впоратися.

Відповідно тут треба думати про ефективну контргру. Тільки не зрозуміло, хто її вестиме і як. А взагалі в цій ситуації треба дуже багато чого враховувати. ■

К Н И Г А Р Н Я

Скляна завіса

Алла Лазарева, Париж

Попри десятирічну присутність країн Східної Європи в ЄС та НАТО, французи констатують, що психологічні відмінності між Сходом і Заходом не зникли

Інша Європа... Саме так за холодної війни західні європейці називали території, що по інший бік залізної завіси. Нині більша частина колишнього соцтабору входить до складу ЄС і НАТО. Але однорідною політичною та економічною структурою Євросоюз не став. «Залізну завісу змінила скляна, — вважає журналіст Жан-Манюель Ламарк. — Політичне розмежування зникло, але збереглися очевидні психологічні відмінності».

Несхожість, якщо не протилежність позицій «двох Європ» яскраво виявляється сьогодні в ставленні кожної з них до проблеми мігрантів. Від цього літа кількість утікачів до Європи із Близького Сходу та Африки невпинно збільшується. Тільки на грецький острів Лесбос щодня прибуває 8 тис. осіб. Щодня, переважно морем, тисячі людей дістаються до Хорватії, Італії, Туреччини та інших держав, сподіваючись прорватися на Захід і знайти собі там кращу долю.

Брюссель безпорадно шукає рішення й не знаходить його. Німеччина в особі Ангели Меркель наполегливо прощтовхує квотний розподіл сирійських та іракських біженців по всіх державах ЄС. «Стара» Європа мовчки кривиться, але погоджується. Польща, Угорщина, Словаччина та Чехія чинять проективні активний спротив.

НЕСХОЖІСТЬ, ЯКЩО НЕ ПРОТИЛЕЖНІСТЬ ПОЗИЦІЙ «ДВОХ ЄВРОП», ЯСКРАВО ВІЯВЛЯЄТЬСЯ СЬОГОДНІ В СТАВЛЕННІ КОЖНОЇ З НИХ ДО ПРОБЛЕМИ МІГРАНТІВ

«Невже ти думаєш, що хтось у Франції справді мріє приймати мігрантів? — каже Ален, паризький політичний журналіст. — Та ніхто! Ну, може, окремі винятки. Франція погодилася взяти до себе 24 тис. сирійців упродовж наступних двох років. Порівняно з кількістю охочих це крапля в морі. Але й такі скромні зобов'язання реальної суспільної підтримки не мають. Наші політики не хочуть справляти негарне враження на сусідів. Вони виголошують гуманістичні промови, в яких дуже мало щирості. Східні європейці натомість відкрито кажуть, що думають. Не переймаються проблемами іміджу. Ця відверта неполіткоректність ламає шаблони західного світу. Шокує, обурює і вкотре доводить, що відмінності між Сходом та Заходом Європи нікуди не поділись».

Чим зумовлені невідповідності? Передусім дуже несхожим історичним досвідом. Західна Європа вос-

танне бачила війну на своїй землі 70 років тому. Другу світову пам'ятають на рівні дитячих спогадів лише літні люди. Решта вроджених західних європейців виросла в умовах відносного комфорту, миру, стабільності й доволі високого життєвого рівня. У Східній тим часом іще кровоточать рани, отримані під час примусової побудови соціалізму. І кров, і злидні, і жорстокість політичних репресій вона бачила майже вчора.

«Найперша причина непорозуміння між Сходом та Заходом — це різні виклики, які є пріоритетними для кожного, — вважає журналіст Крістіан Макарян із тижневика l'Express. — Для країн колишнього соціалістичного табору, коли вони вступали до ЄС та НАТО, найважливіше було захистити себе від Росії. Їхня мотивація — це політичний суверенітет і захист власної соціокультурної ідентичності. У 2004-му Польщу, Чехію, Угорщину цікавила насамперед безпекова парасолька Північноатлантичного Альянсу, а вже потім — політичні можливості та зобов'язання ЄС. Країни «старої» Європи водночас мають інші засадничі орієнтири. Це мир для себе за будь-яку ціну завдяки знайденим спільним рішенням».

Отже, різні вектори, кінематика, цілі... А також страхи. «Польський слюсар» 10 років тому став настільки поширеним розмовним символом, що потрапив до Вікіпедії. Франція страшила себе тоді на всі лади перспективою конкуренції з боку фахівців Східної Європи. «Польський слюсар або естонський архітектор зможуть відтепер пропонувати свої послуги у Франції, — переконував французів Філіпп де Вільє, ультраконсерватор із неприхованими проросійськими поглядами. — Вони погодяться на нижчу платню й відсутність соціального захисту, до яких звикли в себе вдома. На 11 млн працівників 1 млн опиняється під загрозою безробіття. Йдеться про руйнацію зсередины нашої економічної та соціальної моделі».

Минуло 10 років. У житті французьких слюсарів нічого не змінилося. Вони такі самі захмарно дорогі й прошені. Їхні польські колеги, слід розуміти, мирно працюють удома, певно, й не здогадуючись про виняткову популярність на Мольєровій батьківщині. Упередження стосовно східноєвропейців? На жаль, нікуди не поділись, адже людина позбувається стереотипів, лише коли сама цього прагне.

«Скільки вже я наслухався про «невдячних поляків», які «не цінують європейської допомоги, наданої для модернізації економіки, забули про власну діаспору по всьому світу, байдужі до чужого горя...» — ділиться проблемами Марек, польський журналіст, акредитований у Парижі. —

Намагаюся пояснити, що моя країна на відміну від Франції ніколи не мала традиції активної імміграції на наші землі. Сьогоднішня Польща — майже моноетнічна держава. Справді, колись, між двома війнами, ми мали великі українську, єврейську, німецьку громади. Та з різних історичних причин, ці три меншини втратили вплив і численність, які мали 80 років тому. Польська відданість католицькій церкві — це не просто віра в Бога у класичному сенсі слова. Саме церква під час холодної війни стала центром національного опору, допомогла полякам не зламатися під тиском грубого радянського чобота. Людей страшить перспектива напливу іммігрантів з іншою культурою, релігією, ідентичністю, бо дорогу ціну було заплачено, щоб Польща залишалася Польщею... Я терпляче пояснюю французам, що з об'єктивних причин поляки просто не готові приймати в себе тисячі мігрантів, як того бажає Меркель, що їх треба зрозуміти, а не бездумно засуджувати. Але чую у відповідь лиш зверхні закиди, які ж ми невдячні та скупі».

«Не варто оцінювати собаку за логікою kota», — любить казати український історик Валентин Мороз. І це справді так. Бо який був би із собаки кіт? Точно неповноцінний. Ані на дерево не скочить, ані мишу не зловить... За аналогією: комунікація між Східною та Західною Європою часто нагадує оцей котячо-собачий нестандарт. Ті критерії, за якими французи оцінюють учинки поляків, угорців, та й українців, дуже часто не враховують історичного, політичного, звичаєвого, культурного, лінгвістичного та інших аспектів, які визначають соціально-політичну поведінку східноєвропейських народів.

Невипадково в Хорватії, Польщі, Угорщині нині обрано до влади праві консервативні або навіть, у випадку Віктора Орбана, праві радикальні сили. Чимало французьких коментаторів, орієнтованих на визначення «націоналізм» та «крайні праві», автоматично переносять на виборців Ярослава Качинського й Томислава Карамарка ознаки симпатиків французького «Національного фронту». І помиляються, навіть якщо Кремль активно заграє з лідерами європейських крайніх правих і знаходить із ними спільну мову.

Коментатори не враховують, що націоналізм Марін Ле Пен і типового виборця партії «Свобода» мають різну природу. Згідно із західною термінологією, український, словацький, грузинський націоналізм радше підпадає під визначення «ультра патріотизм». Він є виразно захисного, а не загарбницького типу і спрямований передусім на збереження власної ідентичності, мови й традицій. Негативна конотація, яка виникає при вживанні терміна «націоналізм» у західній громадській opinii та політології, містить інший, дещо ксенофобський сенс. Не поставив в історичний контекст — не зрозумієш скептицизму Східної Європи стосовно деяких брюссельських директив.

Непроникна залізна завіса вже не відділяє Захід Європи від її Сходу. Але уявна прозора стіна, більше психологічна, нікуди не зникла. Якщо західні політологи з лабораторним спокоєм досліджують перспективу «загибелі націй», то східні європейці, аби культурно й політично вижити, демонструють готовність жертвувати значно більшим, ніж репутація в очах Брюсселя. ■

Разом зручніше?

Крістофер А. Гартвелл, Кароліна Зубель

Який формат економічної інтеграції вигідний Центрально-Східній Європі

Країни Центральної та Східної Європи разом утворюють один із найдинамічніших ринків у світі за останні роки. Якщо для членів Європейського Союзу з розвиненими економіками в близькому майбутньому прогнозується кволе зростання в межах 1%, то країни ЦСЄ прогресували стрімкими темпами й для них прогноз перевищує 3,4%. Що цікаво, ці позитивні результати спостерігаються повсюди в Балтії, Центральній Європі та Румунії, попри невисокий рівень інтеграції між країнами. І справді, загалом увесь регіон ЦСЄ дуже залежить від здоров'я економіки багатших членів Євросоюзу, на яких припадає основна частина експорту. Розуміння потенціалу об'єднання регіональних ринків через місцеві інтеграційні проекти й охоплення країн Східного партнерства з тим, щоб скористатися перспективами в ширших масштабах, здатні допомогти регіону розвиватися ще швидше.

СПІЛЬНЕ МИНУЛЕ, РІЗНЕ МАЙБУТНЄ

У 1990-х роках ЦСЄ називали групою країн «із перехідною економікою» через їхнє спільне комуністичне минуле й спільний перехід до капіталізму. Утім, за 25 років після початку цього процесу в регіоні сталася політична й економічна диференціація, часом досить різка. Зростання економік так званої Вишеградської четвірки (Чехія, Угорщина, Польща й Словаччина) відбувалося досить швидко, хоча навіть тут спостерігалися відмінності: Словаччина

«прокинулася» відносно пізно через катастрофічну економічну політику Владіміра Мечіара. У державах Балтії, які раніше належали до Радянського Союзу, рецесія перехідного періоду була набагато глибшою, але й зростання після неї — набагато помітнішим, а політика — радикальнішою. І нарешті, у таких країнах Південно-Східної Європи, як Болгарія та Румунія, негаразди з фінансовим сектором і корупцією затримали зростання аж на 10 років, через що вони й пізніше вступили до ЄС.

Одним із елементів спільного економічного шоку, пережитого кожною країною регіону, став розвал комуністичної торгової спілки — Ради економічної взаємодопомоги (РЕВ). Через Радянський Союз ці держави були тісно пов'язані, а зі зникненням його з політичної арени розпалися і торговельні контакти між ними. Ця фрагментованість зберігається донині, а отже, поняття східноєвропейського ринку як такого насправді не існує. До 2003 року, перед тим як багато країн ЦСЄ вступило до ЄС, велика частка експорту із цього регіону надходила до Німеччини, Італії та Франції. Порівняно серйозна внутрішньорегіональна торгівля існувала хіба що між Чехією та Словаччиною (які раніше були однією державою). Навіть сьогодні торгові зв'язки Сходу чітко спрямовані на розвинені держави ЄС, а на східних кордонах Євросоюзу спостерігається дзеркально протилежна картина: тамтешні його сусіди, за винятком України, торгують переважно з РФ.

Розширення горизонтів. За китайські гроші Грузія побудує в Анаклії глибоководний порт із вільною економічною зоною, що стане зручним хабом для транскордонної торгівлі

СТВОРЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ

Хоч як це парадоксально (з огляду на спрямованість торговельних потоків у регіоні), країни ЦСЄ зближуються, принаймні політично, боячись браку можливостей та високої ціни членства у ЄС. Останні перестановки у владі Польщі — найбільшої країни регіону — свідчать про бажаність сценарію розширення співпраці в ЦСЄ. Президент країни Анджей Дуда та новообраний уряд партії «Право і справедливість» (ПіС) повільно збільшують дистанцію між Польщею та центром ЄС заради відбудови «регіонального альянсу». У цьому сенсі ПіС наслідує угорську правлячу партію ФІДЕС, зокрема виступаючи за більший контроль держави над економікою. Інші країни регіону тримаються схожого курсу, але не такою мірою, як Угорщина: у Словаччині уряд почав тривалу кампанію обструкції проти італійського енергетичного гіганта Enel, а Хорватія націоналізувала дві приватні компанії, які спеціалізувалися на медичному страхуванні.

І навіть за наявності політичної згоди між державами ЦСЄ щодо ціни, яку вони готові заплатити за членство у ЄС (зараз це проявилось у конфліктах довкола біженців із Близького Сходу), їм важливо пам'ятати, чим саме вони завдячують Європейському Союзу. Нинішні економічні показники говорять самі за себе: ринкам Центральної та Східної Європи вигідні свобода пересування, відсутність торговельних бар'єрів із Заходом та інтенсивні інвестиції в їхню економіку, зокрема через структурні фонди й фонд гуртування обсягом понад €200 млрд, які ЄС виділив для регіону на 2014–2020 роки. Замість перейматися конструюванням ще одного економічного простору країнам ЦСЄ варто зосередитися на усуненні наявних бар'єрів у межах ЄС, а особливо на тому, щоб сприяти відновленню лібералізації торгівлі.

Фактично зниження торговельних та інших регуляторних бар'єрів — це саме та сфера, де в ЄС з'явилися проблеми вже після першої хвилі розширення, у 2004 році, коли енергію більшості країн Союзу висотували євро та численні негаразди, пов'язані з валютою. Навіть спроби розширити вільну торгівлю через угоди про поглиблену й всеосяжну ЗВТ (DCFTA) з Молдовою, Україною та Грузією супроводжувалися різнобоями ініціатив та кволим ентузіазмом. І лише українська криза справді активізувала Європейський Союз, але навіть тепер темпи лібералізації надто повільні. Для будь-якої зі сторін було б найкраще, якби нові члени ЄС допомогли знову підштовхнути його до послаблення, а не посилення перешкод у торгівлі й провели необхідні структурні реформи, від яких тоді виграли б усі. Країни ЦСЄ, у яких іще свіжий досвід переходу від соціалізму, можуть очолити лібералізацію в східному напрямку, і не останньою чергою через місцевий рівень.

Фактично саме на ньому, вибудовуючи транскордонні зв'язки дрібнішого масштабу, країни ЦСЄ можуть стимулювати конкурентоспроможність і залучати партнерів із периферії. Історія РЕВ свідчить, що торгівля й виробництво, які держава спрямовує в певний бік силою, менш ефективні, менш вигідні й менш стійкі, ніж торгівля, сформована ринком. Схоже, що в ЦСЄ це розуміють: з'являється дедалі більше децентралізованих

Крістофер А. Гартвелл — експерт із макроекономічних досліджень, прикладного економічного аналізу, розвитку приватного сектору й стратегічного планування. Президент Центру соціально-економічних досліджень (CASE), Варшава.

Кароліна Зубель спеціалізується на політиці та управлінні в ЄС, міжнародних відносинах у Європі. Менеджер проектів у Центрі соціально-економічних досліджень (CASE), Варшава.

ініціатив на поглиблення транскордонної економічної співпраці. Один із прикладів — масштабний проект Hub of Talents за підтримки мерії польського міста Білосток. Він слугуватиме платформою для розширення співпраці між країнами ЦСЄ через мережі «бізнес-ангелів» та венчурних фондів і почне працювати 2016 року. Схожі ініціативи, які йдуть знизу, від бізнесу, допоможуть розвивати регіональну співпрацю краще, ніж будь-який план згори, запропонований політиками націоналістичної орієнтації.

КОНКУРЕНТНА ПЕРЕВАГА

Країни Центральної та Східної Європи досягли великих успіхів у переорієнтації своєї економіки від планової і дістають вигоди від членства в ЄС. Щоб подолати наступний рубіж на шляху до підвищення конкурентоспроможності, їм доведеться зосередитися не лише на способах поглиблення співпраці в регіоні, а й на можливостях для компаній із ЦСЄ за межами ЄС. Тенденція останніх п'яти років у всьому ЄС (а особливо в Німеччині, Франції та Нідерландах) — відхід від торгівлі виключно в межах Союзу й орієнтація на треті країни, як-от Китай. Цю тенденцію держави ЦСЄ переймають повільно; фактично, за даними останнього регіонального прогнозу МВФ, одна з причин, чому сповільнення економіки Південної Європи не зачепило країн ЦСЄ, — це те, що торгівля з нею в них усе ще досить незначна. На відміну від головних розвинутих країн ЄС Словаччина чи Угорщина не торгує з Азією у великому масштабі, з іншими частинами світу — ще менше. І якщо в короткій перспективі це допомогло захистити економіку від глобальних потрясінь, то в більш віддаленій видно можливості, втрачені країнами ЦСЄ.

За іронією долі країни на периферії Європи не гаяли часу, тож у 2014-му Китай став найбільшим іноземним інвестором Грузії. Отримавши від Пекіна фінансування на пільгових умовах, Тбілісі також почне 2016 року будівництво глибоководного морського порту в Анаклії. Коли роботи буде завершено, він зможе пропускати щороку близько 100 млн т вантажів. А головне — грузинський уряд уже створив вільну економічну зону навколо порту, забезпечивши підприємцям з усього світу доступ до дешевої енергії, робочої сили та інфраструктури світового класу. Такий розвиток подій, зокрема, дає хорошу нагоду для транскордонної співпраці країн ЦСЄ між собою, змушуючи їх шукати можливості для експорту далі за межі ЄС.

Якщо регіону вдасться прив'язати досвід роботи на глобальних ринках, накопичений бізнесом за останні 25 років, до ініціативи Східного партнерства, він зможе здобути справжню конкурентну перевагу. Це матиме вирішальне значення у світі, де країни еврозони, схоже, свою вже втратили. ■

Уявне міжмор'я

Едвард Лукас

«Криваві землі», як їх називає єльський історик Тімоті Снайдер, простягаються від Балтійського до Чорного моря. Ще одна їхня назва — не така трагічна — Міжмор'я. Та, хоч би як їх називали, у країн, що містяться на цій території, подібна, переважно безрадсна, історія. Вони не мають природних кордонів, зате мають двох значно більших сусідів: Росію та Німеччину. Тож більшу частину європейської історії перебували під примусовим правлінням тієї або тієї.

Відколи розвалилася радянська імперія, «криваві землі» повернулися в західному напрямку. Тамтешні народи прагнуть верховенства права, свободи, процвітання, гідності й інших ознак вільного життя, яких їм бракувало під тоталітарними режими. Властивості ці вони бачать, коли повертаються на Захід, хоч і не конкретно до Німеччини, а швидше загалом до Європейського Союзу та НАТО, в яких ФРН є значною, але не панівною потугою.

Такий вибір вони роблять добровільно. Ці люди цілком могли б повернути в східному напрямку — до міцного керманіча, меседжів, що зачіпають за живе, й патерналістської політичної культури. Але здебільшого чомусь не повертають.

Сьогодні, вперше за останні 25 років, з'являється ще один варіант вибору. Нова польська влада хоче, аби Міжмор'я говорило саме за себе й протистояло як Росії, так і (до певної міри) Німеччині, чия політична вага та власний економічний інтерес нібито роблять її, по суті, ненадійним партнером.

Ідея в тому, щоб побудувати Міжмор'я навколо серцевини з країн Вишеградської четвірки (Чехії, Угорщини, Польщі та Словаччини), але з потужними зв'язками з державами Балтії, Румунією, Болгарією та Україною. Якщо дивитися поверхово, думка видається привабливою. У ній помітне відлуння польської величі (чи швидше польсько-литовської, хоча це не аж так важливо), що існувала багато століть тому, коли давно забута сьогодні супердержава простягалася від Балтійського моря до Чорного.

Але на практиці вона не спрацює, ба більше, буде контрпродуктивною. Країни, що містяться на території умовного Міжмор'я, надто розділені, щоб

сформувати спільний фронт. Угорщина в руках свавільного Віктора Орбана, що захоплюється ідеєю міцного лідерства (особливо власного) й дедалі тепліше дружить з Владіміром Путіним. Чеський та словацький уряди (а особливо президент Чехії Мілош Земан) не хочуть конфронтації з Росією. Болгарія взагалі не є надійною.

Відтак виклик для Польщі полягає в тому, що вона не має достатньо союзників в умовному Міжмор'ї, аби набрати критичну масу для солідарності й ухвалення рішень. Вона може опертися на Естонію, зазвичай також на Латвію та Литву й, можливо, на Румунію. Україна зараз більше сама потребує допомоги, ніж здатна допомогти. Необхідний магнетизм може створити Америка, і полякам не варто вдавати, ніби це не так. Історія свідчить, що найбільші трагедії Польщі траплялися саме тоді, коли вона переоцінювала власну потугу.

Звісно, якби це була країна з 80 млн населення, а не із 40 млн і якби її економіка була сумірна з економікою Німеччини, а не Нідерландів, шанси в неї були б кращими. Але всього цього в неї немає.

КРАЇНИ, ЩО МІСТЯТЬСЯ НА ТЕРИТОРІЇ УМОВНОГО МІЖМОР'Я, НАДТО РОЗДІЛЕНІ, ЩОБ СФОРМУВАТИ СПІЛЬНИЙ ФРОНТ

У реальному світі європейська безпека залежить від постійного опору двом тенденціям: американському ізоляціонізму та німецькій нейтральності. Міжмор'я не цікавить Сполучені Штати (польські посланці про це дізнаються, коли порушують відповідне питання). Ба більше, концепція безпосередньо шкідлива у відносинах із Німеччиною.

Щоправда, німецька поведінка, зокрема розмивання реакції НАТО на загрозу Кремля чи будівництво прямого газопроводу до Росії, не може не тривожити. Тож цілком логічно обдумати варіанти субрегіональних безпекових структур, які компенсували б пробуксовування ФРН (як варіант, інтенсивніша співпраця скандинавсько-балтійсько-польської дев'ятки в питаннях безпеки Балтійського моря). Але Берлін — надійний союзник. Ангела Меркель, безперечно, є найкращим спільником для країн Міжмор'я серед західних лідерів. Вона проштовхнула суворіші санкції проти Росії, незважаючи на величезні труднощі.

Якщо Польща піде проти ФРН, то лише посилисть, а не зменшить небезпеку. На німецькі метання треба відповідати більшою наполегливістю в переконанні, а не пошуком уявних альтернатив. ■

З 2010 року, коли повну владу в Польщі здобула «Громадянська платформа», зовнішня політика Польщі дещо змінилася: відбувся більш помітний політичний поворот до Берліна та Лондона. У результаті менше уваги залишилося країнам Вишеградської групи. Деякі подальші події, зокрема криза в Україні та російська агресія, поглибили розкол між ними. Однак після перемоги Анджее Дуди на президентських виборах, а тепер «Права і справедливість» на парламентських відносини з найближчими сусідами з V4 знову можуть стати пріоритетнішими.

НОВЕ БРИТАНСЬКЕ КІНО

26 ЛИСТОПАДА –
2 ГРУДНЯ

КІНОТЕАТР
«КИЇВ»

СУФРАЖИСТКА режисер САРА ГАВРОН

ЛОБСТЕР режисер ЙОРГОС ЛАНТИМОС

ЗАПАЛЮЮЧИ ЗІРКИ режисер ЕНДІ ГОДДАР

45 РОКІВ режисер ЕНДРЮ ГЕЙГ

ЛЕДІ У ФУРГОНІ режисер НІКОЛАС ХАЙТНЕР

ВАФТА: БРИТАНІЯ. КОРОТКО

Шаліні Рандерія:

«Нині у світі можливе повернення до імперіалізму та колоніалізму в їхніх нових формах»

Спілкувалася
**Ганна
Трегуб**

Ректор віденського Інституту гуманітарних наук Шаліні Рандерія в інтерв'ю *Тижню* розповіла про причини фрагментації державного суверенітету у світі, що глобалізується, позадержавних гравців, що впливають на цей процес, і право кожного громадянина захищати себе тоді, коли того не може зробити держава.

Як ви охарактеризуєте процеси, що відбуваються із суверенітетом держав у наш час? Чи справді світ, що надалі глобалізується, переживає кризу політично-правової концептуалізації суверенітету?

—Пропоную відштовхуватися від тієї різниці, яку політологія вбачає у слабкій, занепалій та сильній державах. Її критичне переосмислення призводить до того, що нині слабкість держави доцільніше розглядати як її неспроможність. Тут потрібно розуміти, які можливості держава має або не має, міру, якою вона щось може чи не може зробити поряд з іншими суб- або наднаціональними гравцями. Я кажу про НГО, різні міжнародні організації, з якими певна держава ділить або змушена ділити свій суверенітет та багато різних функцій, що зазвичай асоціюються з нею. Недостатньо просто сказати, що держава слабка, коли вона не здатна забезпечувати певні царини життя на

такому рівні, як очікують від сучасної західної країни. Нині доволі багато країн світу політично контролюють тільки частину своєї території і населення, надають державні послуги й можуть захистити лише частину власних громадян чи якусь їх групу. Буває й так, що держава контролює кордони, але не монетарну та фіскальну системи, як це відбувається в Греції, де вони перебувають під контролем МВФ, Європейський центробанк та ЄС. В Індії сьогодні частину території контролюють маоїсти, проте вона цілком тримає в руках свої фіскальну та монетарну системи. В Афганістані частина населення і території перебуває під владою «Талібану». У Туреччині де-факто територія під владою Курдської робітничої партії, потужного сепаратистського руху, який ставив під питання її суверенітет. Більшість африканських країн контролюють свої кордони, політику та населення також лише частково.

Обмежені можливості держави або державні функції вказують на той факт, що державне управління на згаданих теренах відбувається за участю й інших гравців. Це можуть бути міжнародні організації, приватні ініціативи, як-от НГО, які надають багато сервісів у різних куточках планети, мультинаціональні корпорації, польові командири,

приватні армії чи ополчення, як у багатьох африканських країнах. Останні вимагають плати, але взаємн забезпечують захист як бізнесу, так і населення. Таким чином, складається ситуація, коли держава ділить свою владу й повноваження з іншими гравцями.

Отже, маємо визнати, що більшість країн світу так чи інакше живуть нині в умовах фрагментарного суверенітету?

— У такому стані нині перебуває більшість суспільств і держав, тому що всі дивляться й хочуть жити так, як живе щонайбільше десяток розвинених країн світу. Не варто запитувати, добре це чи погано. Доцільніше поцікавитися: а з чим конкретно в цьому разі ми маємо справу й чому суверенітет наших держав є частковим, фрагментарним? У випадку країн Західної та Центральної Європи їхній суверенітет є неповним через те, що вони передали його частину наднаціональному керівному органу, об'єднавшись у ЄС. Але така часткова втрата суверенітету не має нічого спільного з його фрагментацією через диктат МВФ та інших міжнародних організацій, які можуть нав'язувати державі певні дії. Гравцями субнаціонального рівня є НГО, що займаються своєрідним аутсорсингом державних послуг, або польові командири, які контролюють частину території або населення.

Необхідно зрозуміти динаміку та способи обмеження державності й державного суверенітету, тобто те, які з них є цілковито новими, а які наслідком правового плюралізму, коли на одній і тій самій території діяло різноманіття законів. Це те, що свого часу відбувалося в колоніальній Африці чи Індії і було детально описане соціальними антропологами. Завдяки цим описам можна зрозуміти, чим множинність законів відрізняється від державної монополії на уніфіковане законодавство та право вдаватися до сили.

Ви сказали, що державам так чи інакше доводиться ділитися своєю владою, щоб надати населенню ті послуги й захист, на які воно очікує. На одному полюсі позадержавних гравців маємо НГО, на другому — приватні армії та польових командирів. Хто і як може змусити їх відповідати за свої дії?

— Цілком очевидно, що в модерній системі державності, до якої, як усі розуміють, прямує весь світ, відбуваються зрушення. У класичній теорії модернізації 1960-х років був такий пункт, що всі країни світу (навіть комуністичні) рано чи пізно досягнуть такого рівня розвитку, як Німеччина, Франція або США. Згідно з цією теорією решта світу з часом мала бути такою самою, як Європа, тобто Старий світ. Цього не сталося. Натомість виявилось, що держави мають ще діячів недержавного сектору, які впливають на події в них. Їхню роль можна оцінювати по-різному.

Очевидно, що польові командири й приватні армії — це величезна проблема. І водночас хочу запитати: а чи добре те, що держави діляться своїм суверенітетом із МВФ чи НГО, для їхніх громадян? Мені так не здається. Не все просто й з НГО, що надають послуги населенню, які мала б надавати держава. Кому ці недержавні організації та міжнародні агентства підзвітні? Керівництво держави так чи інакше підзвітне своїм громадянам, котрі його обрали. А ось підзвітність МВФ чи Європейського центрбанку громадянам країн, яким вони диктують свої умови, є вельми проблематичною. Як і підзвітність

Шаліні Рандерія — професор соціальної антропології та соціології, ректор Інституту гуманітарних наук у Відні (IWM). Асоційований професор Центру соціальних досліджень у Берліні (WZB). Колишній член Німецького науково-дослідницького товариства (DFG), президент Європейської асоціації соціальних антропологів (EASA) та член Інституту перспективних досліджень у Берліні. Викладала в університетах Мюнхена, Цюриха, а також у Центральноєвропейському університеті в Будапешті. Досліджує проблеми антропології глобалізації, права, держави й громадянських рухів. Її емпіричні соціологічні дослідження в Індії стосувалися питання постколоніалізму й множинних моделей модерності.

НГО громадянам, котрим вони надають послуги. Громадянин має право отримати від своєї держави певний перелік послуг, які остання може надати в разі, якщо повноцінно функціонує. НГО — це недержавні, приватні організації, неприбуткові, які опікуються здебільшого питаннями освіти та охорони здоров'я. Але ж їх не обирають, вони закриті для публічних перевірок, мають справу із закордонними фінансовими дотаціями. Питання в тому, яким чином громадяни можуть вимагати від них прозорості та підзвітності.

КЕРІВНИЦТВО ДЕРЖАВИ ТАК ЧИ ІНАКШЕ ПІДЗВІТНЕ СВОЇМ ГРОМАДЯНАМ, КОТРИ ЙОГО ОБРАЛИ.

А ОСЬ ПІДЗВІТНІСТЬ МВФ ЧИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЦЕНТРОБАНКУ ГРОМАДЯНАМ КРАЇН, ЯКИМ ВОНИ ДИКТУЮТЬ СВОЇ УМОВИ, Є ВЕЛЬМИ ПРОБЛЕМАТИЧНОЮ

Звичайно, аргументом є те, що краще вже нехай послуги надають НГО, ніж узагалі ніхто. У цьому сенсі діяльність НГО національного рівня є прозорою, ніж міжнаціональних, як-от благодійна фундація Білла Гейтса чи інші приватні добродійні організації, які борються з малярією чи надають медичну допомогу хворим на ВІЛ/СНІД, бо держава з різних причин не здатна цього робити. Але ж підвищеннями лише стає питання прозорості НГО та їхньої залежності від закордонної фінансової допомоги. Якщо ми все ж таки визнаємо, що багато країн не можуть повністю забезпечувати своїх громадян усім тим, чим повинна забезпечувати держава, і що надання принаймні частини державних послуг беруть на себе НГО, дістаємо низку нових проблем. Це дійсність, в основі якої ідея про те, що держава сьогодні має припинити обслуговувати своїх громадян, передати надання частини послуг приватним виконавцям, які є ефективнішими й коштують дешевше. Таким чином, логічним кроком країн, що лібералізуються, є приватизація сфери надання державних послуг.

Чи можемо говорити про фрагментацію державних суверенітетів у нинішньому світі як певне перехідне, скороминуще явище? Якщо ні, то чому?

— Не думаю, що це тимчасовий збіг обставин. Цілком можливо, що навіть у найближчому майбутньому збільшаться кількість і різноманіття приватних, позадержавних гравців, які обмежать державний суверенітет за багатьма параметрами. Наслідки цього для дотримання прав громадян і підзвітності, прозорості демократичного врядування є надзвичайно

негативними. На жаль, ми недостатньо серйозно ставимось до ситуації, у яку потрапили. Для громадян тієї чи іншої держави майже неможливо домогтися підзвітності тих, кого вони не обирали й кого не можуть ретельно перевірити. Політиків вони обирають, а на інші гілки влади, які не обирають, як-от поліція, впливають через доступ до інформації про їхню діяльність. Натомість із недержавними гравцями це практично нереально. Як побудувати такі інституційні й правові механізми, щоб вони хоч якось були підзвітними, наразі не зрозуміло. Усе це підриває розвиток демократичного врядування у світі.

Власне, маємо такий парадокс: з одного боку, поширення формальної демократії, а з другого — збільшення кількості нелегітимних із погляду демократії гравців, які своєю діяльністю порушують основи демократії. Але практично всі ми залежимо від них, бо так чи інакше споживаємо послуги, які вони надають. У багатьох країнах від місцевого військового ватажка, від його настрою банально залежить, захистить він населення, життя і статки людей чи ні.

На контрольованих «ІДІЛ», «Талібаном», сепаратистами на Сході України територіях держава як гравець, що захищає своїх громадян, не діє. Чи належать вони до згаданої вами групи локальних військових ватажків як одна з тих фракцій, що безпосередньо впливають на фрагментацію державних суверенітетів?

— На обпаленому війною Сході України ситуація така сама, як на Близькому Сході чи в контрольованих маюстами центральних районах Індії. Річ у тім, що всі вони перебувають між двох озброєних сил, яким так чи інакше мають доводити свою лояльність і щоразу розвіювати підозри в тому, що працюють на благо однієї сторони конфлікту проти іншої. Знаєте, у ситуації військового конфлікту чи громадянської війни неможливо зберігати нейтралітет і далі жити так, ніби нічого не відбувається, бо оскільки снарядів усе одно, у кого влучати. «ІДІЛ» і «Талібан» є втіленням негромадянського суспільства. Такі організації є недержавними й неринковими, але хочуть набуття функцій держави. У цьому сенсі вони відрізняються від НГО. На мою думку, це антисуспільні організації, тому що нехтують правами людини, демократичними практиками. Вони також можуть бути третім сектором, але з громадянським суспільством аж ніяк не перетинаються. «ІДІЛ» і «Талібан» — наднаціональні суб'єкти, бо ці організації претендують на створення ісламістських держав на території кількох країн Близького Сходу та Середньої Азії.

У класичному розумінні держава, її слові відомства й армія мають захищати своїх громадян. Проте під час Революції гідності українські державні силові структури розстрілювали цивільних у центрі Києва. Як ви ставитесь до права кожного громадянина на самозахист і захист свого майна?

— Поліція та інші державні силові служби мають захищати громадян своєї країни, але часто цього не відбувається. У громадян повинні бути можливість і право на захист себе та своєї території. Зокрема, коли йдеться про такі ситуації, яка склалася на Донбасі. Також важливим є питання довіри. Якщо громадяни не довіряють своїй державі, її інститутам, таким як поліція або соцслужби, від котрих залежить їхня безпека, а вірять лише членам своєї родини, друзям, знайомим, то маємо проблему з побудовою нового

суспільства в державі, де публічні інституції не працюють або працюють для отримання власного зиску. З цією проблемою стикаються навіть легітимно обрані уряди, яким висловлюють недовіру, бо вони недостатньо репрезентують різні групи суспільства й не працюють для спільного блага. Я кажу про клептократів та олігархів. Громадяни, які не довіряють таким урядам, на що мають цілковите право, створюють власні механізми, коли збирають зі світу по копійці, щоб спорядити тих, хто захищає країну, як це відбувається в Україні.

Громадянське суспільство — це не держава й не ринок. Чи є воно наглядцем держави і її монетарної системи, бо виконує багато функцій держави, яких вона не виконує? Чим є те громадянське суспільство, про яке тут стільки сказано? Знаю, що в Україні до нього зараховують і бізнес. Я уникаю такого визначення, бо, на мій погляд, суспільство, про яке говоримо, — це третій сектор поряд із державою і ринком. Інколи запитують: а чи є церковні організації частиною громадянського суспільства? Це залежить від часу й простору. В Україні — так, бо йдеться про організації, які не є ані державними, ані ринковими. Водночас у Росії — ні.

РАЗОМ ІЗ РІВНЕМ БІДНОСТІ ЗРОСТАЄ ЗАГРОЗА ЗАСТОСУВАННЯ АГРЕСІЇ, ЩО ЧАСТКОВО ПОВ'ЯЗАНА З БІДНІСТЮ. ХОЧА ЗАРАЗ ПО ВСЬОМУ СВІТУ ТОЧАТЬСЯ ВІЙНИ, ЯКІ БЕЗПОСЕРЕДНЬО НЕ ПОВ'ЯЗАНІ З ЦИМ ПИТАННЯМ, ЗОКРЕМА В УКРАЇНІ ТА СІРІЇ

На які виклики, окрім збільшення кількості недержавних суб'єктів, що впливають на долю тих чи інших держав, потрібно зважати в умовах, коли державні суверенітети втрачають свою монолітність?

— Потрібно зважати на поширення бідності, збільшення прірви між багатими та бідними як усередині суспільства, так і між суспільствами. Разом із рівнем бідності зростає загроза застосування агресії, що частково пов'язана з бідністю. Хоча зараз по всьому світу точаться війни, які безпосередньо не пов'язані з цим питанням, зокрема в Україні та Сирії. Це радше геополітично забарвлені конфлікти, у яких не йдеться про нерівність. Від характеру війни не змінюється її суть: геополітичні амбіції розв'язують збройні конфлікти, які ставлять під удар цілі народи й країни, і це лише збільшує градус насильства.

Те, що відбувається нині у світі, не можна назвати поверненням до середньовіччя чи до феодалізму. Це радше повернення до імперіалізму та колоніалізму в їхніх нових формах. Я не випадково згадала про правовий плюралізм, який був у всіх колоніях, коли суверенітет тієї чи іншої колонізованої держави частково перекиривався повноваженнями й владою іншої. Нині маємо транснаціональні корпорації, які використовують силу своїх країн, щоб установити вигідний собі контроль за кордоном, але при цьому податків у себе вдома не сплачують. Це випадок, коли державні та корпоративні інтереси зрощуються, що небезпечно. Інший небезпечний чинник — нездорове нагнітання геополітичних амбіцій. ■

Авіаперельоти з та ДО Івано-Франківська

Відень	від	1769	грн
Київ	від	1500	грн
Одеса	від	1650	грн
Харків	від	2063	грн
Дніпропетровськ	від	1875	грн

Якщо зима - то Буковель!

Україна чи Сирія?

Спілкувалась Анна Корбут

Наскільки активізація терористів у ЄС може вплинути на європейську політику загалом і щодо України та Росії зокрема

«Санкції ЄС проти Росії прив'язані до ситуації на Донбасі чи в Криму, не в Дамаску»

МАНЮЕЛЬ ЛАФОН РАПНУЙ

старший науковий співробітник і керівник паризького представництва Європейської ради зовнішніх відносин (ECFR)

Вплив терактів у Парижі на європейську політику, реакція ЄС. Тут французький уряд спирається на ст. 42.7 Договору про Європейський Союз, положення про взаємну оборону Європейського Союзу. Згідно з цим пунктом Франція сподівається на спільну відповідь, зокрема об'єднання зусиль у боротьбі з «ІД». 17 листопада, після зустрічі міністрів оборони країни ЄС у Брюсселі, міністр оборони Франції Жан-Ів Ле Дріан дуже чітко висловив таке прохання. Одним із варіантів спільної відповіді може бути виведення Францією свого контингенту, розміщеного, наприклад, в Африці, й заміна його натовістю військами інших європейських країн. Такої солідарності й прагнуть французи. Звісно, не всі

країни ЄС мають військовий потенціал чи політичну базу для приєднання до боротьби з «ІД». Франція вже веде боротьбу з «ІД» чи «Аль-Каїдою» багато років. Але, хоч як прикро це казати, важливо, що паризькі теракти для когось стали «тривожним дзвінком»: продемонстрували, що не можна відвертатися, як у випадку з вибухами на пасажирських літаках, терактами в Бейруті чи Туреччині, іншими звірствами, які чиняться в Сирії, Іраку. Думаю, більшість європейських лідерів це розуміють, тож сподіваємося, що буде потужніша європейська відповідь на цей виклик.

Інший ключовий вимір — боротьба з «ІД» вдома, у ЄС. Йдеться про контртероризм, обмін інформацією та співпрацю правоохоронних органів. Це стало особливо актуально через, зокрема, бельгійське громадянство людини, підозрюваної в підготовці терактів. Однак цей вимір не обмежується ЄС. Один із факторів, що стоять за авіаударами французів у Рації в неділю (15 листопада. — **Ред.**), — США вирішили поділитися розвідданими з Францією, чого не робили раніше. Зараз дуже важливо вийти за межі звичного небажання ділитися такою інформацією.

Потенційна співпраця з Росією.

Думаю, Путіну зараз дуже зручно всіляко демонструвати «зближення» Франції з ним. Але не

думаю, що це відбувається. Нещодавно я був на ток-шоу, де журналіст запитав, чи є зараз розворот Франції до Росії. Я не називав би це розворотом, радше дипломатією. Взагалі-то, перш ніж поїхати до Москви, Олланд відвідає Вашингтон. Нинішня ситуація допускає якісь дипломатичні та стратегічні переформатування, тому треба дивитися, що можна з цього виграти. Крім того, Путін зрештою має сприйняти один факт: його країна тепер теж мішень для «ІД», зважаючи на катастрофу російського літака.

Наслідки для України. Не думаю, що позиція Франції серйозно зміниться. По-перше, від самого початку кризи (російсько-української. — **Ред.**) Франція завжди підтримувала тісні контакти з росіянами, намагаючись якось використовувати дипломатію. Тож у зустрічі Путіна й Олланда тут нічого нового. Не певний також, що французи перестали вважати, що для завершення війни в Сирії необхідне політичне рішення. А на нього, якщо Асад залишиться при владі, чекати важко. Тобто це не той варіант, що може привести до стабілізації ситуації на перспективу. По-друге, пов'язувати сирійську та українську ситуації одна з одною означає зробити обидві ще складнішими й заплутанішими. Та й санкції ЄС прив'язані до ситуації на Донбасі чи в Криму, не в Дамаску.

«Нині основні проблеми — це тероризм, Сирія, «ІД», Росія, а потім, можливо, Україна»

ШТЕФАН МАЙСТЕР

керівник програм Східної Європи та Центральної Азії
в Німецькому товаристві зовнішньої політики (GDAP), Берлін

Вплив терактів у Парижі на європейську політику, реакція ЄС. По-перше, вони стануть першочерговим викликом і змінять пріоритетність поточних конфліктів. Адже нинішня криза біженців — це те, що тут безпосередньо впливає на наше суспільство. Це означає зміщення акцентів на питання внутрішньої безпеки, контроль інтернету, регулювання кордонів і тих, хто їх перетинає. І буде більше співпраці в боротьбі з «ІД».

Потенційна співпраця з Росією. Мені здається, що взаємодія з РФ поліпшуватиметься, а конфлікт в Україні ставатиме до певної міри відносним. Він більше не є першочерговим питанням: зараз наша увага прикута до власної та глобальної безпеки, тож Росія дедалі більше ставатиме партнером у боротьбі з тероризмом. Якщо навіть подивитися на те, як у ЗМІ висвітлюють саміт Великої двадцятки: раніше Путіна зображували ворогом, небезпечною людиною. Тепер — партнером у боротьбі з тероризмом. Погляньте на

французький дискурс: не тільки Саркозі, а й інші політики починають говорити, що варто припинити політику санкцій і відновлювати співпрацю. США і європейці навіть можуть обрати іншу позицію щодо Асада. Захід цілком здатен дедалі більше сприймати парадигму, необхідну для відтворення бодай якоїсь держави в Сирії, хоч би це й передбачало певну політичну роль Асада, попри те що сам він знищив Сирію, громадянське суспільство, убив стількох своїх людей. Але мені здається, що Захід поступово змінюватиме свій підхід більше, ніж Росія свій.

Наслідки для України. У німців залишається дуже жорсткий підхід до Росії у справі України: вони кажуть, що без змін на її Сході зняття санкцій не буде. Але я спостерігаю дедалі більше бажання знайти якийсь рішення для Донбасу, аби позбутися проблеми й почати співпрацювати з Москвою в інших питаннях, які здаються нам важливішими.

Які проблеми може принести компроміс із Путіним щодо України, цього тут не розуміють у ширшому масштабі. Реакція переважно така: ну а що ми ще можемо зробити? Мусимо реалізувати Мінськ, і Україна має це розуміти. Нині це менша проблема порівняно з іншими. Основні: тероризм, Сирія, «ІД», Росія, а потім, можливо, Україна. І ще бачиться простішим варіантом натиснути на Порошенка, щоб він погодився, наприклад, на вибори на окупованих територіях, а відтак знайти якийсь рішення в межах Мінська й повернутися до стабілізації відносин із Росією, аніж думати, що може вийти з такої дестабілізації України.

«ЄС візьме паузу стосовно України і того, що Росія робить на Сході країни»

ДЖУДІ ДЕМПСІ

старший науковий співробітник Центру Карнегі —
Європа, головний редактор блогу «Стратегічна Європа», Берлін

Вплив терактів у Парижі на європейську політику, реакція ЄС. По-перше, країни ЄС абсолютно неодностайні в тому, як мають відповідати на цей виклик. Вони, окрім Франції, не готові застосувати воєнну силу проти «ІД». Крім того, самі бояться стати мішенню терактів. По-друге, ці теракти повністю вже, так би мовити, «приватизували» європейські євроскептики та крайні праві: прив'язали їх якимось чином до біженців і списують нинішню ситуацію на їх вплив до країн ЄС. Хоча верховний комісар ЄС із закордонних справ Федеріка Моґеріні заявила, що терористи — громадяни країн ЄС. Звісно, хтось із них не раз їздив до Сирії та повертався, і, за даними французьких спецслужб, злочинці, що скоїли теракти, їздили туди сюди. Тому пов'язувати цих людей із біженцями неправдиво. Це банально пошук цапа-відбувайла.

Потенційна співпраця з Росією. Раніше, наприклад, коли «ІД» збили російський літак у Єгипті, Путін заперечував, що то була робота терористів, і критикував тих, хто надавав докази. А тепер, після жаклих терактів у Парижі, хоче раптом приєднатися до коаліції в боротьбі з «ІД». На Заході довіри до Путіна немає: достатньо подивитися на його реакцію щодо російського літака, на всю пропаганду й теорії змов, а тоді такі-от розвороти на 180 градусів. Він просто хоче користатися з вигодою для себе із ситуації, і винагороджувати його за це не можна. І ще одне: Путін ув'язався в сирійський хаос, підтримував військово Асада, то як він може зупинити конфлікт, якщо, зокрема, через нього хаос там тільки поглибився і більшої кількості людей довелося тікати?

Наслідки для України. Небезпека для вашої країни в тому, що через усе це ЄС розділений

як ніколи. І ще: ЄС у результаті всього цього «візьме паузу» стосовно України й того, що Росія робить на Сході країни. На мою думку, це серйозна проблема. Однак зараз не час винагороджувати Росію чи проявляти люб'язність до неї за так звану підтримку в боротьбі з «ІД» компромісами щодо Східної України чи Криму або зняттям санкцій. Перепрошую, але піддатися на риторику про повернення до «звичного стану справ» із Росією і скасувати санкції без реального виконання мінських умов, тобто припинення окупації Донбасу й анексії Криму, — це не варіант. Яюсь прив'язувати Сирію до України було б політично неправильно й короткозоро.

Колективна відповідальність

Протести через жахливу пожежу в нічному клубі змусили румунський уряд піти у відставку. Тепер лишилося змінити політичну систему

Терпіння спалено. Після трагічної пожежі в нічному клубі Бухареста румуни вийшли на найбільші протести від часів падіння комунізму — проти корупції

Зміна прем'єрів у Румунії не надто визначна подія. Зміна через корумпованість чи некомпетентність — подія безпрецедентна. Зміна всієї недієвої політичної системи досі приголомшлива й далека перспектива. Але відколи на минулому тижні у відставку пішов уряд Віктора Понти, румуни відчували приплив оптимізму — після 25 років дуже епізодичного прогресу в інституційному будівництві та вкоріненні верховенства права.

Безпосередня причина відставки — трагедія, яка сталася наприкінці жовтня в бухарестському нічному клубі Colectiv. Унаслідок пожежі, а потім через давку загинуло 48 осіб, десятки дістали страшні опіки. Це лихо стало яскравим вираженням усього, що постійно гальмує країну: безвідповідальності (феєрверки в підвалі з полістироловою звукоізоляцією), некомпетентності (клуб мав неефективне управління, а служби швидкого реагування — погану підготовку) й очевидної корупції (будівля, схоже, не проходила належних перевірок чи ліцензування).

Після пожежі румуни вийшли на найбільші протести з часів падіння комунізму. Під гаслом Colectiv Ucidе («Корупція вбиває») вони вимагали відставки посадовців та розслідування їхніх дій, а ще скорочення кількості парламентаріїв, нових антикорупційних законів і вищої платні чиновникам, аби в тих було менше спокуси брати хабарі. На Університетській площі, що стала центром революції 1989 року, можна було бачити банер із написом: «У 1989-му боролися на свободу, сьогодні боремося за справедливість».

Спочатку істеблшмент видавався розгубленим. Патріарх Даниїл, предстоятель Румунської православної церкви, відреагував словами про те, що молоді безпечніше було б ходити до храмів, а не до нічних клубів. Тиждень потому він вибачився. Врешті 4 листопада прем'єр-міністр Віктор Понта

склав повноваження: це перший випадок відставки лідера через громадський тиск в історії посткомуністичної Румунії.

Усунення Понти — це кульмінація боротьби, що почалася 2003 року, коли за наполяганням Європейського Союзу, куди країна хотіла вступити, у Румунії було створено незалежну Національну антикорупційну дирекцію. І хоча більша частина системи правосуддя країни досі опирається реформам, НАД сьогодні одна з найавторитетніших інституцій у Румунії. Маючи потужний захист ЄС і США від внутрішніх політичних нападок, вона набирає обертів. Відтак покладено край цілковитій безкарності, яка довгий час була візиткою румунського політичного класу. Торік НАД успішно вела справи проти 24 мерів, 5 парламентаріїв, двох колишніх міністрів та екс-прем'єра, а також проти 1 тис. інших осіб. 90% справ закінчувалися за судженням. НАД очолює 42-річна Лаура Кодрута Ковеші, яка раніше була в Румунії генпрокурором (наймолодша і єдина, хто відпрацював на посаді повний термін).

Дирекція накинула оком і на самого Понту. Після розслідування, що тривало чотири місяці, йому висунули звинувачення в підбродці документів, відмиванні грошей та сприянні ухилинню від сплати податків — усе це до приходу в політику. Якби він не зумів уберегти парламентський імунітет, то його діяльність у прем'єрському кріслі теж виявилася б під прицілом НАД. Сам він звинувачення відкидає і списує розслідування, які проводить дирекція, на політичну помсту. У зв'язку з іншими скандалами (зокрема, звинуваченням у плагіаті в написанні докторської дисертації) Понті не вдалося торік стати президентом. Його переміг аскетичний Клаус Йоганніс, що довгі роки був мером процвітаючого трансильванського міста Сібіу. Вибравши етнічного німця й протестанта на президентський пост, румуни вчасно відійшли від гарячкового етнонаціоналізму, який панував подекуди в їхньому політикумі з часів падіння комунізму.

Сьогодні Йоганніс призначив прем'єр-міністром технократа Дачіана Чолоша, колишнього комісара ЄС з питань сільського господарства. Якщо в листопаді він здобуде мандат довіри від парламенту (що цілком імовірно з огляду на те, які потрясіння переживають політичні партії через останні події), Чолош керуватиме країною до парламентських виборів, призначених на грудень наступного року. За цей період він може сформувати ядро нової групи: привести в інституційну політику протестувальників із вулиці, які доти не хотіли «бруднитися» контактами з політичним істеблшментом. Нові люди при владі й нетерпимість громадян до практик минулого є необхідними умовами перетворення Румунії на сучасну європейську країну. Але їх недостатньо. Вибудувати інституції в країні, що не має пам'яті про їхнє функціонування, дуже непросто. Не вірите — запитайте в греків. ■

© 2015 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Він повернувся

Як і боялися центристи, Ярослав Качинський сам сформував новий уряд

10-го числа кожного місяця польські націоналісти збираються під стінами президентського палацу у Варшаві з квітами та лампадками, щоб ушанувати колишнього президента Леха Качинського, який загинув разом із 95 іншими членами польської урядової делегації в авіакатастрофі в Росії 2010 року. Вони вимагають також справедливості. Пенсіонер у розмаїтому на вітрі дощовику не сумнівається, хто став причиною катастрофи: «Владімір Путін і Дональд Туск», тодішній прем'єр-міністр Польщі.

Думку, що центристський уряд (який зараз збирається скласти повноваження) причетний до змови та вбивства правого президента, поділяє меншість поляків, але серед ультраправих вона вкорінена дуже глибоко. Проте на останньому мітингу демонстранти відчули, що справедливість наближається. Партія «Право і справедливість» (ПіС) під проводом Ярослава Качинського, брата-близнюка покійного президента, наприкінці жовтня виграла парламентські вибори й висунула провідного прибічника теорій змови навколо авіакатастрофи Антоні Мацеревича на міністра оборони.

Під час своєї першої каденції при владі у 2005–2007 роках ПіС розколола країну релігійними та культурними питаннями, а також шукала нікому не потрібних сварок із Німеччиною та Європейським Союзом. На думку деяких поляків, новий уряд — підтвердження того, що ПіС не змінилася. «Це як повернення на десяток років назад», — каже добре вдягнений чоловік у кав'ярні неподалік, проводячи пальцем по списку міністрів у газеті. Феміністки попереджають про повернення до середньовіччя, ліберальні редактори — про репресії.

Навіть дехто з електорату ПіС засумнівався. Партія впевнено перемогла минулого місяця, зігравши в ході виборчої кампанії на втомі суспільства від восьмирічного правління центристської партії «Громадянська платформа» (ГП). Щоб завоювати симпатії поміркованих виборців, Качинський, який доклався до розколу, ще будучи прем'єр-міністром у 2006–2007 роках, назвав кандидатом на цю посаду свою врівноваженішу заступницю Беату Шидло. Але все вказує на те, що реальної влади в неї буде мало. Качинський заперечує те, що її відсунули в тінь. Але коли інсайтери в партії склали список майбутніх членів уряду, то прізвище Шидло ніде не фігурувало (як сказав один із керівників ПіС, «вона заслужила кілька днів відпочинку»).

Натомість у складі нового кабінету відчувається рука Качинського. Силкові відомства дісталися його приятелям; економічні, якими він менше переймається, лишилися фахівцям. Чимало міністрів — ветерани останнього уряду ПіС, зокрема й міністр юстиції Збігнєв Зьобро, полум'яний борець

Вихід із тіні. Після перемоги на виборах Качинський оголосив кандидатом на посаду прем'єра врівноваженішу заступницю Беату Шидло, але все вказує на те, що реальної влади в неї буде мало

із корупцією, який має звичку вести розслідування проти політичних опонентів. Заслужений дипломат Вітольд Вашиковський, який упав у немилість в еру ГП, став новим міністром закордонних справ. Очікується, що основну увагу він приділятиме розвитку трансатлантичних зв'язків (хоча Адміністрація Обами й не обов'язково має відповісти взаємністю). Єврофілам більше до вподоби його заступник із європейських питань Конрад Шиманський, колишній дієвий член Європейського парламенту.

Але найбільше здивування викликало саме повернення Мацеревича, колишнього заступника міністра оборони. Кожен другий поляк вважає його ненадійним. Багатьох союзників Польщі тривожить його схильність до перебільшення. Останнім часом ПіС тримала Мацеревича подалі від людських очей (за винятком зустрічі з польською діаспорою в Чикаго, на якій він натякнув, що Туск, нинішній голова Європейської ради, був агентом таємної служби Штазі в НДР). Шидло заперечувала можливість призначення його міністром оборони. А тепер він прийматиме наступний саміт НАТО у Варшаві в липні.

Качинський закликав до «відновлення республіки». Можливо, тут зашифрований його грандіозний проект моральної революції, кульмінацією якого має стати створення «четвертої республіки»: радикальний відхід від безладних компромісів, котрими супроводжувалося падіння комуністичної влади в Польщі (другою була міжвоєнна республіка, а першою — Річ Посполита XVII століття). Цей проект — тривожний для одних і заманливий для інших — перервала поразка ПіС на виборах вісім років тому. Зараз у Качинського є і голоси, і команда, щоб спробувати втілити його в життя. ■

Воно справжнє!

Автентичність як ліки від втрати брендами популярності

Бізнес завжди розповідав історії про свою продукцію. Але останніми роками він особливо багатослівний і бомбардує споживачів найдрібнішими деталями, які допомогли б краще продати товар. У магазинах мережі органічного продовольства Whole Foods можна зачитуватися блискучими біографіями курей, що опиняться в рагу покупця. Майбутні водії Tesla дізнаються не тільки про специфікації та можливості авто, а й про принципи обертання магнітного поля статора. Любителі пива Blue Moon бачать славу традицію його виробництва, що сягає аж (увага!) 1995 року, і читають про геніальну ідею творця цього напою: присмачувати кожен кухоль елю долькою помаранча.

Явище бренда поставало як доказ якості продукту: його історія тягнеться до середньовічних гільдій ремісників, котрі таким чином відрізняли роботу одного майстра від іншого. У сучасну добу бренди несуть також емоційні та соціальні цінності: наприклад, «Just do it» («Просто зроби») у Nike чи «Share moments. Share life» («Ділись моментами. Ділись життям») у Kodak. Сьогодні вони ще й осипають споживачів цікавими фактами, а фірми намагаються додати своїм брендам «автентичності». За визначенням консалтингової компанії Interbrand, автентичність — це «внутрішня правда і спроможність», «певна історія» і «набір обґрунтованих цінностей». Саме на цю не зовсім зрозумілу властивість бренда, як стверджують експерти, полює публіка, особливо в добу сумнівів та недовіри. У 2013 році Boston Consulting Group опитала 2,5 тис. американців і з'ясувала, що в брендах їх справді чи не найперше приваблює автентичність. Молодші представники покоління нульових (народжені між 1980 і 2000 роками) поставили цю властивість на друге місце після бонусів за лояльність у вигляді знижок.

Автентичність починає перетворюватися на запобіжник від втрати лояльності покупця до бренда. Причину неефективності старих стратегій маркетингу сьогодні зрозуміти нескладно: у наші дні люди можуть дуже швидко дізнаватися правду (і, якщо вже зовсім чесно, перевернену інформацію) про те, що збираються придбати. Побачити не зовсім явні на перший погляд переваги й недоліки продукту споживачеві допомагають

відгуки на сайтах і коментарі друзів у соцмережах, а не образ, який творці намагаються навколо нього вибудувати. Через доступність інформації люди сьогодні частіше відмовляються від брендів, які купують традиційно, бо дізнаються про щось нове або розуміють, що власна продукція роздрібних мереж нічим не відрізняється від аналогів інших виробників, тільки коштує менше. Залежно від того, як на це питання подивитися, споживачі нині дедалі або вибагливіші, або менш сприйнятливі до маркетингових вивертів. Це погані новини для брендів, які нічим особливим не вирізняються.

Зниження довіри до брендів загрожує одним видам продукції більше, іншим менше: наприклад, закускам і домашній техніці дужче, ніж дизайнерським сумкам. Але є група споживчих товарів, у якій авторитет бренда як сигналу про якість й аргументу, що розкриває гаманець, знижується, стверджують Ітамар Сімонсон та Емануель Розен у книжці «Absolute Value: What Really Influences Customers in the Age of (Nearly) Perfect Information» («Абсолютна вартість: Що справді впливає на споживачів у добу (майже) досконалої інформації»).

Цей висновок підтверджують й опитування. Споживачі в Північній Америці кажуть, що довіряють лише п'ятій частині брендів, такий результат виявила в опитуванні маркетингова агенція

Navas. Дещо менш скептичні європейці — третині. Аналітична компанія Mintel з'ясувала, що близько половини американських шоперів довіряють у питаннях якості роботи маленьким компаніям. 36% стверджують, що, навпаки, — великим.

Сьогодні ці думки починають справляти відчутний вплив на бренди. За даними маркетингової агенції Catalina, із топ-100 упакованих споживчих товарів в Америці 90 втрачали частку ринку протягом року до липня. У Китаї та на інших великих ринках, що розвиваються, продукція іноземних брендів стає менш привабливою, адже покупці усвідомлюють, що місцеві товари не такі вже й другосортні порівняно з імпортними. За даними нещодавно проведеного дослідження консалтингової компанії Bain, іноземні бренди, як виявилось, гублять частку ринку в Піднебесній у 18 із 26 категорій споживчих товарів.

Консалтингові фірми на кшталт Interbrand та Millward Brown, що роблять оцінку й складають рейтинги брендів, доходять висновку, що бренди

з топ-100 за їхньою версією не перестають зростати у вартості. Однак вони керуються різними, доволі суб'єктивними методологіями й часто не однаково оцінюють конкретний бренд. Консультант із вартості бренду Крістоф Біндер із Trademark Comparables та Домінік Гансенс із Каліфорнійського університету в Лос-Анджелесі по-своєму дивляться на ціну, яку виставляють інвестори, коли бренд продається в пакеті корпоративних поглинань. За їхніми спостереженнями, ця ціна (як відсоток загальної вартості угоди) від 2003 року падає. Тобто принаймні у випадку фірм, які поглинають, авторитету бренду дедалі меншк вповнає на загальну вартість бізнесу.

СПРАВА ЧЕСНОСТІ

Позитивний момент у лихові, що насувається на бренди (коли люди дедалі більше дізнаються про характеристики продукції, а ще починають скептичніше сприймати маркетингові виверти), полягає в тому, що споживачі шукатимуть брендів «чесних» і з певними помітними заслугами. Це безповоротно веде до того, що частина маркетологів вибудовує кампанії, у яких намагається вичакувати неіснуючу автентичність із повітря. Найцінніші з них скажуть, що автентичність — ключ до успіху і якщо її щастить вдавати, то вважай, що потрібне відчуття ти створив. Однак позиціонувати продукт як автентичний значно простіше, коли

він має реальні якості, яких бракує конкурентам. Яскравий свіжий приклад — американське крафтове пиво. Поки любителі хмільного поступово відвертаються від блідої юшки, яку розливають броварні, спрямовані на мас-маркет, виробники крафтового пива за п'ять років, до 2014-го, майже подвоїли частку ринку. І хоча багато давніх і добре розрекламованих продуктів губить силу, а через схильність споживачів перебігати від одного бренду до іншого утримувати преміум-ціни дедалі важче,

ЕКСПЕРТИ СТВЕРДЖУЮТЬ, ЩО В ДОБУ СУМНІВІВ І НЕДОВІРИ ПУБЛІКА ПОЛЮЄ САМЕ НА АВТЕНТИЧНІСТЬ БРЕНДА

для тих, хто правильно зрозуміє свій продукт і розповість справжню історію, виграшний бонус може бути дуже серйозним. Класичний приклад — Apple: завдяки винятковому дизайну й простоті в користуванні їхні девайси стали потужним брендом на ринку, де стільки схожих товарів, що майже немає шансів виділитися. Торік на Apple припадало лише 6% надходжень, але водночас 28% прибутків від загального продажу на ринку ПК. Оце і є справжня автентичність. ■

© 2015 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

ІНТЕЛЕКТОМ ПО БЕЗДОРИЖЖЮ

У Києві презентували три нові моделі Toyota: Hilux, Land Cruiser Prado та Land Cruiser 200

Усі вони пройшли тест-драйв на спеціальному полігоні, де була можливість оцінити їхні переваги саме як позашляховиків. Дещо штучно створені перешкоди, як-от нескріплені колоди, неймовірно круті піщані підйоми та спуски, нахили, глибочезні ями, машини долали просто з дивовижною легкістю. Задля цього, власне, і вдосконалювалися нинішні зразки, зокрема Hilux. Автівка має три спеціальні режими експлуатації: примусовий повний привід, повний привід із пониженою передачею та блокування заднього диференціалу. Достатньо лише перейти на нейтралку, знайти на панелі приладів потрібний набір функцій — і, здавалося б, у безнадійній дорожній ситуації Hilux гідно долає перешкоди. Розумне керування крутним моментом, його розподіл відповідно до наявного покриття й до того, в якому воно стані, — все це цілком під силу «мізкам» оновленого Hilux. Навіть за досить переконливих габаритів авто без жодних сюрпризів уписувалось у круті повороти на просто-таки понівеченій глибокими вирвами дорозі. Не меншим інтелектом може похвалитись і нова модель люксового позашляховика Land Cruiser 200. Авто помітно змінило дизайн, тому сплутати його з «пращурами» — жодних

шансів. Окрім нової аристократичнішої зовнішності машина має ще й неабиякі можливості. Чого варта, наприклад, функція Crawl Control — своєрідний автопілот! Водієві достатньо увімкнути понижену передачу L4 та обрати цю функцію, а далі авто в змозі самостійно, залежно від стану дорожнього покриття, визначити собі оптимальний режим руху: саме пригальмовує чи набирає оберти на підйомі, розподіляє належним чином крутний момент. Окремої уваги варта електронна система допомоги при повороті на бездоріжжі Off-Road Turn Assist, яка дає змогу виконати його в дуже обмеженому просторі й знову-таки за мінімальною участю водія.

Найменше з усієї трійці змін зазнав Land Cruiser Prado. Дещо іншими стали характеристики потужності: 177 кінських сил замість 174 і двигун об'ємом 2,8 л замість 3 л. Що ж до власне позашляхових можливостей, то це комфортабельне авто має такий самий їх набір, як і Hilux. На додаток до набору можливостей Hilux Land Cruiser Prado оснащена блокуванням міжосьового диференціалу, системою руху бездоріжжям з вибором місцевості — MTS (Multi-Terrain Select) та системою камер кругового огляду — MTM (Multi-Terrain Monitor).

Реставрація по крихтах

Ганна Трегуб

Бідність реставраційної галузі в Україні ще раз свідчить про злочинну неуважність до національної історичної та мистецької спадщини

Складний і тривалий процес. Андріївська церква у Києві, за словами фахівців, є одним із вдалих прикладів реставрації архітектурної пам'ятки доби рококо

Стан реставраційної справи в нашій державі, як, зрештою, і музейної, про що не раз писав *Тиждень*, є вельми невтішним. Навіть попри те що ця галузь поміж інших музейних максимально наближена до виробництва й надання послуг. Реставратори не просто кабінетні науковці, а майстри-практики, які знають про свою царину, зокрема і про технології виготовлення, консервації та відтворення, часом більше, ніж ті, хто створив той чи той мистецький об'єкт. Причини такої ситуації в тому, що в останні десятиліття все музейництво України кинуте напризволяще, зокрема й у фінансовому вимірі; державі, яка мала б охороняти й берегти свої музейні та архітектурні фонди, фактично байдуже, чи вони вціліють. Щось є шанс порятувати за грантові гроші, на реставрацію чогось можна провести фандрейзинг, але все одно зберегти національне надбання без участі держави надзвичайно важко.

РУЧНА РОБОТА

«Національний науково-дослідний реставраційний центр України, заснований 1938 року, — найстаріший у державі заклад, де реставрують музейні пам'ятки, — розповідає його генеральний директор Світлана Стрельнікова. — Вітчизняна реставраторська школа є. Осмислюючи розвиток цієї справи, не викреслюймо радянських часів, бо саме тоді ми здобували досвід і навички фахової майстерності. Виявилося, що в певних галузях ми працюємо навіть краще, ніж закордонні колеги. Так, у нас замало потрібних матеріалів, інструментів, спеціального реставраційного й дослідного обладнання, яке використовують у світі і яке дає змогу пришвидшити певні процеси та пильніше їх проконтролювати. Утім, не маючи цього, наші реставратори вміють робити все руками, і це за кордоном цінують. До речі, частину трофейного живопису із Дрезденської галереї реставрували в Києві». Співрозмовниця *Тижня* наводить приклад: для відновлення дуже багатьох речей на паперовій основі

потрібна доливна машина. Без неї майстер-реставратор сидить і доточує до обірваного або дірявого аркуша целюлозну масу потрібної текстури та забарвлення вручну.

Працюючи над картиною певного автора, реставратор має досконально знати його манеру, палітру, склад фарб. Тому в нас потрібною є фізико-хімічна лабораторія, де встановлюють, які компоненти є у фарбах на полотні треба підновити, і залежно від цього більш-менш точно назвати час написання того чи того полотна та визначити потрібну методику реставрації.

Реставрація—це складова збереження й музейної справи. Коли українських реставраторів питають, чого їм не вистачає, то потрібно казати про стан музейних приміщень та міру збереженості музейних предметів у них до реставрації. Вітчизняні фахівці, з якими поспілкувався **Тиждень**, зазначають, що, потрапляючи до музеїв за кордоном, вони завжди щільно придивляються, наскільки збереженими є ті чи ті експонати, бо це частина їхнього професійного інтересу. За кордоном фондові та експозиційні приміщення музеїв і відповідно речі, які там зберігаються, у кращому стані. Проблема в тому, що в Україні практично не зводили будівель спеціально для музеїв. «Здебільшого наші музеї діють у непристосованих приміщеннях, колишніх особняках, урядових апартаментах тощо. Фондові сховища сиріють. Порушення температурно-вологісного режиму—це класика. Ще один пункт—освітлення. Денне світло є агресивним щодо низки творів мистецтва, паперу, який змінюється в кольорі та структурі, стає крихким. Зважаймо й на екологію. Наші музеї стоять на вулицях з активним рухом транспорту, вихлопними газами, які є проблемою для таких закладів у всьому світі й так само для пам'яток архітектури»,—констатує Світлана Стрельнікова. На її думку, рівень вітчизняних музейників, на жаль, недостатній для того, щоб вони досконально зберігали фонд країни. Пам'ятки старішають, що закономірно, бо час впливає на матеріали, з яких вони зроблені, але шкідливіші для них зовнішні впливи. Відреставровані твори знову потрапляють до мало пристосованих для музейних потреб приміщень, і ситуація рухається по колу.

За словами генерального директора Національного науково-дослідного реставраційного центру України, галузі передусім не вистачає фахівців, місця для роботи, а вже потім матеріалів та обладнання. «При Мінкульту маємо комісію з атестації художників-реставраторів, де атестаційну функцію виконує наш заклад. Вона міжнародна, бо в Україні замало фахівців з окремими реставраторськими спеціалізаціями, як на те щоб існував квотум для атестування. Торік у нас відбулася чергова атестація за всіма напрямками роботи (станковий живопис, поліхромна скульптура, паперові документи, декоративно-ужиткове мистецтво, монументалістика). Атестували 269 осіб із 15 областей, серед них і такі, що здобули дві чи навіть три реставраторські категорії, тобто право відновлювати, наприклад, олійний живопис, скульптуру та художнє скло. В Україні є регіони без жодного фахівця-реставратора»,—окреслює ситуацію Світлана Стрельнікова. До того ж реставратори мають, як і медики, вузькі спеціальності. Академії образотворчого мистецтва й архітектури в Києві, Львові та Харкові головним чином готують »

К Н И Г А Р Н Я

23–28 листопада чекаємо Вас на таких заходах у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

- 23 листопада, 18:00** — «Вірші війни» — поетичні діалоги. За участю Олени Задорожної, Любові Якимчук, Ірини Цілик, Бориса Гуменюка, Сергія Семисала, Сергія Василюка та Олексія Бика. Модерує Сергій Пантюк.
- 24 листопада, 18:30** — лекція Дмитра Горбачова про Казимира Малевича.
- 25 листопада, 18:00** — презентація антології сучасної німецької літератури «Усі свої». Спільно з видавництвом «Критика».
- 26 листопада, 18:00** — панельна дискусія за участю Ганне Северінсен та Дениса Казанського.
- 27 листопада, 18:30** — мережева публічна дискусія в межах проекту «Quo vadis, українська книжко?» на тему «Український ринок перекладів: вхід за запрошеннями». За участю Світлани Скляр, Павла Шведа, Еви Фігель. Модерує Діана Ключко.
- 28 листопада, 12:00** — дитяча субота. Зустріч із авторкою книжок на всі часи «Таємне товариство боягузів, або Засіб від переляку № 9» і «Таємне товариство брехунів, або Пастка для синьоморда» Лесею Ворониною та художниками Катериною і Володимиром Штанками.

Львів (просп. Свободи, 7):

- 24 листопада, 18:30** — розмова з Павлом Бартуськом про особливості філософського перекладу на прикладі «Медитацій» Рене Декарта.
- 25 листопада, 18:00** — презентація книжки Маргарити Сурженко «Нове життя. Історії з Заходу на Схід». Спільно з літературною агенцією Discursus.
- 26 листопада, 18:00** — зустріч із Тарасом Прохаськом, розмова про написану ним у співтворстві книжку «Як зрозуміти козу» та про перекладений ним із польської «Схід» Анджея Стасюка. Спільно з Видавництвом Старого Лева.

Івано-Франківськ (вул. Незалежності, 31):

- 24 листопада, 18:00** — зустріч із Тарасом Прохаськом «Як зрозуміти козу та не заблукати на «Сході». Спільно з Видавництвом Старого Лева.
- 26 листопада, 18:00** — презентація книжки Маргарити Сурженко «Нове життя. Історії з Заходу на Схід». Спільно з літературною агенцією Discursus.

Харків (вул. Сумська, 3):

- 23 листопада, 18:30** — відчайдушний нон-фікшн: книжкові новинки видавництва «Дуліби». Презентує Марина Гримич. Модерує Михайло Красиков.
- 24 листопада, 19:00** — дискусія «Чи мають тварини бути жертвою людської вигоди». Дискутують Ігор Лебедєв та Євген Федоренко.
- 25 листопада, 18:30** — презентація книжки Михайла Грушевського «Повороту не буде».
- 26 листопада, 18:30** — відкрита лекція Ірини Венедіктової «Захист прав іноземних студентів у реаліях українського права». Спільно з ХНУ ім. В. Н. Каразіна.
- 27 листопада, 18:30** — презентація книжок Вікторії Амеліної «Синдром листопаду» та Олексія Чупи «Акваріум». Спільно з видавництвом «Віват».

Тернопіль (вул. Валова, 7–9):

- 22 листопада, 16:00** — «Поетична картографія у час змін» — круглий стіл у межах проекту «Література у кризові часи. Quo vadis, українська книжко?».
- 24 листопада, 18:00** — засідання дискусійного клубу «А що читаєш ти?».

Інформаційний партнер

Тиждень

Із повним переліком заходів та його можливими змінами ви можете ознайомитися в Книгарні «Є» у вашому місті та на сайті book-ye.com.ua

реставраторів станкового живопису. Трішки—фахівців із монументального живопису й ужиткового мистецтва. Загалом щороку в Україні випускають 35 художників-реставраторів, здебільшого спеціалістів із малярства. А хто реставруватиме решту того, що є в наших музеях, і те, що зберігається у приватному фонді, не зрозуміло.

Українські фахівці покладали великі надії на те, що у відреставрованому столичному «Мистецькому Арсеналі» їм виділять хоч трошки місця під робочі площі, де можна було б також проводити курси з підвищення кваліфікації для реставраторів із різних міст України та для студентів. На жаль, цього не сталося. У середині 2000-х років їм насилу вдалося вибити в Мінкульту гроші на підвищення своєї кваліфікації за кордоном. Сьогодні туди покращувати професійні навички їздять лише власним коштом, бо навіть грантове фінансування знайти дуже важко.

Багато хто нині колекціонує старовинну українську народну вишивку. Добре, коли вона тримається купи. Коли ні, потрібен реставратор. В Україні є свої фахівці, які можуть відновлювати артефакти з тканини. «Якщо можемо реставрувати тканину з археологічного розкопу, яка століття пролежала в землі й розсіпається, то вишиті сорочки для нас не проблема. Такі люди є в нашій організації, в Історичному музеї та різних наших філіях по всій Україні. Набагато важче з реставрацією творів із каменю, бо із цього напрямку в Україні немає жодного атестованого спеціаліста. Передусім багато кам'яних пам'яток, які нікому реставрувати, є в західних областях. Буває, запрошують фахівців бозна-звідки, і вони працюють із кам'яними об'єктами за допомогою піскоструменя, що є варварством», — зазначає директор головної української реставраційної майстерні.

РЕСТАВРАЦІЙНІ ГАЛУЗІ ПЕРЕДУСІМ НЕ ВИСТАЧАЄ ФАХІВЦІВ, МІСЦЯ ДЛЯ РОБОТИ, А ВЖЕ ПОТІМ МАТЕРІАЛІВ ТА ОБЛАДНАННЯ. В УКРАЇНІ Є РЕГІОНИ БЕЗ ЖОДНОГО ФАХІВЦЯ-РЕСТАВРАТОРА

Фахівці з Національного реставраційного центру розповідають, що матеріали (пігменти, клеї, деревина, метал, позолота тощо), які використовують для відновлення музейних об'єктів, недешеві. В Україні немає їх відповідної індустрії, як за кордоном, і загального для всієї держави фонду. Під боком у нас Польща, потужна в сенсі реставрації країна, звідкіль на Захід України намагаються всіляко залучати майстрів-реставраторів. І це також певна проблема. Важко простежити, які саме за складом матеріали вони використовують, бо в нас немає сучасної лабораторії із сертифікації. А саме від якості матеріалу залежить, що буде з відреставрованим об'єктом через 20–30 років. Фахівці з Національного центру, котрих держава наділила правом надавати платні послуги з реставрації, експертизи й атрибуції, зазначають: українські колекціонери, які мають гроші на реставрацію об'єктів, що зберігаються в їхніх зібраннях, зацікавлені відновлювати їх на батьківщині. Реставрація — задоволення не з дешевих, тим паче за кордоном. Інша річ — вони не хочуть «світити» те, що мають. Нині в центру дуже мало таких замовлень. Більшість для музейного фонду, майже за безцінь.

«Жодної програми з розвитку реставраційної справи в Україні не ухвалено. Національний реставраційний центр нині, як і решта закладів культури, одержує від уряду лише кошти на утримання, оплату комунальних послуг та оклади персоналу. На реставраційні матеріали від держави гроші отримати дуже проблематично. У кошторисах музеїв мають закладатися суми на реставрацію. Попри це, ми отримали від урядовців якимось лист про те, що наш центр створено для збереження музейного фонду України і що купівля потрібних матеріалів і сама реставрація — це наше власне питання», — сумно констатує Світлана Стрельникова. Розповідає, що установа, якою вона керує, уже двічі розробляла проекти розвитку реставраційної справи в Україні. Кожен із них має фінансове обґрунтування, яке потім потрапляє до Мінфіну й Мінекономіки, що перекреслюють усі можливі ініціативи. Про формування громадської «Стратегії культури-2025» у реставраційному центрі знають, проте на жодному з її обговорень реставратори присутні не були й не мають уявлення, чи враховано потреби їхньої галузі в цьому проекті.

КАМІНЬ, ДЕРЕВО І ТИНК

Що не знищив час, те нищать люди, їхня дикість, жадібність і неосвіченість. На жаль, це твердження справджується щодо стану реставрації архітектурних пам'яток, якими володіє Україна. Власне, проблеми реставраторів музейних артефактів й архітектури багато в чому збігаються. Чи потрібне нашій державі відновлення архітектурної спадщини — від замків до храмів, — стало зрозуміло у 2012 році, коли Укрпроектреставрацію на початку сумнозвісної відбудови Гостинного двору на Подолі просто викинули на вулицю із приміщення, яке займав цей інститут. Очевидно, руйна, провалені дахи, обшарпані стіни архітектурних пам'яток — той «європейський еталон», до якого вєдо на словах так прагне наша влада.

Лев Скоп, який працює художником-реставратором у відділенні дерев'яної архітектури музею «Дрогобиччина», розповідає, що країні бракує архітекторів-реставраторів, яких за радянського часу майже не готували. «Із дерев'яними пам'ятками не все просто, однак найбільший сум із мурованими. Скажімо, Маріїнський палац у Києві (який укотре почали й не закінчили реставрувати 2012 року. — Авт.) відновлювали під керівництвом архітектора Павла Альошина після Другої світової війни, коли в будівлю влучила бомба. Вдруге часткову реконструкцію цього об'єкта проводили в 1982-му. Тоді оригінальну позолоту здерли, перефарбували стіни в якийсь зовсім незрозумілий, довільний колір. Чи має це значення? Звичайно. Адже говоримо про творіння доби рококо, коли барви для стін палаців чи церков обирали за естетичним критерієм. Кольорова палітра й вигляд деталей оздоблення барокових споруд зовсім інший. У реставрації головне не зіпсувати будівлю й максимально відтворити її в первинному вигляді, як задумав архітектор. Якщо говорити про пам'ятки рококо, то найкраще був відреставрований інтер'єр Андріївської церкви, та й це твердження вельми дискусійне», — розповів фахівець. А ще зазначив: коли зовнішній і внутрішній вигляд старовинної будівлі зовсім змінюють, це називається «оновлення», а не «реставрація». Так сталося з Оперним театром у Львові й довгою низкою інших архітектурних

пам'яток України. Через те саме ренесансні кам'яниці центру Львова втратили свої внутрішні розписи, які просто збивали зі стін, не розуміючи їхньої цінності. Такий настінний живопис найближче до України зберігся у Кракові. Куполи барокових і пізнішого часу церков у Києві нині виблискують позолотою. Автентично вони ніколи такими не були. Якись із них покривали мідною бляхою, що з часом під впливом атмосферних явищ бралася зеленою патиною. Фаховий реставратор має максимально зберегти оригінальні перекриття й конструкції. Якщо можливо, відновити інтер'єр та екстер'єр за авторськими кресленнями. В Україні цього часто не відбувається, і чуюмо дедалі менше новин, що десь реставровано архітектурну пам'ятку. Хіба що хтось із-за кордону, як-от посольство США, котре має грантову програму, на ці потреби виділить кошти або оголосить фандрейзинг, тобто спробує позбирати з миру по нитці, як у випадку справи реставрації барокового Мазепинського корпусу НаУКМА.

У радянський час на багатьох старовинних будівлях, зокрема храмах, висіли таблички, де було вказано, що вони охороняються законом, бо належать до історичного й архітектурного надбання держави. Момент відповідальності перед законом тоді бодай трохи стримував. Нині ці таблички зникають зі стін, а самі об'єкти перебудовують і нищать як хочуть. Така доля спіткала дім Михайла Грушевського й рисувальню майстерню Миколи Мурашка в Києві. З українською палацово-замковою архітектурою сталося по-різному. Олеський, Підгорецький, Золочівський, Свірзький замки намагався захистити й реставрувати

нині покійний директор Львівської картинної галереї Борис Возницький. На решту держава не звертає уваги, ніби всього того немає взагалі.

Як розповідає Лев Скоп, ще однією проблемною точкою в галузі реставрації архітектури є як муровані, так і дерев'яні культові будівлі. «Проблеми давніх українських храмів почалися, коли їх стали передавати церковним громадам. Усі унікальні дерев'яні об'єкти храмової архітектури Турківщини перекриті нині не гонтом, а золотою бляхою. Буває ще й так, що такі церкви обшивають зовні пластиковою вагонкою. Стародавні іконостаси викидають. Це страшна незворотня катастрофа. Коли я зчиняю галас, мовляв, як так можна, намагаюся хоч якось ті пам'ятки порятувати, на мене дивляться мов на божевільного, адже нічого не сталося. Духовенство абсолютно не вчать поваги до пам'яток старовини», — сумно констатує реставратор. Додає, що стародавні розписи в цих церквах або збиті, або позамальовувані. Так, наприклад, сталося з настінними розписами, датованими XVII століттям, у закарпатському селі Нижнє Водяне. За жоден випадок знищення давнього храму, переданого релігійній громаді, чи його інтер'єрів не порушено кримінальної справи. Винних начебто й немає. У Карпатах, на Галичині дерев'яні церкви «випадково» горять, на інших українських теренах просто гинуть від занедбаності. Попри це, їхня кількість у нашій країні поки що вимірюється сотнями, хоча лише сім із них включено до списку ЮНЕСКО. Мурована сакральна архітектура втрачає від таких оновлень свій автентичний унікальний вигляд. Призвідців цього держави не хоче або ж не воліє шукати. Руїна триває. ■

ФІЛОСОФІЯ ДАРУНКУ ПО-УКРАЇНСЬКИ

НОВА КРАМНИЦЯ ПОДАРУНКІВ ТА СУВЕНІРІВ «МРІЇ МАРІЇ» НА АНДРІЇВСЬКОМУ УЗВОЗІ

Тільки зроблене руками:
вироби з гутного
та вітражного скла,
кераміка,
етноодяг,
взуття,
аксесуари,
головні убори,
прикраси,
іграшки,
картини,
меблі
та багато іншого.

Радо зустрінемо!

Київ, Андріївський узвіз, 30-А, крамниця «Мрії Марії», тел: +38(098) 014 81 74, mriimarii.com

«Аллах акбар!!!»

Лесь Терен

Тиждень почався з неординарної новини: нардеп Рефат Чубаров оголосив про таємний план ФСБ вбити способом інсценованого замаху кримських «віце-прем'єра» Михайла Шеремета й «віце-спікера» Ремзі Ільясова, щоб потім звинуватити в теракті антиросійських активістів Криму й остаточно розв'язати собі руки щодо всіх незгодних з окупацією. Здатність охоранки окупантів улаштувати це не викликає сумніву, але українські силовики заперечили наявність у них такої оперативної інформації, а російські промовчали (лише Аксєнов висловився в тому дусі, що Чубарову, мовляв, «потрібен психіатр»). Сам Ільясов, не вдячний колишньому товаришу за вчасне попередження, заявив, що Чубаров та його однопіддумці «роблять усе можливе, щоб утягнути власний стражденний народ у відверте протистояння, метою котрого є роздмухати й розпалити полум'я громадянської війни». Краще б він не марнословив на тему війни, бо наврочив: у той самий день її Крим оголосили. Хоча й не Чубаров.

Кремлівські хулігани, мавпуючи «дорослі держави», нарешті догрались у «велику політику»: тепер «Ісламський халіфат» урочисто оголосив війну й Росії. У майстерно змонтованому HD-кліпі зі сценами відрізання голів та розстрілів медіапродюсери «Халіфату» презентували нову пісню російською мовою з приспівом «Скоро, очень скоро кровь польется морем». Пообіцявши незабаром улаштувати в Росії все те, що показано в кліпі, «правовірні» проспівали ще й такий куплет:

*И Кавказ вернем мы, править силам темным
Не оставим боле; будет нашим Крым!
И Урал вернется, кяфир затрясется,
В Татарстане править шариат хотим.*

Отак. Висновки із цього впливають такі: по-перше, «Ісламська держава» визнає півострів російським, а по-друге, у світі з'явився ще один претендент на гасло «Крим наш». Нібито однієї терористичної держави нам тут було замало, що раптом із якогось пекла напозває ще й друга!

Окупаційні органи одразу відреагували на «музичну листівку» з Близького Сходу та паризьке кровопролиття посиленням заходів безпеки в громадських закладах й аеропорту. Слідом за ними грізну боеготовність продемонстрували й усякі воєннічкі карлики: «аксєновська самооборона» мобілізувала своїх алкоголіків у посилені вуличні патрулі, «донські казакі» з нагайками кинулися «охороняти» школи (авжеж, за дітьми, як відомо, ховатися легше!) тощо. Невідомо, чи пов'язані безпосередньо із цими подіями чутки про переведення на високу посаду в кримський главк ФСБ колишнього «міністра госбезопасності ЛНР», але крок видається завбачливим: терористу з терористами домовитися буде легше. А «віце-прем'єр» Бальбек запевнив усіх, що Крим напад не зазнає, бо підтримка для релігійного тероризму тут відсутня через

«зважає» міжконфесійну політику окупаційного «уряду». Ой, якби і йому не наврочити...

Розвідданими про джихадистське підпілля в Криму я не володію, але як колись українська влада, так тепер російська настільки старанно намагається імітувати його наявність, що певний прошарок, готовий із квітами стрічати «воїнів ісламу» в Криму, вже, поза сумнівом, сформовано.

Саме цими днями в Севастополі відбувається суд над чотирма членами незареєстрованої ісламістської партії «Хізб ут-Тахрір», метою котрої є встановлення «Всесвітнього халіфату». На відміну від України в Росії та в низці інших держав вона вважається терористичною організацією й є забороненою. Колишня українська влада вела з «хізбутами» та ідеологічно близькими до них «салафітами» подвійну гру, штучно перетворюючи їх на вагому суспільну силу. З одного боку, «загроза ісламізму» через слово згадувалася в усіляких «експертних звітах з безпеки в Криму» (ї, певно, додала чимало зірок на погони). А з другого — ісламістські громади створювалися і діяли за негласного, але відчуженого сприяння держави, адже «халіфатчики» вважалися цінною противагою ненависному Меджлісу. За цього сприяння вони рейдерським способом захоплювали в «меджлісівців» мечеті, перереєстрували на себе релігійні громади... На певному етапі ситуація вийшла з-під контролю: кілька кримських ісламістів вирушили воювати в Сирію (лише Аллах знає, на чиєму боці). Але тут сталася окупація і все

перевернулося: Росія цих провокаторів не потребувала (бо мала своїх), і «свідкам Халіфату» довелося або відрікатися від свого «хобі», або втікати із сім'ями на материк та осідати похмурими замкненими громадами в західноукраїнських селах. Але окупанти не спішать звітувати про перемогу, адже звинувачення в «ісламському екстремізмі» стало універсальною зброєю чекістів проти будь-якого кримського татарина незалежно від його прихильності до справи «Халіфату» (ось і нещодавно знову проводили «профілактичні рейди» мечетями). Недарма кримське крило Меджлісу висловило занепокоєння, що погрози «Ісламської держави» стануть насамперед приводом для поширення репресій.

А поки «Халіфат» добирається до Криму, євпаторійські школярі-слов'яни вигадали нову гру: зненацька кидають петарди під ноги перехожим із веселими криками: «Аллах акбар!!!» Зойки пенсіонерок, що, хапаючись за серце, осідають на тротуар, несамовито веселять юних «терористів». ■

Непримиренні суперечності

Станіслав Васін

За минулі півтора року війна на Донбасі поставала в безлічі ракурсів. Експерти й політологи навпереробі пропонували свої погляди на вирішення проблеми та причини її виникнення. Лейтмотивом того, що відбувається, прийнято вважати геополітичний вектор: конфлікт трактують як зіткнення закостенілої російської дійсності, якій притаманне принципове неприйняття Заходу, з європейськими порухами України, що стали тепер неможливими через окупований Крим та незагойну криваву рану в містах зони АТО. Інакше кажучи, у вигляді анексованого півострова Москва отримала серйозний плацдарм для розгортання військової потужності в Чорноморському регіоні, тоді як на Донбас був накинута довгостроковий короткий повідок, що оживлятиме всілякі котли або «Мар'їнки» в разі найменшого зближення України з ЄС.

Однак у самій «ДНР» мало хто мислить про те, що відбувається, саме категоріями геополітики, зводячи основні претензії на адресу української сторони до кількох заявлених інформаційних тез, котрі, втім, не втрапили актуальності й нині. Прикметно, що попервах, коли конфлікт ще не набув таких колосальних масштабів, між Донецьком і Києвом кілька разів намагалися встановити телемости, де звичайні жителі двох міст могли б поговорити безпосередньо, без медійного спотворення та інформаційних шаблонів. Проте спроба знайти спільний знаменник завжди закінчувалася тим самим: не минало й 10 хв, як і ті, і ті починали кричати. Але впродовж цього купця відтинку часу все-таки можна було почути кілька основних тез — настільки дзеркальних, що справді не знаходилося жодних раціональних аргументів для їх обговорення.

Теза 1: Майдан був антиконституційним переворотом, у результаті якого влада дісталася «хунті» — політичній групі людей, що взяла її революційним військовим способом. Жодної із трьох умов зміни президента (імпічмент, смерть, відставка) не було, а отже, починаючи від Турчинова, уся київська влада незаконна.

Парадокс цієї позиції полягає в тому, що навіть у березні 2014-го в Донецьку, зокрема й на тодішньому мітингу, навряд чи можна було налічити два десятки людей, які справді вимагали б повернення Януковича: у більшості останній викликав не меншу огиду, ніж сам Турчинов, і главою держави його вже майже ніхто не вважав. Ще дужче поглибилася суперечність із плином часу: коли

фізично завершився термін повноважень президента-втікача, у прихильників цієї логіки раптом не виявилось жодної відповіді, хто ж тепер, на їхню думку, легітимний керівник України. Тоді мені доводилося чути геть абсурдні відповіді на це запитання: починаючи від «ніхто» й закінчуючи «та хоч би і я!».

Українська позиція була цілком протилежною: навесні 2014-го в низці міст Донбасу стався державний переворот, до влади, незаконно її захопивши, прийшла група військових (читай: та ж таки «хунта»), і вся «республіканська» влада незаконна.

Теза 2: Майдан — цілком організована Штатами акція, у якій брали участь або проплачені активісти, або люди, обдурені західною пропагандою (до останніх у Донецьку традиційно зараховують Небесну сотню).

Фраза «Донбас працює» може, либонь, непогано проілюструвати цю думку, адже в поїздах й автобусах гопників, які виїжджали з Донецька на підтримку Януковича, насправді не налічувалося й одного відсотка щиро зацікавлених у тому, щоб телпатитися до столиці. Більшість донецьчан дивилися з обуренням на події лише з власних крисел після робочих змін. Цілковита апатичність і невіра в реалізацію висунутих у Києві гасел — ось що визначало тоді справжнє ставлення жителів регіону до Майдану.

Українська позиція і тут зворотна: події навесні 2014-го в Донецьку — цілком організована Москвою акція, яка збрала здебільшого добре оплачених та завезених із РФ людей або місцевих, ошуканих російською пропагандою.

Теза 3: усі смерті й руйнування на Донбасі цілком на совісті ЗСУ та українського керівництва.

Ця, мабуть, найбільш чіпка й найбільш непримиренна тема водночас є і найбільш ідейно заангажованою. У кожную смерть і згорілий будинок Донецька чи інших міст тут-таки вливався цілий коктейль пропаганди, щоб подати подію — залежно від забарвлення телеканалу — в потрібному світлі. Далека від будь-якої теоретизації, ця теза й нині стоїть просто непрохідним муром між тими, хто поховав своїх близьких під час війни, — мешканцями як Житомира, так і в Горлівки чи Донецька: «аргумент смерті» змушує ігнорувати голос розуму й почувати лише ненависть до своїх опонентів.

Зрозуміло, противники «республіки» й тут притримуються протилежного: всі смерті й руйнування на Донбасі виключно вина «ополчення» й тих, хто його підтримує.

Отакий-от вигляд має сьогодні той пласт, який прийнято називати «конфліктом на Донбасі», якщо його перевести у вербальну площину, відкинувши міномети й «Гради». ■

Негативна селекція

Богдан Буткевич

Кілька днів тому, випадково клацаючи пультом перед футболом (для інших цілей не вмикаю телевизор вже років 10), я дійшов простого й сумного висновку: нічого не змінилося на українському телебаченні. Навіть навпаки: темп негативної селекції дедалі більш наростає.

Отже, у чому питання? Все так просто, що аж банально: російські серіали. Агресія Росії проти України розпочалася набагато раніше за появу «зелених чоловічків» у Криму, ще в середині 2000-х, коли російський бізнес масово ринув до української медіа-сфери.

Саме відтоді в українських каналів є власники-росіяни, хоча б на рівні міноритарних акціонерів, саме відтоді пішла мода на російських менеджерів та навіть адміністративний персонал, саме відтоді великі гроші залучили до професії купу безсовісних грошолюбів, які за зайвий зелений папірець і прямий ефір готові хоч Моторолу чи Гіві до чергового «сніданку для панянки» запросити. Важко сказати, наскільки цей процес був керованим і запланованим від самого початку, але Росія ним у результаті скористалася сповна.

Саме відтоді на українському телебаченні ставало дедалі більше російських низькопробних серіалів, що витісняли собою все хоч трохи адекватне та нормальне, включаючи документальну та розслідувальну журналістику, свій кінопродукт, навіть власні розважальні шоу. Якщо хтось недооцінює небезпеку цього фактора, особливо після півторарічної відкритої війни проти РФ, то даремно. Теорія гібридної війни якраз і побудована на тому, щоб населення теренів, у яких зацікавлений Кремль, постійно перебувало в необхідній йому ментальній та інформаційній матриці «русского міра». Абсолютно не потрібно включати агресивну пропаганду на кшталт тієї, що була запущена взимку 2014-го. Цілком достатньо щовечора занурювати мільйони людей у російську реальність шляхом окупації телесторону — і тоді, коли раптом щось почне їх виривати звідти, вони інстинктивно почнуть вважати це загрозою та злом. Ось вам спрощена схема того, як в Україні народилася «вата». І це схема, завдяки якій на українському ТБ почалася негативна селекція, внаслідок котрої з нього почало зникати все унікальне, цікаве, таке, що спонукає до пізнання, та навіть просто оригінальний розважальний продукт.

Але о'кей, скажете ви, це ж справи давно минулих днів, тепер-то вже пройшло майже два роки після перемоги Революції гідності, тисячі українців загинули на фронті, мільйони стали біженцями. Як це нічого не змінилося на телебаченні? А українські прапорці, а написи «Єдина країна — Єдина страна»? А репортажі з фронтів, а фільми про Майдан та АТО, а серіал «Гвардія» (до

речі, де продовження?), а відсутність баскова-кіркорова тощо?

Так, усе це було перші півроку, щонайбільше рік після Майдану. Так, тоді й справді українське телебачення видозмінилося. Але інерція Майдану не в останню чергу намаганнями Банкової почала спадати. Тоді як жодної реальної діяльності з наповнення масовим українським контентом ефірів так і не було. Держава так і не зробила однієї простої й дуже важливої речі: не подбала, щоб виробництво українського продукту в медіа-сфері стало вигіднішим, що є єдиним ефективним засобом впливу на цю сферу в демократичному суспільстві. Наприклад, знизивши податки для україномовного телепродукту чи хоча б українського походження. Що, своєю чергою, могло б зламати усталену з тих-таки 2000-х тенденцію, коли українським телеканалам набагато вигідніше закупити російське «мило», ніж виробляти чи знімати щось своє.

РОСІЙСЬКІ СЕРІАЛИ ЗНОВУ ПОЧАЛИ ПЕРЕМОЖНО КРОКУВАТИ ЕКРАНАМИ КРАЇНИ, ЗНОВУ СОТНІ ТИСЯЧ, ЯКЩО НЕ МІЛЬЙОНИ, ГРОМАДЯН ЩОВЕЧОРА ДИВЛЯТЬСЯ ОДНОКЛІТИННІ ІСТОРІЇ ПРО РОСІЙСЬКИХ МЕНТІВ

Тим часом криваві жахи війни змушували обивателів, які і є головними глядачами ТБ, закриватися у своїх мушлях від страшної правди. І «телек» дуже чітко, слід віддати належне російським менеджерам та їхнім виученикам, виокремив цю тенденцію. Вже з Нового року почалися перші сигнали того, що ТБ починає працювати у звичному для себе режимі: «російське мило» — «франшиза розважального шоу», куплена теж у РФ. Час від часу й Басков став проскакувати. А російські серіали знову почали переможно крокувати екранами країни, знову сотні тисяч, якщо не мільйони, громадян щовечора дивляться одноклітинні історії про російських ментів, велике кохання з ментами та гебешниками, що насправді не такі вже й погані хлопці, знову чесні російські прокурори за законом (не те що в нас) судять як на підбір огидних і противних злочинців (а те, що прізвище в них Петренко — Шевченко — так то просто художній вимисел, не більше).

Негативна селекція мізків українців безупинно триває. І що її може зупинити, наразі не зрозуміло. Адже допоки ТБ не може заробляти на власному продукті, воно зароблятиме на продукті російському. Про патріотизм говорити зайве — it's just only business. ■

Генеральний спонсор:

Вже 15 років з Вами

Виробник димохідних систем та систем вентиляції

Проект здійснено за меценатської підтримки Sibylle та Hans Strack-Zimmermann
This project was implemented under the patronage of Sibylle and Hans Strack-Zimmermann

Промо-тур містами України
гурт "Гуляйгород" з етно-електро проектом "GG"

ГУЛЯЙ
ГОРОД

- 25.11 - Луцьк
- 26.11 - Рівне
- 27.11 - Львів
- 28.11 - Івано-Франківськ
- 3.12 - Тернопіль
- 4.12 - Хмельницький
- 5.12 - Вінниця
- 9.12 - Харків
- 10.12 - Полтава
- 11.12 - Кіровоград
- 15.12 - Київ

в підтримку
нового альбому

www.gg-project.in.ua

Квитки:

головна касса проекту **kasa.in.ua** квитки на концерти від **097 0000 754**

та в місцях проведення концертів

Генеральний інформаційний спонсор:

Інформаційний партнер:

Інформаційний радіопартнер:

Партнери:

 АРТ В Е Л Е С
МІСТЕЦЬКЕ БЕНДСТВО

 www.AlexBERKUN.com

 КОФЕІН

Подумай,
що
зупиняє
тебе насправді?

www.uniqa.ua

Подумай

The UNIQA logo consists of a stylized white 'Q' symbol above the word 'UNIQA' in a bold, white, sans-serif font, all contained within a blue square.

UNIQA